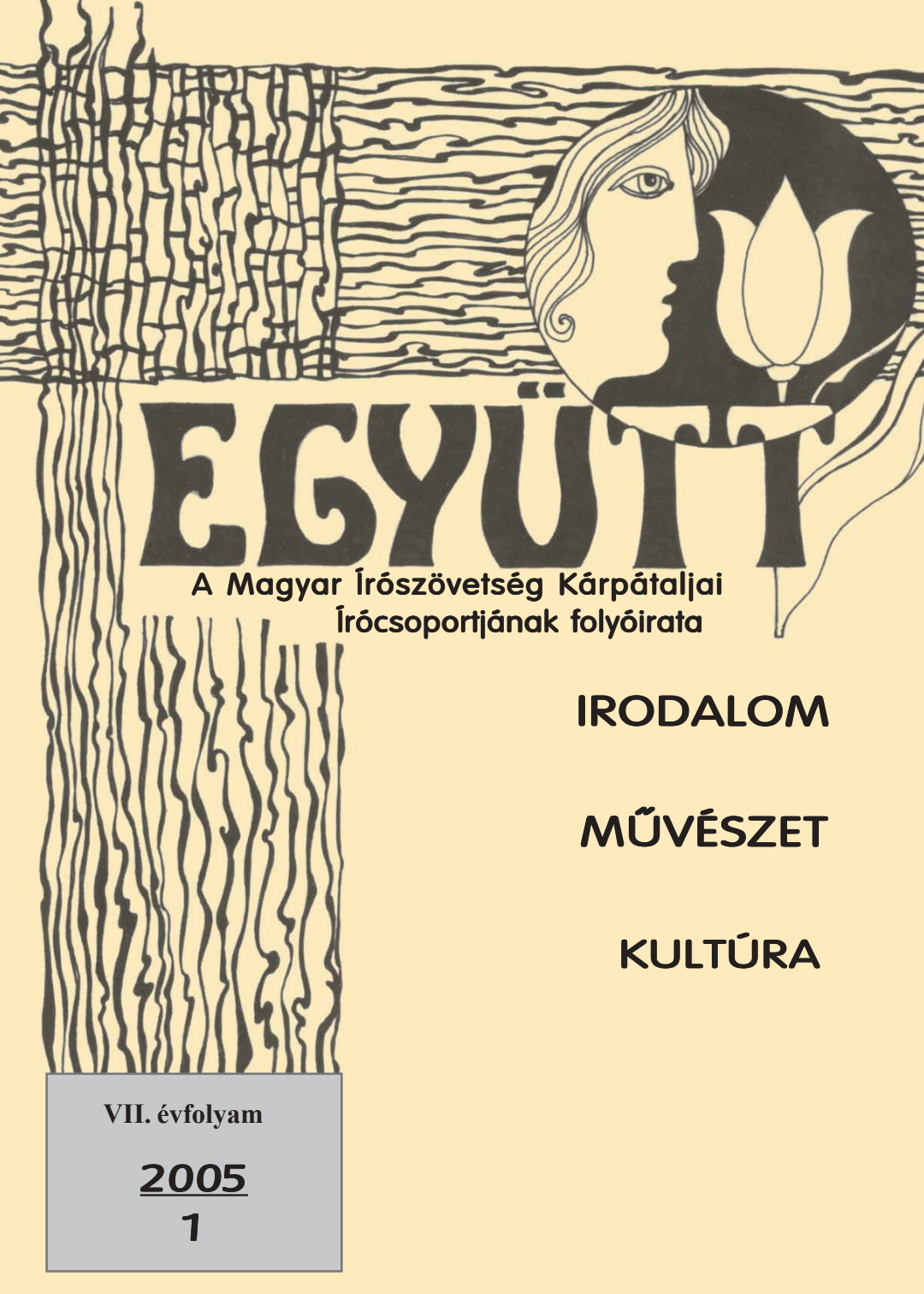

EGYÜTT

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai
Írócsoportjának folyóirata

IRODALOM

MŰVÉSZET

KULTÚRA

VII. évfolyam

2005

1

2005

1

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

Szerkesztőbizottság: Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965-67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Nagy Zoltán Mihály (főszerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla, Vári Fábián László (elnök)

Megjelenik a Kárpáti Magyar Krónika önálló, negyedévi kiadványaként
a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége,
az Illyés Gyula Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az
Intermix Kiadó és a Credo Alapítvány támogatásával.

*Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20*

A szerkesztőbizottság ungvári címe:

88000, Ungvár, Babuskin tér 5/a, tel. (00380-3122) 43737, fax: (00380-3126)7027

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt.pdf>

FELELŐS KIADÓ: **DUPKA GYÖRGY**

Intermix Kiadó, 88000 Ungvár, Tolsztoj u. 5/a, tel/fax: (00380-3126)17027,

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió

Készült a Borneo Kft-ben

Forgalomba kerül a Kovács Vilmos Baráti Társaság terjesztésében

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, vezető: **dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin,**

tel/fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség (Magyarok Háza, 1052 Budapest,
Simmelweis u. 1/3.)

Lapengedély száma: 3 T No. 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 4 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Nyolcsorosok (versek)
6 POMOGÁTS BÉLA: Magyarság az új évezred küszöbén (előadás)
14 CZÉBELY LAJOS: A Dunánál 1996-ban (vers)
16 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Vers és szentbeszéd (jegyzet)
17 BAKOS KISS KÁROLY: Erotika, Románc, Bor mellett, A magány négy sora, Bárkaszonett (versek)
20 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
27 FODOR GÉZA: Prelúdium, mindenkori októberek elé (vers)
28 S. BENEDEK ANDRÁS: Mint a latinok (vers)
29 FÜZESI MAGDA: Fohászkodás a híd alól, Torzó (versek)
30 PENCKÓFER JÁNOS: [Hullott a hó...] (vers)
31 TÁRCZY ANDOR: Fekszem, Vagyok (versek)
33 BARTHA GUSZTÁV: Téboly III. Micike (paródia)
42 LENGYEL JÁNOS: Morzsák (vers)
43 MESTER MAGDOLNA: A tévelygőhöz (verspróza)
44 FALUDI ÁDÁM: A költészet hasznosítása (vers)
45 BECSKE JÓZSEF LAJOS: Jim, Jimi, Jenis (vers)
46 FERENCZI TIHAMÉR: Háromszor, Nárciszkék egeken (versek)
47 WEINRAUCH KATALIN: Búcsú (vers)
48 Sólyom és gerlice, A férjgyilkos (ruszin népballadák VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
50 S. BENEDEK ANDRÁS: Feledhető-e a sorsközösség (recenzió)
55 BARZSÓ TIBOR: „Háromnyelvű” gyermekirodalmi antológia (recenzió)
58 PENCKÓFER JÁNOS: Egy készülő kép elé (recenzió)
64 VARGA SÁNDOR: Régi ház Nagydobronyban (tanulmány)
72 DUPKA GYÖRGY: Kulturális stratégia a kárpátaljai magyar intézményrendszer tükrében (munkaanyag)
90 D. GY.: Művelődési életünk krónikája
98 Új könyvek
98 Szerzőink
S. BENEDEK ANDRÁS–IVASKOVICS JÓZSEF: Ígéret földje...,
(megzenésített vers)
JÓZSEF ATTILA: Magyarok (részlet)

NYOLCSOROSOK

József Attila emlékének

I.

*Báránybundába bújt a nap,
homályló célkereszt a háta.
A pásztor tenyerébe köp –
ólmozott botot vág utána.*

*Felriad, felszisszen a szél,
s befogja fülét az ebadta.
Elejti első könnyűjét,
ki az időt rövide szabta.*

II.

*Tapogass, langó fájdalom,
eméssz, de adj nekem is ennem.
Halálapám a föld alól
már öt hete kerestet engem.*

*Írhatna rendes levelet,
hajójegyet küldhetne benne!
Neki adnám a fél vesém,
ha valóban az apám lenne.*

III.

*Ne félj, nem érhet semmi rossz,
míg az eget válladon érzed,
lábad közt elfut a Duna,
két erős betontömb a térded.*

*Megriad talpad, ha a föld
sóhajtvá süppedez alattad.
Egy szót se... Nyeld le nyelvedet,
cafatokra harapd az ajkad.*

IV.

*Vonatok, lassul járjatok,
ne nagyon törjön árva teste.
Szégyennek az is épp elég,
hogy a bajt magának kereste.*

*Jaj, a mi lelkünk kenyerét
egy mázsás vaskerek megszegi.
Pőcze Borcsa a csontokat
tisztá kötényébe felszedi.*

V.

*Április, vén-bolond idő,
kapható vagy-e még a jóra?
Bimbóztasd csalfa lelkedet,
hadd ketyegjen a virágóra!*

*Cirógassák fel jázminok,
várjon rá vasalt ing, hófehér.
S ha egyszer megfordul a test,
a sebből buzogjon rózsavér.*

MAGYARSÁG AZ ÚJ ÉVEZRED KÜSZÖBÉN*

Már benne járunk az új évszázadban és az új évezredben, mégsem tudunk az eddig is tudottaknál többet arról, hogy ez a korforduló mit tartogat a számunkra. Valójában egyetlen igazán kedvező fejleményről beszélhetünk, nevezetesen arról, hogy a közép-európai régió egy része és vele Magyarország a 2004-es esztendőben az európai integráció teljes jogú (ámbar korlátozott lehetőségű) tagjává vált. Ugyanakkor a világpolitikában tapasztalható áramlatok inkább kedvezőtlenek. A politikai megoldásnak még ígéretével sem kecsegtető iraki háború, az iszlám terrorizmus nem csökkenő ereje, a tömegpusztító fegyverek mind veszedelmesebbé váló elterjedése (éppen a „harmadik világ” totalitárius államaiban), a liberális demokrácia elveinek világszerte tapasztalható deficitje és a mi kisebb világunkban (geopolitikai térségünkben) a magyarság körében tapasztalt politikai válságtünetek (amilyeneket például a kudarcral végződött népszavazás körül tapasztalt helyzet mutatott) – nos, mindez arra utal, hogy az új évezred első éveit nemigen váltják be a korszakváltáshoz fűzött, néhány esztendeje még általános bizakodásra okot adó reményeket.

Széles körű és elmélyülő konfliktusokat tapasztalunk, ugyanakkor a történelmi horizonton feltűnnek az új lehetőségek is. A mostoha tapasztalatok és a bizalmat keltő lehetőségek kettős perspektívájában próbálunk tájékozódni (nem először vereségekkel és veszteségekkel terhes jelenkorunkban), és most nekem éppen az a nem könnyű feladat jutott, hogy ebből a kettős perspektívából próbáljam áttekinteni a „magyarság helyzetét az új évezred küszöbén”. Nos, lássuk először az elgondolkozásra kényszerítő, konfliktusokkal terhelt tapasztalatokat. Nyolc ilyen konfliktust hoznék szóba, bizonyára lehetne többet is.

1. A magyarországi politikai táborok konfliktusai. A magyarországi politikai táborok: a jobboldal és a baloldal a rendszerváltás óta folyamatosan élezi konfliktusait. Mára ez a szembenállás minden területre, tehát a politikai közélet mellett a kulturális és gazdasági szférára, számomra különösen fájdalmas módon az irodalomra és szinte abszurd módon a magánéletre is kiterjedt, és úgyszólván engesztelhetetlenné vált. A két nagy tábor küzdelme különösen a közélet fordulatot ígérő eseményei, így legutóbb az európai uniós választások, majd a kettős állampolgárságról

*Előadás az Értelmiség 2004 Szabadegyetemen, Szegeden, 2004. december 10-én.

(és a kórház-privatizációról) rendezett népszavazás alkalmával vált kiélezetté.

Ez a küzdelem időnként messze túlmegy az ésszerűség és az államrezon határárn, mi több, mára a közélet fogalmainak az értelméről sem tudnak megegyezésre jutni az egymással szemben álló táborok. Mindkét fél mást ért például a „szabadság”, a „nemzet”, a „társadalmi egyenlőség”, a „piacgazdálkodás” fogalmain, és minthogy a magyar értelmiség is megosztott, alig van esélye annak, hogy egységesüljön a politikai nyelvhasználat, vagy hogy a független értelmiség elvállalja egy „politikai fordítóiroda” nyelvi egyeztetést szolgáló feladatait. A „két Magyarország” külön léte és szembenállása mindennapi tapasztalattá vált, és a szóértés, a megegyezés képtelensége mind több embert taszít közönybe a közélet, a politika minden megnyilvánulásával szemben. Mindez az európai uniós választások, majd a magyar állampolgárság kiterjesztéséről rendezett referendum alkalmával a választópolgárok tömeges méretben megmutatkozó távolmaradását eredményezte. A politikai küzdelem, amely máskülönb a demokratikus berendezkedés velejárója, ebben a minden önmérsékletet nélkülöző formájában éppen a demokrácia működését rontja meg.

2. *A főváros és a vidék konfliktusa.* A politikai táborok küzdelme rávetül a főváros és a vidék viszonyára (amelyet korábban is szociológiai és mentalitásbeli ellentétek terheltek). Ennek a Budapest kontra vidék konfliktusnak mára politikai töltése van. A főváros, miként ezt a legutóbbi országgyűlési választások is mutatták, inkább szociálliberális irányba, a vidék nagy része inkább konzervatív irányba szavaz. Mindezt tovább terhelte a jobboldali pártok (mindenekelőtt a Fidesz) retorikája, amely a magyar fővárost mint „nemzetidegen” képződményt mutatja be.

3. *A felső és alsó társadalmi rétegek konfliktusa.* A rendszerváltozást követő másfél évtizedben erősen kinyílt a „gazdagok” és a „szegények” helyzete között található „olló”. Ahogy a statisztikusok állítják, ez a mai Európa nyugati övezeteiben hatszoros, Magyarországon nyolcszoros-kilencszeres különbséget jelent, vagyis nálunk a leginkább tehetős néhány tízezer család nyolcszor-kilencszer akkora jövedelemhez jut, mint a leginkább elszegényedett többszáz ezer (egymillió?) család. Ez a jövedelembeli különbség már-már elviselhetetlen helyzetet eredményez, szociális válságokat ígér, és természetesen azzal jár együtt, hogy az „alul lévő” rétegek jóval kisebb mértékben képesek igénybe venni a demokratikus berendezkedés által kínált (például iskolai, egészségügyi, rekreációs) lehetőségeket, mint a gazdag rétegek. Vagyis a polgári és

európai berendezkedésnek még a francia forradalom által kinyilvánított három nagy eszméje közül nem csak az „egyenlőség” és a „testvériség” elve sérül meg, hanem a „szabadság” eszméje is.

4. *A politikai osztály és az értelmiség konfliktusa.* A magyar értelmiség hagyományos közéleti és nemzeti szerepe sokat gyengült a rendszerváltozást követő másfél évtizedben. Korábban ennek az értelmiségnek, pontosabban az értelmiség olyan csoportjainak és képviselőinek, amelyek és akik többé-kevésbé függetleníteni tudták magukat a hatalom érdekeitől és befolyásától, kétségtelenül volt bizonyos közéleti hatékonysága, sőt maga a diktatórikus hatalom is nemegyszer rákényszerült arra, hogy figyelembe vegye a pártvezetésnek nem elkötelezett értelmiség véleményét és kívánságait. Ezek az értelmiségiek nem is voltak kevesen, és egyáltalán nem tartoztak a közélet „gyenge” tényezői közé. Hogy példákat is említsek, Illyés Gyulára és Németh Lászlóra, Mészöly Miklósrá és Nagy Lászlóra, Csoóri Sándorra és Konrád Györgyre gondolok.

A rendszerváltozás után átalakuló régi és a fellépő új hatalmi elit igen gyorsan ráébredt arra, hogy a maga függetlenségét óvó alkotó értelmiség igazából kényelmetlen terheket jelent, és ezért vagy kanalizálni próbálta, természetesen a saját érdekeinek szolgálatában az értelmiséget, nem is sikertelenül, vagy éppen figyelmen kívül hagyta kívánságait és tanácsait. Jól példázza mindezt a korábban nagy hatású értelmiségi szervezetek (például a Magyar Írószövetség) tekintélyének és szerepének nagymértékű csökkenése (csökkentése), és jól példázza mindezt, hogy valójában mindkét politikai tábornak sikerült létrehoznia a maga értelmiségi (irodalmi) szövetségi rendszerét és holdudvarát.

5. *A nemzedékek konfliktusa.* Nemzedéki ellentét mindig is volt és mindig is lesz, ez minden társadalom természetes velejárója és tünete. A rendszerváltozás utáni Magyarországon is létrejöttek a nemzedéki konfliktusok, mindenekelőtt a még a Kádár-korszakban szocializálódott idősebb (ötven-hetven esztendő) és a történelmi változások óta szocializálódott fiatalabb (harminc-egyven esztendő) korosztályok között. Vannak ennek a konfliktusnak ideológiai és politikai indítékai és jellegzetességei, mégsem ezeket tartom figyelemreméltónak, hanem a közélettel, a politikával, a társadalommal kialakított személyes viszonylatokat. Az idősebb generációk ugyanis szinte általánosan eszmei vagy erkölcsi megalapozottságában értelmezik a közéleti cselekvést (kivéve persze a Kádár-korszak máig közöttünk élő és azóta esetleg a „másik oldalra” átigazolt mindenkori karrierlovagjait), a fiatalabb generációk

viszont inkább az érvényesülés technikájaként használják fel a politikát és a közéletet.

Nálunk is kialakultak a „posztmodern” politikának azok a jellegzetességei, amelyek szerint a politikai cselekvésnek nincs feltétlenül értéktartalma (esetleg erkölcsisége sincs), és mindenekelőtt az eredményesség, az elért siker minősíti a közéleti tevékenységet. Mindez megkérdőjelezte azokat a magyar politikai hagyományokat, amelyek korábban (mondjuk Széchenyi Istvántól és Kossuth Lajostól kezdve Teleki Pálon, Bajcsy-Zsilinszky Endrén és Nagy Imrén át Bibó Istvánig és Antall Józsefíg) érvényben voltak, és egy új (nem mindig rokonszenves) politikai kultúrának adott szerepet. Ebben a politikai kultúrában a méltányosságnak és az önmérsékletnek, legfőként pedig a szolgálat (a nemzetszolgálat, a népszolgálat) etikájának alig van szerepe.

6. *A nagy politikai narrációk meggyengülése vagy eltűnése.* A tizenkilencedik és huszadik század politikai kultúrájában mindvégig erősen hatottak azok a „nagy narrációk”, amelyeket a politikai eszmék és ideológiák alakítottak ki a történelem és a társadalom jelenségeinek értelmezése végett. Ilyen „nagy narrációk” szerveződtek a személyes szabadság, a nemzeti függetlenség, a társadalmi egyenlőség, a keresztény felebaráti szeretet vagy éppen a nemzetköziség eszméi köré, és a közéleti tevékenység, a politikai cselekvés többnyire ezeket az eszméket és narrációkat kívánta a gyakorlatban megvalósítani (akkor is, ha a narráció pusztán a személyes érvényesülés és hatalomvágy áruhája volt, akkor is, ha a narráció értelme és etikája a megvalósítás folyamatában megromlott vagy megsemmisült).

A magyar történelemben számos olyan időszakot találunk, midőn ezeknek a nagy politikai narrációknak, ahogy Eötvös József mondta volt egykor: az „uralkodó eszméknek” a nemzet egészére kiható mozgósító ereje volt, talán elegendő, ha 1848-ra, 1867-re, 1918-ra, 1945-re és 1956-ra vagy éppen a rendszerváltozás éveire: 1989-re és 1990-re utalok. Mára ezek a nagy narrációk – összefüggésben mindazzal, amit az imént a nemzedéki konfliktusokkal kapcsolatban állítottam – szinte eltűntek a közéletből, vagy inkább az őszinteségük és a hatékonyságuk tűnt el, mint ezt a legutóbbi (a népszavazással összefüggő) események is tanúsították. Vajon milyen mértékben lehet ma mozgósítani a magyar társadalmat olyan klasszikus politikai narrációk és értékek mellett, mint amilyen a szabadság, a függetlenség, az egyenlőség és a testvériség?

7. *A magyarság demográfiai helyzetének konfliktusai.* Közismert tény, hogy öregedő és fogyatkozó nemzet vagyunk, és a magyarság demográfiai

statisztikai drámai következtetésekre adnak alkalmat. A Kárpát-medencében, illetve a szerte az egész világon élő magyarok létszáma az első világháború után 10 és fél millió volt, ma (némi jóindulattal) 13 és fél millió (ebből 12 és fél millió él a Kárpát-medencében), azaz nagyjából 23 százalékos növekedés történt nyolc évtized leforgása alatt, miközben a románok létszáma nagyjából megkétszereződött, a szlovákoké pedig a két és félszeresére emelkedett (ezekben a számokban természetesen ott rejlik a több százezerre tehető asszimilált erdélyi és felvidéki magyar is!). Ez a demográfiai-etnikai válság előreláthatóan tovább fog növekedni az előttünk álló évtizedekben. Vannak demográfusok, akik szerint negyvenötven esztendő múlva, ha nem sikerül a csökkenő tendenciát a visszájára fordítani, a jelenlegi 12 és fél millió magyarból már csak nyolc és fél-kilencmillió fog élni a Kárpát-medencében, ebből is csak nyolcmillió a mai Magyarországon. A csonka ország népességének deficitjét, ahogy mostanában jelzik, két módon lehetne megállítani vagy legalább fékezni: először a kisebbségi magyarság áttelepítésével, másodsor a harmadik világ-béli (például kínai) bevándorlók tömeges befogadásával. Úgy gondolom, egyik sem lenne célszerű, egyik sem szolgálná a nemzet igazi érdekét. Következésképp minden korábbinál nagyobb felelősséget kellene tanúsítani a demográfiai válság megoldása iránt.

8. *Végül a kisebbségi magyarság kezelése terén tapasztalt konfliktusok.* Valljuk be őszintén és önkritikusan, hogy a rendszerváltozást követő magyar kormányzatok máig sem találtak stratégiai megoldást, azaz hiteles és hatékony megoldást erre a talán leginkább súlyos magyar történelmi dilemmára. A két világháború közötti korszak, tulajdonképpen logikusan, a területi revízióban látta a megoldást, abban, hogy legalább a magyar többség által lakott területek kerüljenek vissza a magyar állam keretei közé. A revíziós politika áthatotta a korszak teljes közéletét, a politikai cselekvés teréből kiszorított minden más tennivalót, és a kormányon lévők rendre úgy gondolták, hogy a mindinkább gyötrelmes szociális kérdésekre, illetve a demokrácia kérdésére nem is kell megoldást keresniük. A revíziós politika történelmi sikerét jelentették azok az 1938 és 1941 között elért visszacsatolások, amelyek révén a Felvidék déli sávja, Észak-Erdély és a Székelyföld, végül a Bácska területe visszakerült a magyar állam határai közé. Ezzel a magyar nép jogos igényei is megvalósultak.

Ugyanez jelentette a revíziós politika történelmi vereségét: a visszakapott területek ugyanis a háborúban vereséget szenvedett totalitárius hatalmaknak voltak köszönhetőek, ezért a revízió nem lehetett tartós. Mint közhírt, a nyugati nagyhatalmak, mindenekelőtt a Churchill által

irányított Anglia részéről tapasztalható volt valamelyes jóindulat, s a londoni kormány valójában szívesen támogatott volna valamilyen korlátozott határrevíziót, a magyar érdekeket nem kevés rosszindulattal félresöpörő Sztálin vezette Szovjetunió azonban radikálisan elutasította a trianoni határok kiigazítására irányuló törekvéseket. Ebben kétségtelenül szerepet játszott az, hogy jóllehet Magyarországnak nem lehettek területi követelései a Szovjetunióval szemben (mint Romániának és Finnországnak), mégis részt vett az 1941-es német támadásban. Az elmúlt hat évtizedben mindenesetre olyan etnikai átalakulások (nemegyszer erőszakos átalakulások) mentek végbe a Kárpát-medencében, amelyek több területen is okafogyottá tették a magyar revíziós igényeket, minthogy a Kárpát-medencei magyar etnikumú terület nagymértékben csökkent, és mára csak néhány körzetben (így a Székelyföldön vagy Szlovákia déli peremén) találunk magyar többséget. Nem beszélve arról, hogy ma nincs olyan világhatalom, és természetesen az Európai Unió is ilyen, amelyik a legkisebb mértékben is fontolóra venne valamiféle javunkra történő határrevíziót. Annak ellenére, hogy a közép-európai régió nagyon is sokat változott a kommunista rendszerek bukása után, így mind Csehszlovákia (békésen), mind Jugoszlávia (háborús körülmények között) szétesett, és az első, illetve a második világháború után kialakított térképek nagymértékben megváltoztak.

A magyar nemzetstratégia előtt következőképp egyetlen lehetőség áll, mégpedig az európai integráció, amelynek létrehozása ugyanakkor máris nehézségekkel jár együtt. Néhány esztendeje több felelős magyar politikus is úgy vélte, hogy egyrészt az integráció, másrészt az úgynevezett „státustörvény” elérhető közelségbe fogja hozni a békés nemzetegyesítés ügyét. Aki a szlovákiai vagy romániai fejleményekre figyel, azóta talán óvatosabban közelíti meg ezt a kérdést, tekintettel arra, hogy mind a hivatalos szlovák, mind a hivatalos román politika arra törekszik, hogy az európai integráció lehetőleg ne járjon együtt magyar nemzetegyesítéssel, és a magyar–szlovák és a magyar–román határ ne legyen annyira „légies”, mint például a német–francia vagy az olasz–osztrák határ.

A Kárpát-medencei magyar kisebbségi közösségek helyzetét ezért az európai integráció önmagában nem oldja meg igazán eredményesen: szükség van következetes és bátor magyar nemzetpolitikára is, amely az integráció támogatása és az integráció előnyös lehetőségeinek kihasználása mellett közvetlen módon is a határokon túli magyarság támogatását, gazdasági, politikai és kulturális megerősítését tartja feladatának. Az európai integráció teljesebb kibontakoztatásának és a kisebbségi magyar

közösségek hatékonyabb támogatásának együttesen (egymást erősítve) kellene érvényesülnie. Ennek az elvi álláspontnak a révén lehetne kialakítani a Kárpát-medencei magyar nemzeti stratégiát. Ez a nemzeti stratégia ölthetett volna alakot – a többi között – a határokon túl élő magyarok magyar állampolgárságának kezelésében, már ha a feleslegesen elrendelt (mert nem az országgyűlés első kompromisszumára bízott) és rosszul előkészített (mert nemzetpolitikai ügy helyett pártpolitikai ügygé alacsonyított), következésképp kudarcra járó népszavazás nem akadályozza meg a kérdés józan rendezését. Természetesen ezen az akadályon idővel megfelelő, azaz szakszerű és hatékony intézkedések meghozatala által úrrá lehet a magyarországi politika, legalábbis ha komolyan értelmezi a maga nemzeti felelősségét, ezen úrrá kell lennie.

Eddig a tapasztalható konfliktusokról beszéltem, most lássuk (röviden) a lehetőségeket. Lehetőségek ugyanis mindig léteznek, csak éppen a politika, a nemzetpolitika irányítóinak és műhelyeinek ezeket a lehetőségeket fel kell ismerniük és ki kell alakítaniuk.

1. *Az európai integráció lehetősége.* Az imént már beszéltem erről, valóban ezt az integrációt tekintem a huszonegyedik század első éveiben a leginkább hasznos és üdvös történelmi lehetőségnek a magyarság előtt. Az integráció természetesen csakis megfontolt, következetes és minden részletében jól kidolgozott magyar nemzeti stratégia birtokában szolgálhatja a nemzetegyesítés ügyét.

2. *A gazdasági lehetőségek jó kihasználása.* Nyilvánvaló, hogy az európai integráció mind az uniós támogatások, mind a piaci lehetőségek hozzáférhetősége tekintetében igen jótékony lehet, különben nem csak Magyarország, hanem az egész Kárpát-medencei magyarság számára.

3. *Biztonságpolitikai lehetőség.* Az Európai Unió és vele együtt az északatlanti védelmi szervezet (a NATO) minden korábbi (és többnyire tévesen megválasztott vagy az országra kényszerített) védelmi szerkezetnél hatékonyabb és tartósabb biztonságot kínál Magyarországnak. Ezért a magyar diplomácia és persze a világpolitikai helyzet jelentős eredményeként kell elkönyvelnünk, hogy ennek a két szövetségi rendszernek a tagja vagyunk.

4. *A magyar kultúra lehetőségei.* Nemzeti kultúránk, mindenekelőtt irodalmunk legalább másfél évszázada szeretne méltó helyet betölteni abban a „szellemi köztársaságban”, amelyet az európai kultúra (és ezen belül az európai irodalom) jelent. Korábban igen kevés magyar alkotó művész, illetve tudós tevékenységét ismerte el az európai (a külföldi) közvélekedés, költőink közül egyedül Petőfi Sándorét, zeneszerzőink közül

Liszt Ferencét és Bartók Bélaét, tudósaink közül a Nobel-díjas természet-tudósokét, akik azonban az egyetlen Szent-Györgyi Albert kivételével mind külföldi (főként amerikai) kutatóhelyeken érték el kimagasló tudományos eredményeiket. Mostanában mintha megnyílt volna az európai nyilvánosság a magyar kultúra képviselői előtt, maradnak csupán az irodalom körében: egyre-másra kapnak igazán kedvező fogadtatást Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Márai Sándor, Szerb Antal és a közöttünk élők közül Konrád György, Esterházy Péter, Nádas Péter, Krasznahorkai László, Kertész Imre művei. Kertész irodalmi Nobel-díjának különleges jelentősége van, ez az esemény, függetlenül attól, hogy más magyar író is joggal kerülhetett volna a megkoszorúzottak közé, mindenképpen a magyar irodalom teljesítményeire irányította a nagyvilág figyelmét.

5. A politikai kultúra minőségével szemben támasztott igényekből fakadó lehetőségek. Köztudomású dolog, hogy a hosszú évtizedeken keresztül a kommunista diktatúra és a szovjet gyarmatosítás nyomásának kiszolgáltatott közép- és kelet-európai nemzetek politikai kultúrája és közösségi morálja megrendült, és ez, fájdalom, tapasztalható volt, ma is tapasztalható a magyarság esetében is. Nos, az európai integrációnak nem csak gazdasági vagy biztonságpolitikai következményei lehetnek, hanem a politikai kultúrát, a közéleti morált érintő következményei is. Az európai integráció szigorú normákat szab mindkét területen, és ez a normarendszer remélhetőleg jótékony befolyást gyakorolhat a mi, bizony, korrupcióval, hatalmaskodással, hazugságokkal fertőzött közéletünkre.

6. Végül a békés nemzetegyesítés lehetősége. Erről már beszéltem korábban, most is megerősíthetem, hogy a nyolc államban (Magyarországon, Szlovákiában, Ukrajnában, Romániában, Szerbiában, Horvátországban, Szlovéniában és Ausztriában) élő Kárpát-medencei őshonos magyarság kulturális, gazdasági, intézményes és lelki egyesítésének ma nincs más lehetősége és eszköze, mint az európai integráció. Ezért kell törekednünk arra, hogy ebben az integrációban velünk együtt valamennyi szomszédos állam, szomszédos nemzet és velük együtt a tőlünk elszakított magyarság jelen legyen és együtt legyen. Ennek a stratégiai feladatnak a szolgálatában vállalhat (vállal) igazi közép-európai küldetést a magyar külpolitika. Olyan nemzetstratégiai és nemzetpolitikai feladat ez, amelynek súlyát és eredményeit egyelőre igazán fel sem tudja mérni az előrelátó elme, a jövő útjait kutató képzelőerő. Egy nagy történelmi fordulat, egy nagy nemzeti újrakezdés mindig merész jövőképekkel jár együtt, ezeket a jövőképeket azonban köznapi erőfeszítésekkel, józan tervezéssel és történelmi felelősségtudattal kell a megvalósuláshoz közelíteni.

POMOGÁTS BÉLA

A DUNÁNÁL 1996-BAN

*most is a rakodópart
alsó kövén ül
míg dinnyehéjjá váltan
sodródok
a fecsegő felszínrel
lefelé a Dunán
a mély folyton sorsomba
merül
még mindig s egyre inkább
hallgat
az örök néhai is
néma
talán látja – sértetten
is szelíd –
miként terelget engem
balról
és jobbról is a hullám
s odaátról
mosolyog ez ismerős
képen
ahogy hazulról haza-
tértem
s nem lelem itt amit ő
meglelt
a nevemet hibátlan
csak keresem
de eddig nem találtam
sem itt sem
odahaza a régi
Ungban
Beregben Ugocsában
Máramaros-
sziget is idegen
folyton fojtóbb*

fáradó eszmélésem
rá pártfogón
ez a század se tekint
miként reám se
másra se senkire csak
a kérdés
csobban: rendezni végre
közös
dolgainkat van-e még
kivel
s a másik: ha ő is csak
ide került
– erre (vagy jobb esetben
arra) a partra –
úgy mi lesz velem
veled
velünk

VERS ÉS SZENTBESZÉD

Minden jó vers szentbeszéd, legalábbis ahhoz hasonlatos – bukott ki számból a szó egy nemrég tartott könyvbemutatón, ahol a szervező által az utolsó percben átszabott rendnek megfelelően el kellett tekintenem a negyedórásra tervezett előadástól, s öt percbe sűriteni mondandómat a bemutatott verskötetről.

Most, utólag látom csak, hogy az idézett kijelentés két ponton meglehetősen problematikus; tisztázandó ugyanis, mit értünk „jó” vers alatt, a szentbeszéd pedig – bizalmas szóhasználatban – kioktatást is jelenthet.

Hogy mitől jó egy-egy vers, arra feltehetőleg minden olvasó más választ adna. Annyit talán – általános tapasztalatként – leszögezhetünk, hogy a jó vers nem csupán a formai-műfaji követelményeknek felel meg, hanem képes megérinteni az olvasó elméjét, lelkiületét; a benne nyüzsgő gondolatiság újabb gondolatokat és – ne szégyelljük bevallani! – lelket gazdagító érzelmeket indukál a befogadóvá nemesülő olvasóban. Azt hiszem, erre a csodára csak azok a versek képesek, amelyekben a költő valamiről valakiknek valamit mondani akar.

Tisztelni kell – alkalmanként lehet is – az ilyen-olyan jelzőkkel felcímkézett új költői áramlatokat, de nem feledhetjük el az egyszerű igazságot: nem minden újszerűség azonos a korszerűséggel. A korszerűség legelemibb feltétele, hogy az annak jegyében született írásmű – s így a vers is – megjelenítse, legalábbis próbálja megjeleníteni a világot, amelyben született.

A jó verset ilyenformán nem a kioktatás, hanem a felmutatás szándéka jellemzi. Érzéseket, jelenségeket, fájdalmakat, vágyakat stb. fogalmaz meg, de azokat nem teszi kötelezővé. Ebben különbözik a klasszikus értelemben vett egyházi szentbeszédtől, amelyben követelményként hangzik el a bibliai intelmek megszívlelésének muszájszerűsége. Ugyanakkor a vers is, a szentbeszéd is az erkölcsi tisztaságot állítja az ember elé eszményképként.

Az ember nagy tragédiáinak egyike éppen az, hogy egyre kevésbé hajlamos odafigyelni a versre és a szentbeszédre. Igénytelenné vált a valódi értékrend iránt, a „tisztza forrás” vize helyett műlőrét vedel, a lét egyetlen értelmének a fogyasztást és a szórakozást tekinti, s mert eleve rosszul viszonyul a szellemi önvédelem fogalmához-feladatához: eladja magát a drog angyalmosolyú ördögének. Most hát: keseregünk? Hasztalan lenne. Inkább tegyük a dolgunkat, hogy ki ne hunyjon végképp a hozzánk – emberekhez – méltó kultúra mostanság „hamu alatt” izzó parazsa.

Mert jogos a remény: eljönnek, el kell hogy jöjjenek az újabb idők új szelei, s elsöprik az irdatlan magasságig felhalmozódott talmisságokat, és felszítják az igényt az értelmes emberi létezés iránt, amelyben létjoga és „keletje” van versnek, szentbeszédnek egyformán.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

Bakos Kiss Károly 1977-ben született a beregszászi járási Beregújfalú községben, saját szóhasználatára szerint „egyszerű” családban: „...apám földműves, anyám takarítónő”.

Az általános iskola elvégzése után a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolában tanult, itt érettségizett 1994-ben. Ezt követően Budapestre került, egy éven át az akkoriban Kodolányi János nevét viselő előkészítő intézetben folytatta tanulmányait, majd – mint mondja – „...sok mindenbe belekóstoltam a szociológiai felméréstől a gyári szalagmunkán át a villanyszerelő segédmunkásságig, de a helyemet meg nem találtam. Ekkoriban publikálta néhány versemet a **Beregi Hírlap**.” Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem szakán tanul, miközben korrepetálással és amatőr színészkedéssel tartja fenn magát.

A költészettel való viszonyáról így vall: „Vonzódásom a költészethez szinte eszmélésem kezdetére datálható, amit egykori tanárom, Penckőferné Punyó Mária irányításával a vers- és prózamondó versenyeken való gyakori részvétel mélyített el igazán. Azóta nem tudok „szabadulni” tőle. Esztétikai eszményképem a viszonylag rövid, tömör, nagy feszültségeket közvetíteni képes alkotás. E formák rám leginkább ható mesterművei az érett Kosztolányi, a kései József Attila, a töredékszerűségükben is tökéletes Radnóti- és Pilinszky-versek, a zárt, feszes kompozíciók vagy épp a befejezetlenségükkel tüntető remeklések. Nem magyar vonatkozásban ugyanitt kell említenem a japán haiku és a (például Weöres zsenialitásával fordított) Tang-kori kínai lírát, amely a magyar nyelvhez könnyen idomuló képszerűségével sugároz időtlen harmóniát. Az eddigiekből ítélve az én szépségeszményem talán nem korszerű, de én hiszem, hogy értékeit semmilyen kor nem nélkülözheti. Népdalaink kortalan szépsége sem tűnt el a modernitás áramaiban, hanem a versnyelv feltöredezése, átalakulása, a képi szürrealizálódás mentén dúsult, elemei beépültek egy új kor kifejezőmódjába; csupán a közvetíteni képes adekvát forma megtalálása a kérdés. Azt hiszem, ez a feladatom”.

Az önvalomásban gördülő gondolatok mérlegelését, értékelését olvasóinkra bizzuk. Nekünk örömet okoz a tudat, hogy Bakos Kiss Károlyt meglepően érett, a további kiteljesedés reményére okot adó tehetséggel megáldott költőként mutathatjuk be.

BAKOS KISS KÁROLY

EROTIKA

(A *Latin versek* című ciklusból)

*Antik este van s homályba
Hajló hátgerinc a páлма.
Játszik a kóbor képzelet, de
Befogva ódon képkeretbe:
Lobos-szagos szél szalad
A habos mellű nők felett,
Lenn a parton férfiak
Erős derékkal fürdenek.*

ROMÁNC

*Rumsárga délutánokon
Vagy ünnepen,
Izzó napszíttá tájon
Jöjj velem.
Míg a nép a téren ámul,
Narancsot vagy vizet árul,
Légy velem.*

*Levetem ott fehér ruhád,
A kis szobán.
Bőröd ontja illatát
Friss-puhán.
Fűszeredtől részegen
Magam is hozzád vetkezem,
Úgy biz' ám!*

*Zuhanván mohón egymásra
Csak egy a gond:
Tettünk, ha tesszük, másnak
El ne mondd!
Sok fecsegő vár a téren,
S nyelvét köszörülni kész e
Sok bolond.*

BORMELLETT

*Hús lugasban
Egymagamban
Gondolatban
Álmodom: hajam hamar
Hó szitálja...*

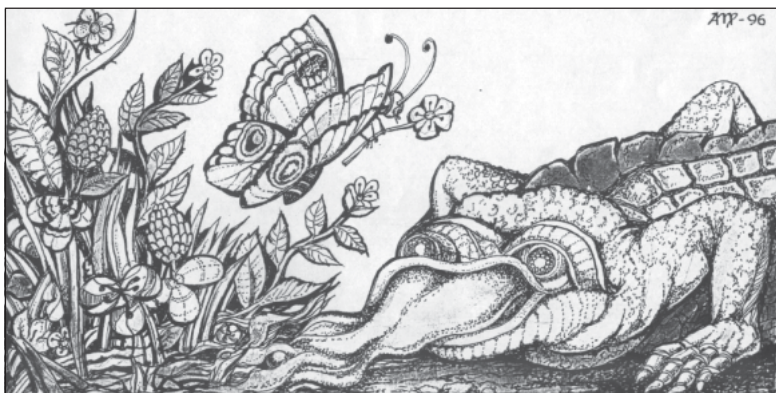
Vörösboros pohár bája vár az abroszon.

A MAGÁNY NÉGY SORA

*Remeg a falnak dőlt ruha,
Magát hordani kevés.
Csupa ha, csupa még, csupa
másikember-keresés.*

BÁRKASZONETT

*A madarak visszatérnek
Szájuk tele ághiánnyal
Mind egy szálig visszaszárnyal
Ide ahol még remélnék
Víztörésben hogy az árnak
Hártyái majd kettéválnak
S nem merül a teli bárka
Éhe szomja a halálba
Fehér árnyai a vágynak
Holnap újra nekivágnak
Szemük szögén új eséllyel
Hiszik egyszer visszaszállnak
Rajzával az Ararátnak
Olajággal és kenyérrel*

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

A légtér ügyeletének első tíz napja eseménytelenül, s talán pont ezért, elég nehezen telt. Ha a hetek múlásában a szerdai nap a kritikus, bizonyára a hónapos időszakkal is hasonló a helyzet: a közepén kell túljutni, s attól kezdve csak kifelé megyünk majd belőle. Szolgálati teendőkből minden második-harmadik napra jutott számomra valami: éjjeli őrködés, kaszányaügyelet, de napközben, a légtér vizuális megfigyelésére olykor az őrtoronyba is felküldtek.

Ez utóbbit oktalan örűtségnek, ám a hadseregben állandóan jelenlévő, a legkülönbözőbb formákban megnyilvánuló megaláztatás egyik lehetséges módjának, afféle lelki dresszírozásnak tartottam. A katonának éreznie kellett, hogy a fentről érkező parancs, legyen bár teljesen értelmetlen, felül nem bírálható, azt teljesíteni kell. De nem jó ebben túlzottan elmélni. Különbösen is: fent, a nyolcméteres torony galériaszerű kilátójának deszkafalain már vártak szemmagasságban a fekete tussal ábrázolt tudnivalók: a NATO-csapatoknál rendszerbe állított bombázók, vadászgépek, csapatszállító és támadó helikopterek sziluettei. Mint a bűnüldöző rendőri szerveknél nyilvántartásba vett elkövetőkről, e gépekről is három, különböző nézetet tükröző árnykép készült. A vietnami háború képes sajtójából jól ismertem már a B-52-es bombázókat, az Irokéz típusú helikoptereket, de az angol Starfíterek és a francia Mirage gépek rajzai sem voltak előttem ismeretlenek, hisz épp elég időt elpazaroltam az ungvári egyetem katonai tanszékének tisztképző kurzusán. De az már mégiscsak képtelenség, hogy én ezekre szabad szemmel vadászjak! S ezt a napokban szóvá is tettem az ütegparancsnokunk előtt, aki maga mellé ültetett és türelmesen elmagyarázta, hogy az alacsonyan szálló támadó eszközöket a mi híres technikánk radarszemei észre sem veszik, ezért vagyunk kénytelenek, ha a látásviszonyok elfogadhatóak, a vizuális felderítést is bevetni. Azt hiszem, meggyőzött.

S órákon át, olykor zsibbadásig álltam a messzelátó toronyban, de a két szemem legalább elszabadult, s kedvére kalandozhatott a tájon. Ha forgásba jött a célkereső lokátor antennája, csak rá kellett tapadnom gondolatban, s könnyűvé vált a testem. Mintha a holdja lennék, vele egy pályán keringtem én is. De meddig? Néhány perc elteltével, bármennyire hihetetlen, azt érzékeltem, hogy csak úgy, minden átmenet nélkül megváltozott a forgás iránya, s ilyenkor a padlóra estem. A pillanatot azonban, bárhogy erőltettem a szemem, sohasem tudtam tetten érni, mert nem is lehetett.

Volt már szerencsém az érzéki csalódásnak ehhez a fajtájához. A Csap–Ungvár vasútvonal mentén, valahol Rát község határában szintén állomásozott egy légvédelmi komplexum, s diákként utazgatva a vonatablakból gyakran láthattuk, tapasztalhattuk ugyanezt a jelenséget. El is szórakoztunk rajta egy darabig, de ki gondolt akkor arra, hogy a magasfrekvenciájú rádióhullámok károsak lehetnek az élő szervezetre? Pedig amikor a nagy antenna elindult, tisztjeink menten fedezék után néztek, s ha mégis muszáj volt, futva közlekedtek a terepen. Engem nem intettek óvatosságra, s magamtól nem gondoltam rá, holott fenn a toronyban percenként ötször-hatszor kerültem a sugárnyaláb útjába. Még az sem térített észhez, hogy ilyenkor, egy idő után enyhe szédülés környékezett, s erősen megfájdult a fejem.

Egy ilyen kimerítő megfigyelést követően behúzódtam a kis kaszárnya egyik sarkába, s tenyerembe hajtottam homlokom. Valamivel később Klicsnikov hadnagy, a tisztai állomány komszomoltitkára keresett. Néhány iratgyűjtőt hozott a hóna alatt, hogy fekete tussal, szabványbetűkkel írnam fel rájuk a szükséges címezéseket. Észrevette ábrázatomon, hogy nem érzem jól magam, s faggatni kezdett.

– Gyakran fáj a fejed?

– Előfordult korábban is, de ez most másféle érzés. A toronyban ért utol, ott kezdődött. Már másodszor.

Elkomorodott, s kissé eltűnődve, maga elé bámulva megállapította:

– Úgy látszik, túl érzékenyen reagálsz a rádiósugarakra.

Nekem szinte csak ennyi kellett. A sugárzás hallatára máris kétségbeestem:

– De hiszen azt mondták, a rakéták robbanófejében nem atomtöltet, hanem hagyományos robbanóanyag van. Mi az akkor, ami sugároz?

A tiszt rám nézett, s nevetve csóválta a fejét.

– László, ne haragudj, de én azt hittem, tájékozottabb vagy ezen a téren. Szó sincs semmiféle nukleáris sugárzásról, te bizonyára félreértettél engem. Viszont a lokátorok által kibocsátott magas rezgésszámú rádióhullámok, ha huzamosabb ideig érik az embert, ugyancsak károsak lehetnek a szervezetre. Elsősorban az érrendszert, a vérkeringést rongálják, de hosszú távon hajhullást és nemi tehetetlenséget is előidézhetnek. Nem vetted még észre, hogy a tisztok, akiket szolgálatuk már tíz-húsz éve ide köt, rögtön zárt helyre igyekeznek, ha az antennák működésbe lépnek?

– Igen, igen – bólogattam –, azt hiszem, most már értem.

S valójában azon kezdtem tűnődni, hogy éppen ideje lenne magamnak is elgondolkodni a hasonló óvintézkedéseken. Ki kell találnom valamit, nem megyek fel többé az őrtoronyba. S mintha rég túl lennék az iménti aggodalmakon, jövőtele célját firtatva fordultam a tiszthez.

– Mit írnak hát ezekre az iratgyűjtőkre, hadnagy elvtárs?

– Nos, ebben a félévben hat politikai foglalkozást kell még levezetnem. Minden egyes téma anyagai külön mappába kerülnek. Erre a papírlapra írtam fel őket. A témák megnevezését szépen kiemeled, esetleg árnyalhatod is más színnel. A piros jól fog mutatni a fekete háttérben. A felelős, azaz az én nevem kicsit lejjebb, kisebb betűkkel, jobbra tolva helyezkedjék el. Középen legalulra az előadás időpontja kerül. Az egésznek úgy kell kinéznie, mint egy címlapnak, ezért adj neki valami jópofa keretet. De hiszen tudod te ezt magadtól is – magyarázta türelemmel, s mikor úgy gondolta, hogy kellőképpen megbeszéltük, felállt és kezét nyújtott.

– Megértettem, hadnagy elvtárs, még ma délután elkészítem őket.

– Annyira nem sürgős, holnap is ráérsz vele. Én inkább azt tanácsolom, hogy most pihenj le egy órácskára. meglátod, a fejfájásnak nyoma sem marad, aztán sokkal jobban érzed majd magad.

Így vigasztalt, biztatott a nyugalomra, mintha csak apám helyett... No, azt azért mégsem. Három évvel volt idősebb nálam. vagy talán a bátyám szeretett volna lenni? Ezt az érzést meg én nem ismertem. Egyedül nőttem fel, s kis híján belehabarodtam a magányba. Négyéves voltam, akkor kérdezték tőlem először s utoljára:

– Kell kis testvér?

– Nem kell, nem kell! – tiltakoztam kétségbeesve, s hogy szándéka ellenére még inkább elriasszon a családbővítéstől, Zsuzsika néném megtoldotta kilátásaimat egy számomra érthetetlen, zavaros magyarázattal:

– Persze hogy nem kell, mert akkor majd kiesel a cukroskosárból!

Jó szüleim hát többnyire az én ösztönös ellenállásomra hivatkozva igazolták magukat, valahányszor egy rokon vagy ismerős azt firtatta, miért nem vállalnak újabb gyermeket. Pedig apámék nyolcan nőttek fel, s anyám családjában is ötven civakodtak szabó nagyapám varrógépe körül. Azt hiszem, mindketten megelégtették az örökké zsúfolt szobakonyhákat, a közös fekhelyeket, a nagy, füledt dunyhákat, melyeket alvásra készülődve egymás ellen rángattak magukra, s az én nevemben is eldöntötték, hogy számomra több kényelmet, nagyobb létbiztonságot teremtenek. Bizonyára így lehetett.

Elég szűkös ez a kis hálólhelyiség, egy saját vaságy azonban itt jár mindenkinek. A vatelinnel tömött kispárna sem az én fejem alatt vált ilyen csomóssá, de arra még kiváló, hogy lehajtsam rá a fejemet. Úgy is lesz. Ritka alkalom, hogy egy parancsnok pihenésre biztatja a katonát...

Sikerült szundítanom egy kurta órát. Ébresztettek, meghozták az ebédet. Az étkezőhelyiségben már gyülekeztek a bajtársak a nagy kecskelábú

asztal körül, melynek túlsó végén ott sorakozott három nagy duplafalú ételhordó edény. A levessel telt termosz nyitva volt, s a konyháról küldött szakácsstanonc, mielőtt osztani kezdte volna, a *felvezetőnek (razvogyascij)* becézett hosszú nyelű merőkanalat néhányszor megjárattatta a sűrűjében, majd megmerítve az éléje tartott csajka mély öblébe fordította tartalmát, a megszokott káposztalevest. Többen leültek, de volt, aki állva kanalazta magába a jó meleg löttyöt, s ment a második fogásért, a faggyú ízű birkahússal készült kiváló keleti ételért, a piláfért. A második termosznál alábbhagy a kopasz fiú adakozókedve, ezt már óvatosabban adagolja: csak a csajka fedelébe tesz fél merőkanálnyit, mert ha valaki ebéd nélkül maradna, annak következménye lenne, s azt nehezen vinné el szárazon. Az ebéd hírére újabb kis csoport érkezik, s mire őket is kiszolgálja, az ügyesebbek már a zománcozott bögréket tartják. Jöhet a kompót, vagy ami van. A harmadik edényben *kiszelt*, liszttel kevert gyümölcskocsonyából főzött nyúlós, savankás-édes ital párolog. Eleinte rá se tudtam nézni, mert íze, mint a keményítőé, de aztán megszoktam. Ha jut, ebből iszom még egy bögrével.

Kintről hirtelen támadt hangoskodás, szaladgálás zaja tör be a házba, majd valaki feltépi az ajtót, s eltorzult hangon bekiált:

– Harmadfokú készültség, riadó!

Mindenki tisztában van vele, hogy ez éles harci helyzet! A csajkák és bögrék csörömpölnek az asztalon, a fiúk a kétszárnyas ajtó félig tárt nyílásában tolonganak. Egyszerre hárman rohantak neki, ennél fogva ketten egymáshoz szorulnak. Már hatan préselnék magukat, ha lehetne, ha valamelyikük visszalépne. De a visszaút lezárva, kitörni csak előre lehet! A zárt ajtószárny nem bírja a feszítést, a tokból mindkét tolózár kiszakad, s az emberek végre a lépcsőn bukdácsolva futnak a szolgálati helyük felé. Felhörpintem a félbögrényi *kiszelt*, de az alja, hogy a fészkes fene enne meg, még forró – megégeti a torkom. Lecsapom a bögrét az asztalra, s rohanok a gépem iránt. Az álcahalókat, mert ez az én dolgom, oldalra borítom, ugrom máris a fülkébe, nyúlok a startgombhoz, indítom a motort. A sisakot csak aztán húzom magamra, s zárom le fejem fölött a páncéltetőt. Ezekben a másodpercekben csapódik a parancsnoki fülke ajtaja, s már szól az utasítás, ami más esetben a könyökömön jönne ki, most azonban zakatoló szívvel és teljes felelősségtudattal fogadom:

– Indítsd az áramfejlesztő generátort – lihegi a parancsnok, de még mielőtt a felkiáltójelet helyére rakta volna, a kezem már mozdult, s a motorházban felbúgott a természetes dinamó. Aztán az emelőrendszert működtető villanymotorok sípoló zümmögését, az áramkövetítő

távkapcsolók hangos kattánásait hallom. Fejünk fölött a rakéták életre kelnek, s valahányszor irányt keresve fordulnak vagy emelkednek, a géptest annyiszor rándul meg a súlyos mozdulattól.

Nekem ettől kezdve alig van dolgom, de egész testem remeg – nem a hidegtől, s nem az izgalomtól. Vagy mégis? A bizonytalanság észbontó állapota ez. Mi történhetett? Határsértés vagy háború? Hülyeség – cáfolom oktalan aggodalmamat. Ilyen hirtelenséggel az atomkorban sem törhetnek ki háborúk. De bármi is legyen, én teszem, amit elvárnak tőlem. Se többet, se kevesebbet. Most egyelőre ülök, várok a következő utasításra.

A parancsnokok egymás közti beszélgetését nem hallhatom: az nem a fedélzeti rádión zajlik.

A motorházban fejlődő hő hamarosan átfűti a fém válaszfalakat, a levegő kezd fülledtté válni. A foszforeszkáló műszerek fényét kevésnek találom. Nyugtalanul fészkelődöm, végül felkapcsolom a belső világítást.

A műszerfalon a *reversz-kapcsoló* (hátsó sebesség) alatt egy gyufásdoboz nagyságú mélyedés van, rajta két sróffal rögzített kis fémfedő. Hogy mi végre, tán a parancsnokaim sem tudják, de én találtam neki értelmet. Az ülés alól csavarhúzókat veszek elő, s a két sróftot kiszedem. A fémlapocska a tenyerembe bukik, s benyúlok a mögötte tátongó apró üregbe. Már érzem, amit keresek. Egy öngyújtó nagyságú műanyagtokot húzok ki két ujjam között. H-alakú kartonpapír-darabkára csévelt fehér és fekete cérnát, tűt szoktunk benne tartani, de ami ebben van, biztos, hogy nem szűrja meg az ujjamat. A tok visszahajlő, kis heveder alá bújtatott fedelét kinyitom, s egymásba hajtogatott papírpénzt: három darab tízes és két ötmárkás bankót veszek ki belőle. Ez idáig ennyit tudtam félretenni a havi húszból. Nem volt könnyű. No, nem a spórolás, inkább a rejtegetés teszi próbára az embert...

Azt hiszem, odakint vége a nagy hűhónak, mert alábbhagyott a zaj, s a rakéták visszaereszkedtek az állványzatra. A pénzt zubbonyom oldalsó zsebébe csúsztatom. A sisak fülhallgatójában máris Krecsetov jelentkezik:

– A készültség lefűjva, kapcsold ki a generátort. A hajtóművet is leállíthatod.

Kiszabadítom magamat az acélkabinból, sietek a levegőre. A célkereső radar antennája még forog, a tisztek alatta gyülekeznek. Pankov őrnagy dühösen magyaráz, közben köpköd, a többiek a csizmájuk orrát bámulják. Jó lenne végre megtudni, mi volt ez az egész, de kitől? Mölnyikov lép mellém, az arca a szokottnál is pirosabb, sűrű lencsöke haja csapzott az izzadságtól. Hátha tud valamit? Kérdőleg nézek rá.

– *Nu, ti bljagy!* – tör fel belőle máris egy enyhébb káromkodás. – Tudod, mi történt? – s választ sem várva mondja tovább: – Egy repülőgép valahol a körzetünkben áttörte a védelmet. De olyan alacsonyan, hogy az antennák be sem tudták fogni.

– Hogyhogy átrepült? Ide hozzánk, a nyugatnémetektől? – érdeklődöm izgatottan.

– Dehogyis! Tölünk oda!

– Milyen gép? Polgári vagy katonai? – firtatom tovább, miközben a szemét és arca rándulásait figyelem.

A fiút szemmel láthatóan zavarja az újabb kérdés, s míg a válaszon töpreng, füstölnivalóért nyúl a zubbonya zsebébe, majd rám kínálja. Belenyúlok a félig elrongyolódott dobozba, majd ő is kivesz egy meggytört cigarettaszálat. S míg ujjai közt egyengeti, én gyufát veszek elő, fellobbantom, s hogy a szélről megóvjam, a félig nyitott skatulya alagútjába menekitem a lángot. Tolik beleszippan, majd az égre emeli a szemét, mint aki onnan vár tanácsot, s az első pofa füsttel egy rövid, kitérő válasz is világra jön a száján.

– Azt nem tudom – mondja, csak ilyen egyszerűen.

Nekem valahogy az az érzésem, hogy a parancsnoki részlegben ennél valamivel több is elhangozhatott, viszont az operátor tudja, hogy abból mennyit mondhat el. Muszáj a vezetőt mindenbe beavatni? Meggyújtom én is a füstölnivalómat, s elindulok a tűzvezérlő radarállomás irányába, ahol szintén gyülekeznek, mégpedig Abdrahmanov, a baskír operátor körül. Ők is arra kíváncsiak, amire mindenki: mi volt ez az egész? Hallótávolságba érve igyekszem elkapni valamit a tizedes szavaiból:

– Parancs érkezett, hogy le kell szedni, de még csak észlelni sem érkeztek a műszerek.

A többiektől annyit tudok meg, hogy szovjet katonai gép volt, de hogy MIG vagy SZUHOJ típusú-e, arra senkinek sincs egyértelmű válasza. Szemjonovnak feltűnik, hogy Kuznyecov őrnagy, a *zampolit* kiszúrt bennünket, s most felénk igyekszik. Már messziről kiáltja, hogy ne csoportosuljunk, menjen mindenki a dolgára. Aki még nem érkezett ebédelni, az siessen, mert 13 óra 30 perckor a parancsnok sorakozót tart, majd ott megkapjuk a szükséges tájékoztatást.

Akár a legtöbb katona, utáltam a sorakozókat, de erre legalább úgy vártam, mint majd arra, amelyiken felolvassák a honvédelmi miniszter leszerelésünkre vonatkozó parancsát. Azt hiszem, még jó néhányan így voltak vele, mert senkit sem kellett nógatni, a megadott időben minden épkézláb ember a placon volt. Pankov sem váratt magára, a politikai tiszt kíséretében ő is pontosan érkezett. Az alegységeket irányító tisztek szájából „Igazodj!” és „Vigyázz!” parancsok röpködtek, majd sorra az őrnagy elé járultak és jelentést tettek a sorakozás végrehajtásáról. *Kede* lépett néhányat a sor felé, „Pihenj!”-t vezényelt, s beszélni kezdett.

– Elvtársak! Ha a mai riasztás csak egy gyakorlat része lett volna, szokás szerint most annak értékelése következne. Csakhogy ez éles helyzet, valóságos harci riadó volt. Jelzést s egyben parancsot kaptunk a felső

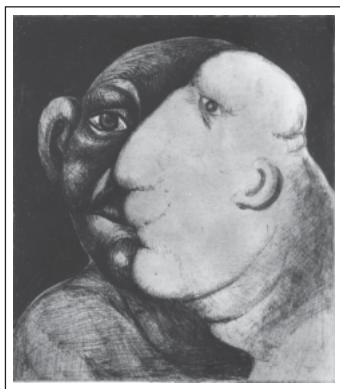
hadvezetéstől egy repülő objektum megsemmisítésére, amely tőlünk néhány kilométerre észak felől sértette meg a felügyeletünkre bízott légeret. Harci ütegeink személyzete már a riasztástól számított harmadik percben, tehát a lehető legrövidebb időn belül a helyén volt és harckész állapotba hozta a haditechnikát. A gép azonban túlságosan alacsonyan, a domborzat-adta természetes takarást is kihasználva, a felderítő-célmegjelölő radarállomás számára ellenőrizhetetlen tartományban repült. S ha ők nem tudtak rátapadni, jelet sem közvetíthettek a rakéta-rávezető radarhoz. A képernyőkön tehát fel sem villant – egy pillanatra sem – a megsemmisítendő cél! Nos, az esetből ennyi az, amiről szakmailag szót válthatunk. De ami a határsértést elkövető gép származását illeti, arról – megbízható információk hiányában – egyelőre nincs mit mondanunk. Annyit azonban már tudunk, hogy az áttörési kísérlet nem volt sikeres, mert a „túloldalon” a leszállási manőver közben a gép megsemmisült.

Tiszt és katona elvtársak! A mai nap önök kifogástalan éberségről és példás harci fegyelemről tettek bizonyosságot. Ezért mindenki dicséretet érdemel. A sikertelen akció felelőssége, ha egyáltalán felmerülhet, nem minket illet. A kudarc a légvédelmi rendszer még meglévő hiányosságainak emberi tényezőktől független kudarca, ennek tanulságaival nem nekünk kell foglalkoznunk. Ez minden, amit mondani akartam.

Pankov őrnagy most szokása szerint az órájára nézett, majd a tisztékhez fordult:

– A továbbiakban minden egység az érvényben lévő napirend szerint tevékenykedjék, helyetteseimet és az ütegek parancsnokait pedig 15 perc múlva várom a tiszti kaszárnnyában. Világos?... Kérdések?

Hogy megválaszolatlan kérdés senkiben ne maradjon, még egyszer végignézett harcosain, aztán egyszerűen sarkon fordult, s szapora léptekkel elindult a szállása felé. Kuznyecov zavartan állt még néhány másodpercig, majd karjait kérdőleg széttárva a nyomába eredt.

PRELÚDIUM, MINDENKORI OKTÓBEREK ELÉ

1849. október 6., Arad

*Állva hatalmas Időnk Köfalánál
A fegyverek zászlós tüzeivel a szemekben
Dobok peregnek, szédül a bástya
És alvadt arannyal omlik el a nap*

*Ölyv irama reng a pelikános zászlón
Amint patyolatkékbe roskad a dombfeletti ég
És sarkantyúkkal szított új Radetzky-marsok
Indulóit szegzi fahegybe a szél*

*Szálegyenest a rezgő jegenyék sorával
Négyszöget áll a sterilfegyelmű század
Hegyek görögnek széjjel, hogy dörög a tér
Földbe lőtt álmokat oldozva lenn a sáncban*

*Vállütötte, szuronyos puskákat ropogó tűz
Kartácsrepeszek, – a szétszóró láng eleven hasítása
Lőporfüst marja a szemet, s hetediziglen a drill
Ha csendül az eget csapkodó Gott, erhalte muzsikája*

*Prelúdiumként a Mindenkori Októberek elé
A nagy orchestert ha örült szelek vezénylik
Hidegebb út visz a messzi jövőhöz, a Rendhez –
Iszap hánytorog csak, mint szédítően ínrohasztó jelen*

*De fénylik a dél is az Idő kristályrácsain
Ahogy körbejárnak a mutatók az Órán
S az országúton halad tovább az ódon fiákeres kocsi
Küllői visszapörögnek hangtalanul a ragyogásban*

MINT A LATINOK

*Árad az örömszenny. Vezűv.
Gyorsul a hetérák tánca.
A határon már átkelt a barbár,
A gótok betörték Ravennába.*

*A honi magyar is elesett,
Sírján már holland virág.
Saint Germain állít sírkövet,
Búcsúztatnak a Tuileirák.*

*Halott urukkal bölcs lovuk
Nyílzáporban fut Kelet felé,
Testük tajtékos folyók közt,
Fekete erdőkbe rejténé.*

*Hű sólymunk ha rántkalál,
Csőrében hármassfű virága.
Ébred a halott vitéz és
Felkap horkanó lovára.*

*Elvetett csontjaink kikelnek.
Új zászlót küld a fejedelem,
És századok vad dühe arat
A hazát bitorló rendeken.*

FOHÁSZKODÁS A HÍD ALÓL

*Fellobogózva jött felém az erdő,
beástam magam a fényes avarba.
Halált üzent a nemlét kósza varja.*

*Elmegyek, égő Liliomszál,
temesd helyettem a telet.
Arany virágot harmatozzál,
rózsába rejtsél engemet.*

TORZÓ

*A sóhaj hossza másfél méter:
neked épült, orangután,
a nyálkás falú tetraéder.*

*Kihalt az őshonos szivárvány,
piros, fehér, zöld vére hullt,
idegenek álltak a járdán.*

*Odakünn darás hó szakad,
betekint agyadba a sátán,
kopogtatja a falakat.*

*Dizájnos sátor a hazád,
csak halvér, amit érte vérzel.
Másfél méter, sóhajtanád.
Sóhajtod: csupán másfél méter.*

2004. december 5.

[HULLOTT A HÓ...]

*Hullott a hó az amfiteátrumra,
veszettül havazott, mikor
odaértem. Láttam a kapun
körbetekert láncot és a lakatot,
arra is ráfagyott a hó. A Zaj-
telep felé gomolygó ködöt
akartam követni, mint egy
messzi mondat, amely idáig
haladt mögöttem. A régi telek
régi sétáiban járok. Engem
nem elégít ki a bűnrészesség,
én a gyilkolás művészetét
kívánom. Egy darabból
maradt rám ez a kijelentés,
néha váratlanul a számra tolul.*

*[Egy szabadtéri előadás volt
egy másik kisvárosban a le-
pusztult várromok között.
Lepedőbe csavart testek
mozogtak a különféle beszédek
mögött. Ám a kivillanó combok,
fenekek és mellek zavartak
a megértésben. A ruhák
ránca, gyűrődése, akár egy
kicsinyített domboldal szél-
fújta hómintája is lehetett
volna. Fájdalom volt, ami
összekapcsolt minket, vért
kívánó gyilkos indulat. Egy
magával ragadó ködmondat.]*

FEKSZEM

*Fekszem útszélen
rongykabátban.
Számba lóg két
sánta virág.
Sárgák.
Mellöttük lányok járnak.*

*Fekszem útszélen.
Nem lát az ég.
Kókadozó dallam
sirat.
Hörög.
Mellöttünk lányok járnak.*

*Fekszem útszélen.
Kígyó kacag.
SzÓt dajkálók?
Vagy mérgezem?
Elvérzik.
De a lányok várnak.*

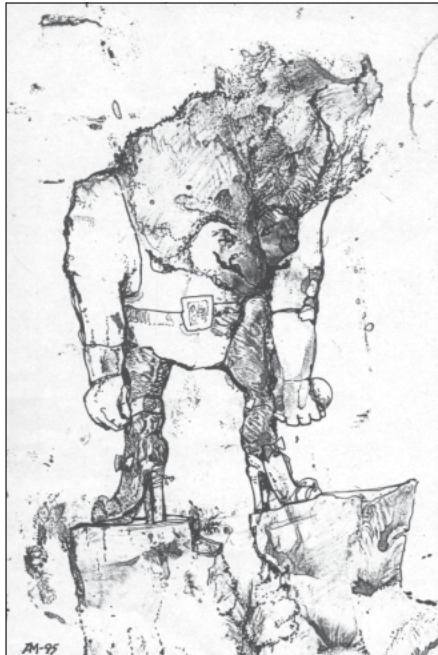
*Fekszem útszélen.
Nagy szürke gép.
Csikorogva
torpan meg rajtam.
Sárba préselt
sárga virág...
Lányszagú
kavicsok kacsáznak.*

VAGYOK

*Pogány hívő, hitetlen hit vagyok.
Gyűrűzzenek körém a gyökér-templomok,
Együgyű bölcsék, lelkes vad kufárok.
Érintetlen s vonagló asszonyok,
A sértők és a sérthetetlenek,
Kis szótolók, fél szóban óriások
Égessenek rám fehért, feketét, sárgát.*

*Ecsetvonások, fába rótt sebek.
Gyengéd lator, kiáltó kő vagyok,
Kísértő áldomás, mámor, kíváncsiság,
Holdon szerető, pocsolót ivó.*

Ölelkezik, öklendezik a Szó.

TÉBOLY III.

Mottó: ALFAJ

– kiskirályok, adó – koldus –
– bálnafajta –
– keresik a megigazulást –
– lions club + kegyetlenül,
rendületlenül,
úthenger turbóban –

MICIKE

avagy
az első kárpátaljai soap oper*

Első rész

*„Mostan akár ma megássa
Gödrömet a sírásó,
Bánom is én!
Azért élni fogok,
Míg a világnak
Szappanbuboréka
Szét nem pattan.”*

Petőfi Sándor: A helység kalapácsa

EXPOZÍCIÓ

Micike: *eladósorba serdült hölgyemény. Munkahelyi számítógépén érthetetlen számsorokat gyömöszöl táblázatokba, fizetségként egy műkörömpépítés árát viszi haza havonta.*

Anyu: *született Csécsey-lány. Elaggott, egyedül élő nagynénik, nagybácsik, oldal- és keresztági rokonok szívbéli gyámolítója, egyedüli örököse.*

Apu: *volt könyvelő. Történetünk idején a környék legnagyobb régiség- és bélyeggyűjtője, numizmatikusa. Gyakorló papucsférj.*

*Szappanopera

Szín: stílusbútorokkal zsúfolt, perzsamacskás és -szőnyeges kétszintes villa házimozával, műholdkövető parabolaantennával, hogy Apu foghassa a legtöbb csatornát a környéken, szám szerint százötvenhármát; hogy Anyu gazdag-örökös pózban-módban ejthesse meg soros kótyavetyéjét a jobblétre szenderült nagynéni, nagybácsi, oldal- vagy keresztági rokon reá szállott vagyonkájának kárára; hogy Micike úgy tehessen..., mint egyesek a tévében: az Internetről letöltött pornóképeket nézegetve gátlások nélkül maszturbálhasson lefekvés előtt és után.

PROLÓG

Anyukának sikerült túladnia az év októberében elhunyt nagynéni házán, ingóságain. Tízezer dollárt kapott a húszezret érő ingatlanért, némi aprót a bútorokért, ósdi csecsebecsékért. A megmaradt lom – Anyu, a született Csécsey-lány becázta így – tovább gyarapította a környék legnagyobb magángyűjteményét. Apu öröme..., már hogyne, hisz egyebe sincs! Mióta Anyu rokonságának jövedelmező kihalásából éltek, és elfelejthette könyvelői mesterségét: buzgóbban gyűjtött, mint valaha.

– Anyu, ezeknek a tárgyaknak az eszmei értéke... – ikegte Apu, a volt könyvelő meghiúsult, és sorra simogatta a háború előtti cseh fajanszipar – amúgy milliószám gyártott – imádkozó angyalkáinak egy tucatját.

– Ugyan, Apu! – legyintett Anyu, aki a Csécsey-lányok született szimatával réges-rég kiismerte Apu szolgálalkületének piti aljasságait. – Igazán beszerezhetnél egy használható árkatalógust.

– Külön a bélyegeknek, külön a könyveknek, érméknek? – kérdezett vissza elhűlve Apu. – Rengeteg kiadással járna.

– Nem többel, mint az ostobaságod – dühösködött Anyu, – amivel el kívánod hitetni, hogy a vackaid vagyont érnek, és holtunk után a mi Micikénket boldogítják holtáig.

Így beszélt Anyu, a született Csécsey-lány, s mielőtt azon kezdett volna tépelődni, hogy jogászdiplomát vegyen Micikének, vagy megteszi egy közgazdász is, egy javaslattal állt elő:

– A lányunk eladósorba került. Férjhez kell adnunk! Undorító, amit esténként magával művel! A tévében hagyján, ebből élnek – de az én házamban...

– Fiatalocska még... Meg aztán, hogy is mondjam... – tépelődött Apu, szálalta bajszát a volt könyvelő.

– A proli eszed tokja! Addig kell cselekednünk, amíg dől hozzánk a

pénz! – zárta le a vitát Anyu, a született Csécsey-lány, akinek vérében volt a nervus rerum¹ megszerezge.

Micike, a fizikai munkát hírből ismerő, teán és kávé kivül egyebet főzni képtelen, eladósorba került hölgyemény mit sem tudott a sorsát eldöntő beszélgetésről. A szobába lépve azt tapasztalta, hogy Apu és Anyu unalmasabb, mint máskor: giccs-pózban állnak az ablak előtt és bámulják a decemberi hóesést. Holott tudhatták: a tévében – egy-egy sikeres ügylet után – tart a buli, a dáridó.

– Ma kit gyászolunk? – kérdezte csúfondáros hangon, s mert nem kapott választ, elcsodálkozott. Főleg a feléje forduló Anyu zordságán, amint szorosabbra vonta testén a csipkeszegélyes pongyolát.

– Apukád döntött: a jövő évben férjhez kell menned! – mondta parázsan Anyu, s hogy bejelentését nyomatékosítsa, a Csécsey-lányok szokása szerint felvonta a szemöldökét, jelezve: fellebbezésnek helye nincs.

– Igen... Meg, persze, mi úgy hisszük... – makogta Apu, a volt könyvelő.

Micike nem ezt várta Aputól. Gondolatban a szemére vetette: „Tudhatnád, hogy a tévében nem így van. Hol marad a véletlen találkozás, az első csók, a titokban megejtett randevú, a szerelem?!”

Anyu gépkocsivásárlási ígérettel tromfolt le Micike ágaskodó önértetét, mondván: a házat mégsem cipelheti a hátán, hogy láthassák, kicsoda. És – mivel a nagylelkűség tetőzendő – a ház eladás egész összegét lánya kiházásítására ajánlotta fel.

– Majd írok az Amerikában élő nagybácsiknak – nyugtatta meg Apu felzaklatottnak tűnő kedélyét. – Ha istent ismernek, segítik a nyomorgó Ukrajnában senyedő rokonságot!

JANUÁR, FEBRUÁR, MÁRCIUS

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény a város első – flancon tükör, tükrökben flanc – bárjában ismerte meg Lászlót, az ő Lacikáját.

– Nem találkoztunk már valahol? – kérdezte egy mutáló férfihang, s még ezt is: – Szabad?

– Talán – válaszolt Micike, negédesebben, mint ahogy a csodavárás hosszú órái alatt elképzelte.

Utána közönyösen pillogott – mint színésznők a szappanoperákban – jobbra-balra, majd jobb ötlet híján a plafontükörbe bámult, csodálva az eleganciát, ahogy a férfi letelepedett az asztalához.

¹A pénz az idege, mozgatója mindennek.

– László vagyok, image builder Nyíregyházáról – mutatkozott be az átlagmagas és -arcú, konfekciós-öltönyös, simára nyalt hajú imázs-építő.

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény olvadozni kezdett a gyönyörűségtől. „Na lám – gondolta –, mondhatja Anyu, hogy a város aranyifjai és -leányzói ide legfeljebb csak begyet szedni járnak, méregdrága, színes kutyulékot szürcsölgetnek, csak azért is, hogy az aprót úrhatnám göggel hagyassák az asztalon. Honnan tudhatná Anyu, hogy megtehetik, mert igazuk van: a világot őértük találták ki.”

– Slussz! – adta meg magát Anyu, a született Csécsey-lány. Fájt, zúgott a feje a csencselők angomán tolvajnyelvének fogalmaitól: price discount¹, store loyalty², decentralized system of distribution³, first buy⁴... Micike lelkesedésétől, amivel előadta, magyarázta a Lacikájától kapott papírlapok köreit. A köröket vastag, piros színű nyilakkal kötötte, társította egymáshoz valamilyen felsőbb hatalom, ha már – kocsmazárásig – Micike is meg tudta tanulni jelentésüket, hogy holnaptól az integrated marketing⁵ érdekében collectiont⁶ folytasson.

– Csak ne rajtunk kezdje! – fohászzkodott Anyu, miután az értelmező kéziszótárból kislabilazálta a szavak jelentését.

Január a problem recognition⁷ jegyében telt el.

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény mind sűrűbben és hevesebben maszturbált, nyilvánvalóvá téve, hogy László a szexben felettébb Lacika. Ez a tény aggasztotta Anyut, komolyabban, mint a fixed cost⁸ növekedése vagy az országhatáron át ócska tragacsával ingázó moving reps⁹ képzelgése a jövőről, amelyben Micikével strategic alliance¹⁰-re lépnek.

Anyu, a született Csécsey-lány értelmező kéziszótárral a kezében aludt és kelt, napközben pedig folyvást azon hezitált, megvegye vagy bérelje az irodahelyiséget, amit Micike a László által Nyíregyházáról átcipelt kellékekkel kívánt berendezni. A kiszuperált fax, a kőkorszaki számítógép láttán Anyu csak sóhajtozott, próbált azonosulni Micike lelkesedésével:

¹ Árengedmény

² Bolthűség

³ Decentralizált értékesítési rendszer

⁴ Első vásárlás

⁵ Koordinált marketing

⁶ Gyűjtés

⁷ Problémafelismerés

⁸ Fix kiadás

⁹ Mozgó ügynök

¹⁰ Stratégiai szövetség

– Anyu, a leghétköznapibb, legkisebb vállalkozás se élhet meg, ha nincs arculata. Az imázs-építés a világ legdinamikusabban fejlődő iparága!

– Úgy legyen! – hagyta rá Anyu, és csak bámult: „Honnan tudja Micike, hogy eladó az egész világ?”

Február közepére végre ott állt a kéz alatt vett csodaszép, égszínkék kocsí az udvar haván; s Apu, a volt könyvelő, lön árulóvá.

– Free-travellerré¹ – mondta Micike.

– Ötezer dollár – válaszolt Apu akkor és ott, az udvar haván a fel nem tett kérdésre, s mert közben fázott, izzadt, reszketetett, félt, hát mindenképpen biztosítani akarta a két maffiózó fiút arról, hogy ő semmiről sem tehet: a nem remélt gazdagság a bűnös, a bőkezű halandóság, és legfőképpen az Anyu. És sírt, de nem a száz dollárt siratta, amibe az alváz és a motorszám felírása került, hanem a nyugdíjas, nyugalmas könyvelői állását, a reá szabott múltat, amit nemcsak elviselni, de szeretni is lehetett, jobban, mint a mai napot, amikor is vadidegen fiatal emberek húsz dollár védelmi pénzt várnak el minden hónap első péntekjén, miközben jót röhögnek rajta. Semmi kétség: Anyu a hibás – szelje ketté a kocsival ő az utcahossz összes villanyoszlopát, ha meg akar szabadulni a vigyorgó pofáktól...

– Nincs semmi baj – nyugtatgatta, simogatta Anyu, a született Csécsey-lány a minden inában reszkető volt könyvelőt.

A környék legdrágább és -nagyképűbb orvosa ránézésre állította fel a diagnózist.

– Neurózis – mondta, és arany cigarettatárcájából aranygyűrűs cigarettát vett elő, hogy az ezüst öngyújtóval együtt szellemét is megcsillogtassa. – A betegnek sok odafigyelésre, megértésre van szüksége. Szorongása idővel oldódik, de addig eltúlozza a szomatikus tüneteket, irracionális félelme főbiák formájában fog jelt adni magáról.

Apu hetekig az udvarra is félt kimenni. Arról sem kívánt tudomást venni, hogy László a kisebb, egy- és kétszáz dolláros kölcsönök után Anyutól ötezer dollárt kért arra, hogy Micikével megindítsák az advertising campaign²-t. Anyu, a született Csécsey-lány magyarul válaszolt:

– Nem adok!

Micike sírt, könyörgött, végül azt kiabálta, hogy a tévében a szülők a lelkiüket is kiteszik gyermekük boldogságáért; hogy Apu önző, Anyu kapzsi, elkívánják a lányuk jövőjét, a strategic alliance-t!

¹ Potyautassá

² Hirdetési kampány

– Price¹ jobbra, sale² balra – mondta Anyu hűvösen –, a köreitekkel ezer dollárt gurigáztatok el, és se imázs, se építés. Annyit látok, hogy száz hriveny ára ócska kacat porosodik egy drága pénzen bérelt irodában.

Március végén a fiatalok szakítottak, ami annyira megviselte Micikét, az eladósorba serdült hölgyeményt, hogy másnap csak fagyaltot evett.

BARACKVIRÁGZÁSTÓL DINNYEÉRÉSIG

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény kilépett a sokak irigyelte, táblázatszapóritó munkahelyéről. Virágpompájának mámorító illataival nem a tavasz nyűgözte le, csalogatta a szabadba folyosóvégi, számítógépekkel telezsúfolt irodai szobájából. Az ok prózaibb volt: megérte, hogy a parkoló mellett álló szeméttároló konténerből kelljen kiguberálnia az elvégzett munkát tartalmazó égszínké irattartóját.

– Ez a tévében nem így van! – fellebbezett ikegve Anyuhoz, majd telesírta a nagy- és kisszobákat, és a házban fellelhető összes papírseb-kendőt.

– Ilyen az élet – vigasztalta Anyu, a született Csécsey-lány, s dühödten azt gondolta: „Ekkora ostobaságot régen mondtam!”

Meggyjszirom-havazásra főlsszáradtak a könnyek. Anyu az emlékeit, Apu a bélyegeit rendezgette, míg Micike görnyedt háttal, ólomnehéz mozdulatokkal lélekfonnyasztó unalmát vonszolgatta szobáról szobára.

– Vénlány maradok – jelentette ki egy délután. Letörölte ajkáról a rúzszt, leszedte műkörmeit, és száraz kenýérhéjat rágcsálva betelepedett Apu bőrfoteljébe, hogy a százötvenhárom tévécsatorna látnivalóival kárpótolja magát.

Anyu futott, Apu rohant: jégkrém került a fotel mellett álló dohányzóasztalra, pizza a környék legdrágább vendéglőjéből, és dobostorta, amit pici-Mici korától a legjobban szeretett Micike, az eladósorba serdült hölgyemény.

Nagy igyekezetében Anyu, a született Csécsey-lány csak egy kérdés erejéig torpant meg:

– Kire fogod hagyni a vagyont? Azokra, akik szemétre dobták a munkádat?

A napfelkelte Micikét a záhonyi határátkelőn találta. Ült csodaszép, égszínké kocsijában, karnýújtásnyira a vámellenőrzési ponttól, és gondolatban igazat adott Anyunak: élményekben is gazdagodni kell.

¹ Ár

² Árleszállítás

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény ettől kezdve mohón gyűjtögetett. Csodaszép, égszínkék kocsijával egy nap alatt körberohanta fél Magyarországot, járt Nyíregyházán, Miskolcon, Békéscsabán és Penészleken. Megmártózott a városi pláza-kultúrában: fontoskodott a fontoskodókkal, cseverészett a kényeskedőkkel, hagyta magát átverni, tíz forinttal becsapni. Vásárolt négy darab kártyás mobiltelefont – egyet Anyunak, egyet magának, kettőt Apunak –, egy családi tojásfelnyitót és egy konyhai használatú tengervíz-sótalanító készüléket, hogy a penészeleki ABC-ben beszerzett tíz deka párizsit majszolgatva megállapíthassa: „Magyarországon nincs semmi az isten háta mögött.”

Éjszakára a debreceni nagynénikénél szállásolta el magát. A töpörödött, jószágos tekintetű, tündérlelkű anyóka szíves készséggel lapozgatta, magyarázta neki a vaskos családi fényképalbumot. Micike megtudta, hogy a fess, bajszos, tisztí egyenruhás vagy csokornyakkendős, mosolygó nagybácsik légijából sokan szerte a nagyvilágban élnek, éltek, míg egyesek a Donnál vagy az akasztófán végeztek, vagy – jobb esetben – a recski kőbányában töltötték ki büntetésüket. Mindez elgondolkodtatta Micikét, az eladósorba serdült hölgyeményt. A nénikével együtt könnyezték meg... a televízió estéli nagyfilmjét, amelyben a főhős lövöldözött, robbantott, ütött és vágott mindenkit, aki az útjába került, hogy elnyerje donna Bella szerelmét.

Végül is az egyedüli, ami megragadta Micike képzeletét és el sem engedte sokáig, az a néni tőszomszédjának a sziklakertje volt.

Virágok erdejében kicsiny váracska állt a köhalom tetején. Alatta folyó eredt, amely ide-oda kanyargott, majd vízesésként aláhullott, hogy legyen ereje meghajtani az aranyos, szalmatetős kicsinyke vízimalom kerekét. A tavacska hullámain, amelybe a folyócska torkollott, vízililiom tojásdad levelei ringtak, közöttük tátogó aranyhalacsák várták a reggeli etetést.

– Miért nincs ilyen a tévében? – kérdezte csodálkozva Micike, majd gondosan feljegyezte a jóindulatú szomszéd bácsi sziklakert-építési szaktanácsait.

A gyümölcsfákat levélmoly és ilonca ellen permetezték, mire Micikeék kertjének hátsó fertálya benépesült. A kubikosok gödröket ástak, földet talicskáztak; a villanszerelők kábelt fektettek, a vízvezeték-szerelők csöveket; a kőművesek a vese alakú tavacska oldalát zsaluzták, betonozták; a kertészek százszám ültették a palántákat: keserű tatárvirágot, krizantémot, bársonyvirágot, díszpipacsot és -mákot, s még sok egyéb vadvirágot. Micike a csodaszép, égszínkék kocsijával vízforgató szivattyúért, ötös cementért,

hetvenes szögért rohángált; Apu, a volt könyvelő föl-alá a munkások közt, s még a bajszáról is csöpögött a verejték, annyira akarta, hogy portáján a környék legnagyobb sziklakertje álljon.

Anyu, a született Csécsey-lány a teraszon ült, napernyő alá húzódott a tavaszi kánikula elől, s csak nézte, nézte Eleket, a hallgatók kőfaragót, aki a kalapácsával és vésőivel ott téblábolt a kőművesek körül, kuszált szőkén és mélabúsan. „Istenem – háborgott a született Csécsey-lány lelke –, mi tetszik rajta Micikének?”

Végyszóra befutott a bányászott, nagyméretű, lapos köveket szállító billenőkocsi, hogy nagy robajjal megszabaduljon a terhétől; ahogy – mély sóhajjal –Anyu a kétségeitől, a sziklakert érdekében.

Micike, az eladósorba serdült hölgyemény így szabadon alámerülhetett a tengernyi szomorúságba, amit Elek, a hallgatók kőfaragó tengerzöld szeme árasztott; s hordhatta bú-keservvel a legmárkásabb söröket a környék legbúsabb kőfaragójának, aki ilyenkor félbehagyta a kövek kopácsolását.

– Az élet, mint olyan... – mondta Elek révült tekintettel.

– Az élet, mint olyan... – ismételte Micike áhítattal, szép barna szemét a hallgatók kőfaragón felejtve. „Ó, milyen romantikus – borzongtatta a gondolat –, az olyan meg épp olyan, mint a filmekben!”

Anyut, a született Csécsey-lányt borzasztóan bosszantotta ez az unalomig ismétlődő jelenet. Micike plátói szerelmét azonban lehetetlen volt kompromittálni. Leselkedett ő – mármint Anyu –, olykor hajnalok hajnaláig, de csak annyit láthatott, hogy a lánya mozdulatlanul fekszik a félig átlapozott vagy félredobott művészeti albumok közt, s lehuny szemhéja mögött nagy buzgalommal fiatornyosítja képzelete légvárát.

– Marhaság! – aposztrofálta Anyu, majd hitetlenkedett: – Nem értem, nem megy a fejembe, hova akar azzal a szerencsétlen kőművessel kilyukadni?!

– Kőfaragó – helyesbített Apu, a volt könyvelő.

Anyu ráförmedt:

– Neked nem mindegy!? Világhírű szobrászt akar belőle faragni a mi... ostoba Micikénk.

– Áruló, a... mi státunkban – mondta Apu nagy igyekezettel, hogy aztán felhergeljék sajátos fogalmai a hűséget illetően. – Az ilyen... megengedhetetlen... Nyilvános arculcsapás...! Drágám, érted, mire gondolok.

– Te csak nézzed a tévét! – parancsolta Anyu, a született Csécsey-lány, s lassan elkomorult a tekintete; az Apu tekintete; a tévés seggrepacci-

vetélkedő műsorvezetőjének tekintete; a telihold, a végtelenbe táguló csillagvilág: senki nem örült együtt a szerencsés nyertessel.

Egyedül Micike képzelete csapongott önfeledten. Elekkel, a zseniális szobrással meghódították Berlin, Róma, Párizs és London művészeti galériáit, műértő közönségének szívét. Majd következett, már túl az Óperencián: New York, Los Angeles, Buffalo Billi és Szöül, s a holtomíglan holtodiglan, mert Micikének nem jutottak eszébe újabb városnevek. Azért az ábránd szépre sikeredett, talán túlságosan is szépre ahhoz, hogy valaha igaz legyen.

Ami dinnyeérésre elkészült: a környék legnagyobb sziklakertje.

– A hegyet a környék legnagyobb bombája se veti szét – lelkendezett Apu, a volt könyvelő.

A hegytetőn ormóttalanul nagy vár állt. Vaskos falai alatt a patak vize tajtékot vetett; vízesése dübörögve zuhogott alá, már-már elsodorva a cinkelt bádoglemezzel fedett vízimalom messzehangzóan zakatoló kerekét. A vízforgató szivattyú éles hangú, aranyhal-riogató berregése volt az, amit Micike már végképp nem tudott elviselni. A csapra vert söröshordó körül nótázó munkások jókedve elől berohant a házba; be a szobájába, hátha a még nem érzett érzés, a fojtogató, az ajtón kívül reked. De nem. Együtt zokogtak, elsiratták a szépet, az ábrándokat, és az Eleket.

MORZSÁK

*Álmod vagyok
lidérces, sötét
Fátyol vagyok
rejttem arcod
szégyenét
Szikla vagyok
tenger dühével
dacoló
Sirály vagyok
égi vizeken
kóborló
Vágyad vagyok
valóvá nem
teljesülő
Barát vagyok
kedves semmittevő
Festő vagyok
fakó szivárványt
színezek
Szerelmesen
tipratok
égő szíveket
Levél vagyok
mit nem írt meg
senki
Élmény vagyok
mit nem lehet
elfeledni
Élet vagyok
örömteli szenvedés
Ember vagyok
pillanatnyi létezés*

A TÉVELYGŐHÖZ

Feladatrémek közt meglapulva pislogsz: lepréselődsz, akár egy szárított virág.

Nyüszít a kell: mutatók ütése űzi dobhártyád nyugodt lüktetését.

Az Ő képmása elcsúfíttatik.

Mákonnyal himzett álpercek görögnek. Tükörsimává oldódik a görcs.

Lágy kezeiből hajló göbös karomrémek kapkodnak utánad, futóhomok, mocsárnedv ölelne, fojtogatna. Ökölbe sorvadt förtelmes kincsed kell-e még?

*Vagy nyújtánád kezéd?
Metronómmá redukál a rontás.*

Kirántánálak – újra visszacsusszansz.

Csak föl kellene nézned: nem csak nézni, látni! Köszönni, hogy voltál és lehetnél.

Már nem pihegnél újra, lélegzetvisszafojtva, nem várnád kínba fúlva a zsibbadt álvilágot...

Nehéz a könnyebbet választanod.

FALUDI ÁDÁM

A KÖLTÉSZET HASZNOSÍTÁSA

*Egyre több költeményt írok, mert költeményt írni haszontalan.
Egyre nehezebb megmutatni ezeket a költeményeket,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*Egyre kevesebbeket érdekel, hogy mire képes a költészet,
de ez engem egyre kevésbé érdekel,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*– Miért csinálod ezt? – kérdezi napi négy szappanoperában kávézva
a tropikus teraszon mindegyik kedvesem,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*Válaszul egyre több és újabb költeményeket írok magamról
és a költészetről magáról, karöltve sétálunk Kína falain,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*Jegyzőkönyvezem az évszakokat, a nepáli levegőt, a Dunántúl minden bokrát,
számlát adok róla, visszaigénylem a sirályokat, csavargást, szerelmet igénylek,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*És költeményt írok róla, helyet találva a jegyzőkönyvezett tájban mindenkinek,
mert nekem ilyen a természetem, tejet a világ minden kincseért sem innék,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

*Egyre több költeményt írok, mert ha hasznomat vennék, haszontalan lennék,
és ez megnyugtató, válaszolom valakinek napi négy szappanoperában,
akárcsak az elején,
huszonöt letarolt nyárral korábban.*

JIM, JIMI, JENIS

Csak annyit mondok, Jim!

*Néhány ember felfigyel,
s azt mondja, Morrison...
nevében ott a rom,
s ha jól figyelsz, lenyel
a vég, az űr, a fájdalom...
A zöld sárkány oltalom.*

Annyit súgok én, hogy Jimi!

*S a húrokon az istenek
természete ébredsz,
felfigyel, hogy ember az,
ki a földön itt rekedt
dallamokra fényt szegez,
míg beleolvad a kő, a vas.*

Jenis: mondanám én!

*Hangodból tör fel a sárkány
repedt odúból fényesen,
s általad vagyok én ma itt,
letépted magadról, te orkán,
mámorban és részegen
a lét legmélyebb gyökereit.*

FERENCZI TIHAMÉR

HÁROMSZOR

*Algásodó
üvegtok-ég.*

*Borostyánba
kövült Idő.*

*Verset nemző csend
Álom-grafika:*

*tavasztél-május,
nyárfa-hó-hamu –*

*Kit a hajnal
fénye keresztel:
háromszor
tagadja meg a Tenger.*

NÁRCISZKÉK EGEKEN

*Nárciszkék egek
dűnéire fölszáll
a képzelet.*

*Nárciszkék egek
dűnéin mit keres
a képzelet?*

*– Nárciszkék egek
dűnéin téged keres
a képzelet!*

BÚCSÚ

*Szája sötét barlangjában
nem születik szó,
a vívódó lélek szárnya
lassan fáradó.*

*Mellében egy más világ
kovácsa fűjtat,
dübbenő kalapács
alakít múltat.*

*Szemhéja zsalu, elállja
a fények útját,
szavam már nem éri el
– várják odaát.*

*A sötét folyón ringó ladik
régén útra kész,
előre fizetve bére
– nyugodt a révész.*

*Kezem alatt mintha még
lűktetne egy ér
– pókszál remeg így a szélben –,
jel: apám még él.*

*Léte pislá gyertyaláng,
de lobbant reményt:
lélegzik, itt van ő velem,
s gyermek vagyok én.*

*Torzul a szám sikolyra:
Halál, el innen!
...Késő. Apám ladikba száll,
elmegy szelíden.*

2004. január 26.

RUSZIN NÉPBALLADÁK*

SÓLYOM ÉS GERLICE

*Ifjú sólyommadárka,
gerlemadár dajkálta.
Hét évig rejtegette,
aztán eleresztette.*

*A sólyom büszke madár,
gerle fészke kicsi már,
túl a tarka réteken
ott döltyöl egy ághegyen.*

*Torkát csak dalra nyitja,
s a fát virág borítja...
Gerle-húga ott suhan,
leül mellé boldogan.*

*– Sólyom-bátyám, milyen vagy?
Dalod víg, a hangod nagy,
mintha párod itt volna,
s nem sírjában nyugodna.*

*– Hét hete, hogy az árva
a két szemét lezárta...*

*Szárnyat bont, magasba száll,
temetőig meg sem áll,
párja lábai felől
könnyes szemmel sirra dől.*

*– Ébren vagy-é, alszol-e,
szerelmedet várod-e?*

*– Fenn vagyok, nem álmodok,
de rád már nem gondolok.
A nehéz föld rám szakadt,
a szerelmünk elmaradt.*

A FÉRJGYILKOS

*Lvovi veres kocsmá alatt
lovam áll a nyereg alatt.
– Itasd meg a Rárót, szolgálám,
s megosztom veled a párnám.*

*– Küldd az urad másvilágra,
s gondom lesz a paripadra.*

*Az asszony még aznap este
férjurának vérét vette,
s gyermekét így fenyegette:*

*V. P. Lintur gyűjtéséből

– Hallgass, fiam, el ne áruld,
hogy apád szeme lezárult,
s almafa alá elástam.

Három sógor kérdi másnap:

– Hűtlen asszony, mondd el nyomban,
a jó testvérbátyánk hol van?

– Ó, hát elment a vásárba!

– Hogy mehetett a vásárba
kedvenc hátaslova nélkül?!

– Van őneki másik lova...

– Csakhogy arra nincs már gondja...

Három sógor csak firtatja:

– Hűtlen asszony, mondd el nyomban,
a jó testvérbátyánk hol van?

– Mondom, elment a vásárba!

– Hogy mehetett a vásárba,
mikor itt lóg a csizmája?!

– Nem húzta fel, lábát nyomja...

– Neki arra sincs már gondja...

– Bácsikáim, az én anyám

jó apámnak vérét vette,

s almafa alá temette.

Amilyen nagy a fa lombja,

a föld olyan mélyen nyomja...

A szukát ők agyonverték,

s jávorfa alá temették.

Amily nagy a jávor lombja,

a föld olyan mélyen nyomja.

Fordította: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

FELEDHETŐ-E A SORSKÖZÖSSÉG

A filológia tudományának hajnalán az irodalmi elemzés szinte szükségszerűen összeforrt a politikai, társadalmi és történelmi közeg elemzésével. Később ez a látókör beszűkült és csupán a vizsgált irodalmi anyagra koncentrált. A jelen kötet viszont egyszerre viseli magán a pozitívizmus szorgos anyaggyűjtésének és a széles látókörű elemzésnek a jegyeit. Már a kötet alcíme (*Petőfi Sándor kárpátaljai és galíciai recepciója*) is gondolatébresztő. Mai szemmel úgy tűnhet, hogy csak egy földrajzi térség kapcsolja össze Kárpátalját és Galíciát. A történelem jobb ismerői azt is tudják, hogy Kárpátalja Magyarország részeként, Galícia pedig önálló tartományként egyaránt az Osztrák–Magyar Monarchia része volt, majd egy viszonylag nyugodalmasabb időszak után mindkét országrész hadszínterek, politikai csatározások, állam- és rendszerváltások áldozata lett. Különösen az 1944 utolsó negyedévét követő korszak volt nehéz a térség lakói s nem utolsósorban értelmisége számára. A szovjethatalom az addigi Moszkvából majd Prágából irányított „oszd meg és uralkodj” ruszin, ukranofil, ruszofil és magyarbarát irányzatainak hatalmi szóval vetett véget. S bár mindkét terület „burzsoá métellyel” fertőzött volt, igyekeztek a hegyerinc két oldalán lakókat egymással szembefordítani. Az egykor az ukrán Piemont szerepét felvállaló Galícia így vált a nagyukrán sovinizmus kárpátaljai érvényesítőjévé, a Kárpátok keleti lejtőin élő etnikai tömböket egyszersmind egybeolvasztva. Moszkva alapvető szándéka ugyanakkor mindkét térség identitás- és hagyománytudatának felszámolására törekedett. Megszüntették a könyvtárakat, felperzselték, illetve a központi levéltárak hullaházaiba hurcolták a magán- és kisebb közösségi gyűjteményeket s később, részleges feldolgozásuk után zárolt anyagban helyezték el mindazt, ami a szovjet uniformizáló törekvések logikájának ellentmondott.

Ennek a történeti háttérnek köszönhető a könyv „mélyebb merítése”, hiszen szükségszerűen képet kell adnia a ruszinság történetéről, identitásproblémáiról és nyelvi megosztottságáról, legfőképp az önálló irodalmi nyelv kialakulásának korlátjairól. Ide tartozik az a *distinctio*, amellyel témáját kezeli a szerző. Petőfi galíciai ukrán recepcióját ugyanis 1918-ig, a monarchia felbomlásáig, míg kárpátaljai fogadtatásának történeti, művelődéstörténeti kérdéseit 1945-ig tárgyalja. Ennek a kényszerű önkorlátozásnak a háttérét legjobban talán a könyv szerkesztő-kiadója, a

téma kiváló ismerője, Udvari István fogalmazta meg a legpontosabban, amikor kihangsúlyozta, hogy ami Petőfi kárpátaljai és galíciai recepcióját illeti, az nemcsak az irodalomtudomány érdeklődésére tarthat számot, a recepció folyamatában ugyanis mindenkor bonyolult történelmi, társadalmi-szellemi (esetünkben nemzetiségi) mozgások tükröződnek, amelyek nagymértékben befolyásolják átadó és átvevő nép, nemzet kapcsolatának alakulását. Arra is a szerkesztő hívja fel a figyelmet, hogy a téma tudományos, tehát elfogulatlan megközelítése és feldolgozása a hermeneutica philologica tudatos használata mellett is a szokásosnál jóval nehezebb feladat elé állította és állítja a kutatót, hiszen a tanulmányozott terület az utolsó másfélszáz esztendő alatt rendkívül koncentrált formában élte át és szenvedte meg ezt a történelmi időszakot. Mindez szükségszerűen a kultúrára is rendkívül erősen hatott, beleértve akár a nemzetiségi tudat és nyelvhasználat kérdéseit is. Ugyancsak Udvari István emeli ki, hogy kevés olyan területe van Európának, ahol néha még a jól képzett nyelvész is tanácstalan, amikor meg kell határoznia, hogy az adott szöveg voltaképpen milyen nyelven is íródott.

Medve Zoltánnak könyvében mindezzel számot kellett vetnie, amikor a műfordítás-elemzés nehéz munkájára vállalkozott. Hogy szakmai értékelésének közegét is érzékeltesse, bevezetőként a gens fidelissima, a ruszinok történetét, nemzetté válásuk nehéz, többször megszakadt és ma sem befejezett történetét tekinti át érzelmekre és tekintélyekre nem hallgató következetességgel. Ezt követi Petőfi ruszin fogadtatásának és recepciójának életszerű bemutatása, beleértve olyan, önálló tanulmánynak is beillő biográfiai és irodalomtörténeti írásokat is, mint a Petőfi második felső-magyarországi útjának kárpátaljai vonatkozásait feldolgozó fejezet-rész. Ebből kiindulva tér át a „szellemi utazás” vonatkozásaira, a nagy költő eszméinek a ruszin értelmiségre gyakorolt hatására. Ismeretes, hogy az ungvári görög katolikus kispapok közt 1849 májusában rendkívüli hazafias hatást gyakorolt egy Petőfi stílusában írt *Szabadság dal*, de tudunk a reformeszmék és a két nép testvériségének gondolatait tükröző magyar nyelvű, neves ruszin szerzők által írott korábbi és későbbi versekről is.

A jó értelemben vett Petőfi-kultusz ellenére az első ruszinra fordított Petőfi-versek csak fél évszázaddal a költő halála után jelentek meg. E fordításokban jól érzékelhető, hogy szerzőik tökéletesen ismerték a magyar nyelvet, annak verstanát és fordulatait. További érdekessége ezeknek a publikációknak, hogy az általánosan elfogadott ruszinizált orosz nyelv

helyett vagy a népnyelvet, vagy az úgynevezett *jazicsijét* használták. Ugyanakkor Medve Zoltán a kérdéskör jobb megismerése érdekében a különböző nyelvi és politikai irányzatok bemutatására is vállalkozik. A könyv alaptémájának megfelelően bemutatja a különböző irányzatú lapok Petőfi-fordításait, így a *Naukában*, a *Negyiljában*, a *Nase Otecsesztvóban* különböző írásmóddal és különböző dialektusokban megjelent ruszin nyelvű Petőfi-verseket is. Ehhez csatlakozik a tankönyvekben megjelent magyar vonatkozású anyag néhány Petőfi-verssel, illetve versrészlettel.

Érdekes a ruszin Petőfi-fordításokkal kapcsolatban Medve Zoltán műfaji elemzése, összegzése is. E versfordítások közül ugyanis hiányoznak a nagy forradalmi versek, a szabadság- és hazaszeretet is csak az általános eszmék szintjén jelentkezik. E fordítások alapvető műformája ugyanis a dal és a dalban megjelenített kispika, zsánerkép stb. Ez a monográfia szerzőjének alig vitatható álláspontja szerint összefügg a népköltészet iránti fokozott érdeklődéssel. Az önmagukra eszmélő etnikumok ugyanis a népköltészet szókincsében, a képekben, képpé formált hitvilágában találták meg nemzeti önazonosságukat.

Nem véletlen, hogy Medve Zoltán egész fejezetet szentel a ruszin folklorisztikának és a Petőfi-versek ruszin nyelvű folklorizálódásának. (Ez a jelenség magyar nyelvterületen is ismert.) A Petőfi-fordítások folklórelemei ezért jelenhetnek meg teljes virtualitásukban, 1945 előtt s ma is, Szlavko Szlobodan és Ivan Petrovci nemcsak nyelvi, de poétikailag is pontos tolmácsolásában.

E stilisztikai-műfaji kitérő után a monográfia visszatér a kronológiai sorrendű áttekintéshez, elemzéshez. Az I. Csehszlovák Köztársaság demokratikus elveinek megfelelően kezdetben a helyi irodalmi nyelv megalkotását tartotta az elsődleges feladatnak, de hogy milyen legyen ez az irodalmi nyelv, abban már érvényesült a „divide et impera” megosztó törekvése. A hatalom elsődlegesen a nagyukrán, kevésbé az orosz és legkevésbé a ruszin nyelv fejlődését, érvényesülését támogatta. Ezt jelzi a tankerületek szelektív befolyásolása, az irodalmi-kulturális egyesületek hatalmi támogatottsága. Szűkebb témánk szempontjából tanulságos, hogy a két évtized során megjelent mintegy nyolcvan lapban, amelyek mögött mintegy harminc különféle pártirányzat, csoportosulás állt, igen kevés Petőfi-fordítás jelent meg. Ezek közül is több már korábban ismert szerző műve, míg az új opusok elsősorban átköltés-jellegűek. Ez az az időszak tehát, amikor a direkt politikai szándék elnyomta a testvériség-tudatból fakadó, átélt irodalmi megértést, megjelenítést.

Az első bécsi döntést követő átmeneti helyzet, Volosin bábállama, majd a visszafoglalt Kárpátalja helyzetének kodifikálása után, 1940-től indult fejlődésnek a kárpátaljai ruszin kultúra és ennek tükrében a fordításirodalom. Teleki Pál elveit követve Kozma Miklós a megértés és tapintat politikáját hirdette. Az oktatást illetően a ruszin gyerekből nem jó magyart, hanem jó ruszint akart nevelni. Nagy része volt az autonómia gyakorlati megvalósításában, a Kárpátaljai Tudományos Társaság létrehozásában, a könyv- és lapkiadás és a hivatali nyelv ruszin használatának kidolgozásában. A *Zorja-Hajnal*, a *Literaturna Negyilja* és a ruszin akadémia több könyvsorozata végre teret nyitott a helyi kultúra fejlődésének. Mindez az ekkor jelentkezett mintegy harminc fiatal író és költő számára komoly lehetőséget nyújtott. A magyar irodalom primer módon, fordításokban és áttételesen, inspiratív hatásában is érzékelhető munkásságukban. Petőfi az ő fordításaikban is jelen van, de ott található a tankönyvekben is, de most már több jeles magyar íróval, költővel együtt, teljesebb képet adva a testvérnép irodalmáról.

Igen érzékletes példája az elmondottaknak Andrij Karabeles Petőfi *Erdély* című költeményének fordítása, illetve átköltése. Bár a vers lényege megőrződött a ruszin változatban is, a korabeli u. m. „nemzeti köztudat” egyik programverse most, egy évszázaddal később ruszin példázattá válik. Karabeles a származás, a nemzet és a haza fogalmának hangsúlyos megjelenítésével, valamint a megosztottság tényének a ruszin valóságra való átvetítésével saját ítéletét mondja el a kárpátaljai, valamint az annak határain túli ruszinságról. Az elhagyások, tömörítések, bővebb gondolat kifejtések ezt a fordítást inkább az átköltés szerzőjének művévé teszik.

Nagyobb hitelességre törekedett Petőfi-fordításaiban Fegyir Potusnyak, aki a *Hazámban*, a *Jövedőlés* és a *Távolban* után 1941-ben a *Füstbement terv* átültetésére vállalkozott. Medve Zoltán jól érzékeli e fordítás hangulati ekvivalenciáját, ugyanakkor felhívja a figyelmet az időváltás hiányára (a múlt idejű igealakok jelen időben szerepeltetése) és a „füstbement” fogalom hiányára a ruszin nyelvben. Ilyen esetben (s ezt teszi Potusnyak is) lehetőleg folklorisztikus vagy rétegnyelvi kifejezés használatára van szükség.

A *Füstbement* tervet egyébként Emil Baleckij is lefordította, a monográfia szerzőjének megállapítása szerint egy kisiskolás tankönyv számára és ahhoz mért színvonalon. Az amúgy orosz nyelven író műfordító különben Ady Endre három versét is megszólaltatta ruszofil változatban.

Igen tehetséges, a népi nyelvből és kultúrából építkező fordítója Petőfinek Jurij Kacsij, aki a nyugati ruszin nyelv bázisán alapuló nyelvre ültette át az *Itt van az ősz, itt van újra...*, a *Szeptember végén*, a *Jövendölés* című verseket. Medve Zoltán sorra veszi és mérlegre teszi e tolmácsolások erőnyeit és hiányosságait, elkötelezett filológiai elemzéssel. Hasonlóképpen értékeli Petro Mihok *Nemzeti dal*-átköltését, valamint *A lopott ló* román-cának fordítását.

A könyv szerzője számba veszi az ismeretlen fordítók munkáit, valamint az eddig még nem publikált kéziratokat is, így Petőfi *Távolból* című költeményét (a *Literaturna Negyilja* 1942. szeptember 15-i számában, az ismeretlen *A. Barda* fordítói szignóval!). Ugyancsak beazonosíthatatlanok a *Farkasok dala*, a *Szülőimhez* és a *Russzkoje Szlovo* nyolc Petőfi-versének és egy parafrázisának fordítói, illetve fordítói álnevei. Kéziratban maradt ugyanakkor Jurij Kacsij három versfordítása az 1943-as évből, amelyek hűen adják vissza Petőfi költői világát.

A könyv harmadik fejezete Petőfi galíciai recepciójával foglalkozik. Bevezetőként az ukrán nép, az ukrán nyelv 1654 utáni tragédiájáról szól, amelyet Moszkva uniformizáló szándéka idézett elő s lényegében az ukrán nép létének intézményes tagadását jelentette. Az ukrán kultúra egyetlen bázisa, mentsvára a monarchiához tartozó Galícia volt. Lényegében itt történt meg az ukránság nemzetté válása. Ezt a folyamatot medve Zoltán részletesen elemzi, kiemelve e törekvések európai voltát. Mindennek része természetesen a műfordítás is, amelyben a Petőfi-recepció viszonylag kései időponttól, 1891-ben van jelen. A könyv szerzője mindezeket a fordításokat számba veszi, itt azonban cezúraként van jelen az időhatár: az első világháború vége, a térség politikai átrendeződése.

A Petőfi-recepciónál jóval többet vállaló és teljesítő kiadvány hiánypótló munka, különösen az egységes szempont, látószög érvényesítése szempontjából. A monográfiát orosz és angol nyelvű összefoglaló és gazdag irodalomjegyzék teszi teljessé. A kiadványban ugyancsak fellelhető a nyíregyházi műhely, a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke kiadványainak jegyzéke 51 tételben. (*Medve Zoltán: Az Alföld poétája a zordon Kárpátokban. Petőfi Sándor kárpátaljai és galíciai recepciója. Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia* 14., Nyíregyháza, 2004, 194 p.)

S. BENEDEK ANDRÁS

„HÁROMNYELVŰ” GYERMEKIRODALMI ANTOLÓGIA

Az Ukrajnai Nemzeti Írószövetség kárpátaljai szervezete és a Zakarpattya Kiadóvállalat által indított *Kárpátalja szépirodalma: XX. század* című antológia-sorozat harmadik kötétéről van szó, amely csupán annyiban tekinthető trilingvis kiadványnak, hogy eredetiben adja közre vidékünk ukrán, orosz, magyar írói és költői gyermekeknek szánt, illetve gyermekekről szóló verseinek, kisprózáinak, regényrészleteinek és színműveinek – állítólag – legjavát.

A 600 oldalas könyvben szereplő 36 szerző műveinek részletes elemzésétől eltekintve, érdemes kitérni az antológia magyar vonatkozásaira.

A sorozat első két kötetében a magyar szerzők írásai kizárólag ukrán fordításban jelentek meg. Hogy ezúttal miért eredetiben olvashatók, Halina Malik, a kötet összeállítója azzal magyarázza az előszóban, hogy ez megkönnyíti a vidékünk irodalmáról tartandó tanórák előkészítését és levezetését a nemzetiségi iskolákban. Épp ezért furcsállható, hogy az előző két kötet szerkesztésekor mellőzték ezt a szempontot.

A szóban forgó antológiában mindössze két magyar költő kapott helyet: Balla László nyolc, Szalai Borbála tizenhárom verssel. Kispróza vagy regényrészlet magyar szerzőtől nem található a vaskos kötetben, pedig lett volna választható: Kovács Vilmos *Kiskarácsony* című elbeszélése és/ vagy *A kiskakas gyémánt-félkrajcára* című, könyv alakban is megjelent verses meséje, amelyek a kárpátaljai magyar – és nem csak magyar – gyermekirodalom rangos alkotásai; Füzesi Magda, Osváth Erzsébet és Weinrauch Katalin gyermekversei. Füzesi Magdát, aki az Ukrajnai Nemzeti Írószövetségnek és a Magyar Írószövetségnek egyaránt tagja, s a gyermekirodalom jeles művelője, csak az előszóban és csak gyermekversek fordítójaként említi az összeállító.

A kötetben szereplő két magyar szerzővel, különösen Balla Lászlóval szemben igencsak méltánytalanul, önkényesen jártak el a szerkesztők: egyikükkel sem egyeztették a beválogatott verseket. Balla Lászlónak – saját elmondása szerint – tudomása sem volt a gyűjtemény kiadásáról, holott annak kolofonjában a szerkesztőbizottság tagjaként tüntetik fel, ami bosszantó meglepetés számára, hiszen nem vett részt a szerkesztésben – fel sem kérték erre. Ellenkező esetben – ha részt vesz a szerkesztésben – nem fordulhatott volna elő, hogy a több gyermekverskötet és ifjúsági regény szerzőjétől csak az 1972-ben megjelent *Tapsi-titok* című könyvecskéből válogatnak a XX. század kárpátaljai gyermekirodalmát reprezentálni hivatott antológiába (ha ezt egyáltalán válogatásnak lehet nevezni), s nyilván nem került volna be a gyűjteménybe a *Zsuzsi-brigád* című verse sem, amely arról szól, hogy a gyerekek babaruha-varró brigádöt alakítanak, amelynek vezetője, a kis Zsuzsi így dicsekszik: „...babaruhám gyűlik már nagy / halomba: / gyár vagyok, nem holmi maszek / varroda

/... // eredményünk: / száztizenhét / százalék.” Ilyen, a maga idejében „konjunkturális” versikét ajánl az antológia a magyar tannyelvű iskolák tanítóinak figyelmébe, holott Balla László esetében is lett volna miből válogatni, s nem csak verseket, hanem például részleteket a *Hidi Pista biciklista*, *Lali az oroszlánbarlangban* vagy *A Juventus-1 úrutasai* című ifjúsági regényéből. Az utóbbit ugyan megemlíti az előszó szerzője, de helytelenül: *A Juventus-2 úrutasainak* írja. Ugyanakkor a forrásmunkák jegyzékében a szerző olyan művei szerepelnek, mint a *Ljodohid (Jégzajlás)* című, 1960-ban Kijevben kiadott ukrán nyelvű versgyűjtemény, valamint az 1983-ban megjelent *Totális fényben* című, novellákat és egy kisregényt tartalmazó kötet, amelyeknek semmi közük a gyermekirodalomhoz. A *Tapsi-titok* című gyermekverskötet viszont, amelyből ténylegesen válogattak – hiányzik a forrásmunkák listájából; helyette ott van a *Nevető csillagok* című gyermekverskönyv, amelyből nem válogattak az antológiába.

Szalai Borbálához valamelyest kegyesebbek voltak a szerkesztők. A verseket ugyan vele sem egyeztetették, vannak pontatlanságok az életrajzi adataiban is, de a válogatás már igényesebb, hívebben tükrözi népszerű gyermekversköltőnk munkásságát.

Az is érdekes, ahogyan az antológia összeállítója szakaszokra bontja a XX. századi kárpátaljai ukrán gyermekirodalom kialakulásának folyamatát, s közben ellentmondásba kerül önmagával. Mint az előszóban írja, a csehszlovák érában az „ukrán nemzetiségű” vagy „ukrán” fogalomszó használatát a kárpát-ukrajnai lakosságra vonatkoztatva megtiltották, ugyanakkor megállapítja: „A XX. század húszas-harmincas éveai az ukrán irodalom intenzív fejlődésének esztendei voltak Kárpátalján. Megélénkült a kiadói tevékenység és a zsumalisztika. Területünkön több mint tíz lap és folyóirat jelenik meg, köztük gyermek- és ifjúsági kiadványok (...) gyermekverskötetek”. Ezt az időszakot követte – mint a továbbiakban olvashatjuk – „Kárpátaljának a Horthy-Magyarország általi megszállása”, amikor is „üldözték és internálták a kárpátaljai ukrán irodalom kiválóságait, Vaszil Grendzsa-Donszkijt és Olekszandr Markust”. Az előszóból azonban azt is megtudhatjuk, hogy a negyvenes évek első felében Ungváron gyermekkönyv-sorozatot adott ki a Podkarpatszke Obscsesztvo Nauk (Kárpátaljai Tudományos Társaság), és külön kiadásban is megjelentek Fedor Potusnyak, Marijka Pidhirjanka, Vaszil Grendzsa-Donszkij és Olekszandr Markus gyermekkönyvei.

Ezt követte a második világháború utáni időszak: Kárpátalja Ukrajnával való „újraegyesülése”, amikor is több kárpátaljai ukrán (azaz ruszin) író ismét munkatáborokba, lágerekekbe hurcoltak mint burzsoá nacionalistákat – de most már a szovjetek. Hosszú ideig nem láthattak napvilágot a mostani antológiában kiemelten szereplő Vaszil Grendzsa-Donszkij, Olekszandr Markus, Irina Nevicka, Jurij Sztaniniec, Luka Demjan és Jurij Kerekes művei. „A párt és a kormány” – az akkori szóhasználat szerint –

a felnövekvő nemzedék kommunista eszmékkel való megmételvezését szolgáló „művek” megírására buzdította az alkotókat, és vidékünk némely irodalmárai, köztük magyarok is, híven követték ezt az „útmutatást”. A „szovjet hazafiság”-ra nevelő, lözungszólamokkal telített művek mellett azonban igazi értékek is születtek vidékünk gyermekirodalmában. „Nem véletlen hát, hogy a kárpátaljai gyermekirodalom alkotásai országos elismerést érdemeltek ki a XX. század egyetememes ukrán irodalmi folyamatában, és az Ukrán Nemzeti Írószövetség kárpátaljai szervezetének ma három Leszja Ukrajinka-díjas* tagja van: Volodimir Ladizsec, Sztepan Zsupanin és Halina Malik” – írja az antológia előszavában Halina Malik. A kitüntetett alkotók művei valóban az ukrán gyermekirodalom kincsesládát gazdagítják, de nem kevésbé értékesek és olvasmányosak az utóbbi évtizedek gyermekirodalmi terméséből például Feliks Krivinné az antológiában olvasható, szórakoztatóan oktató miniatűrjei: *Hol végződik a kigyó nyaka és hol kezdődik a farka, Mikor szabad azt csinálni, amit nem szabad?, Mi van a Föld belsejében?, Zűrzavar, Egy bölcs ember fiai*; Ivan Csendej *Aljonka* című elbeszélése; Volodimir Fedinisinec *Évszakok, Lefestem a napocskát, Két kakas összekapott, Szénakaszálás* című gyermekversei, valamint a *Hat jó testvér, A galambok reggelije* és egyéb kisprózái; Oleksza Jancsik *A róka névnapja* című meséje; Jurij Csori *A kőhegy* című színjátéka; Vaszil Huszti *Hogyan tanította mőresre a Rák a Kecskét* című gyermek-színművének részlete; Dmitro Keselja *Az imposztor, avagy nem lesz mozi* című, roppant érdekfeszítőnek mutakozó kisregényének részlete, amelyben többek közt Ferenc Jőskáról, Leninről, Sztálinról, Masarykról, Hruscsorvról, Malenkovról is szó esik (nem biztos, hogy ennek a műnek gyermekirodalmi antológiában a helye, de élvezetes olvasmány; kár, hogy magyarul nem olvasható); Vaszil Skirja *A szuper-seprű* (amelyen bárhová elrepülhetünk – B. T.) című kisprózája; és nem utolsósorban Lidija Povh *A Macskabáró, A király és a paszuly, Ne viccelj már* című versei.

Az antológia összeállítója a kárpátaljai műfordítók munkásságát is méltatja, akik a magyar szépirodalmi alkotások tolmácsolásával gazdagították az ukrán gyermekirodalmat. A műfordítói tevékenység legmagasabb elismerésével, a Makszim Rilszkij-díjjal kitüntetett Jurij Skrobinec, továbbá Jurij Hojda, Ivan Petrovci, Olekszandr Markus, Jurij Kerekes, Szemen Panyko, Volodimir Fedinisinec számos magyar író és költő, többek közt Petőfi Sándor, Jókai Mór, Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Bihari Klára, Veres Miklós ifjúsági irodalmi műveit ültették át ukránra; a kárpátaljai magyar költők, Balla László, Füzesi Magda és Szalai Borbála fordításában pedig az ukrán gyermekirodalom remekei láttak napvilágot magyarul.

*Leszja Ukrajinka-díj – a legrangosabb gyermekirodalmi elismerés Ukrajnában (B. T.)

A kiadvány magyar vonatkozásairól szólva említésre méltó – és erre utal is az összeállító –, hogy több ukrán költő verseit megzenésítette Márton István és Zádor Dezső.

A gyermekkönyvek fontos, elmaradhatatlan tartozéka az illusztráció. Odarka Dolgos, az Ungvári Erdélyi Béla Képző- és Iparművészeti Szakiskola tanára, aki maga is kiváló illusztrátor, az antológia utószavában részletesen ismerteti a kárpátaljai festőművészek, grafikusok, többek közt Boksay József, Glück Gábor, Kassai Antal, Medveczkyné Luták Edit és Ungvári-Rosenberg Miklós illusztrátori munkásságát, számos gyermekkönyv borítóját is bemutatva. A tanulmánynak is beillő utószó érdekes megállapításokat tartalmaz a gyermekkönyv-szerzők és az illusztrátorok gyümölcsöző együttműködéséről.

A kiadvány színes védőborítóját Tarasz Danilics festőművész *Kántálás* című festményének reprodukciója díszíti. (*Zakarpatszka literatura dlja dytej: XX sztolittya. Zakarpattya Kiadóvállalat, Ungvár, 2004.*)

BARZSÓ TIBOR

EGY KÉSZÜLŐ KÉPELÉ

Faludi Ádám *Visszajátszás* című kötetében szembeötlő az arányok és aránytalanságok sajátos szerveződése, akárcsak a könyvvé formálódás esztétikumának a hangsúlyozása. A címlap és a borító hátsó oldala mind képi, mind nyelvi és tipográfiai utalásai egyaránt szerves részei a költői világnak és a belső illusztrációknak. Így a könyv képanyagát létrehozó grafikák készítője, Senica Ferenc, és a kötet tervezője, Haltrich Györgyi ugyancsak részesei a *Visszajátszás*-nak. Ezt maga a szerző is hangsúlyozza ajánlásaival és a versekbe épített hivatkozásaival. A terjedelmi aránytalanság tervezettségét viszont nehéz felismerni. Ennek a hiányzó tartalomjegyzék az oka, pedig általa áttekinthetőbbé vált volna a költemények számszerűségének mértani pontossága. A két ciklusba – *A 99-es átjáró*-ba és a *Levél a sárvízcsatornának* című fejezetbe – besorolt költemények a 13-as szám jegyében alkotnak csoportokat. Amikor a második ciklus terjedelmében (összesen tizenhárom vers) felfedezzük, hogy az csaknem egytizede az elsőnek, akkor az első rész tagolódásában szembeötlik, hogy kétszer tizenhárom vers fogja közre magát a *Visszajátszás* című hosszúkölteményt. Ezáltal sajátos esztétikai arányteremtő szándékot érzékel az olvasó, ahhoz hasonlatosat, amelyik a művészetben az aranymetszés gondolkodását alakíthatta ki egykor.

Mégsem ezekért a sajátosságokért érdemes kézbe venni, olvasgatni Faludi Ádám könyvét. Mindenekelőtt a *Visszajátszás* költői világa az,

ami továbbgondolásra készteti az olvasókat. Ebben valamelyest segít a könyvajánló, a borító hátoldalára komponált képi, nyelvi és tipográfiai megformálás. Persze ez is a kötet egységességét szolgálja elsősorban, részben mégis hozzá tud szólni a *Visszajátszás* értelmezéséhez. Ez az ajánló egy olyan kép majdani elkészültét sugalmazza, melyet a költeményekben beszélő is emleget. A kimondott szándék szerint ez a kép – az olvasás során kirajzolódó kép – tartalmazná huszadik századi történelmünket. „A válasz itt van, a kérdést kell hozzá megtalálni, hogy teljes legyen a kép emlékezetünk kiállítótermében.” – olvashatjuk a borítón, miközben észre kell vennünk, hogy az iniciálé az illusztráció egyik grafikus motívumából indul ki, egy stilizált A betűre emlékeztető ábrából. Ez az ábra egy emberi formát, pontosabban „Az Ember” alakját övező tartozékként szerepel a grafikán. Így az ábra helyéről kiinduló mondat-magyarázat azt sugallja, hogy huszadik századi történelmünk itteni megértését „Az Ember”-re való odafigyelés, valamint Senica Ferenc *Időszalag* című „bunkerrajza” egyként segíti elő. A szerző a kötetcímadó költeményét is ennek az *Időszalagnak* az illusztrációjaként ajánlja a figyelmünkbe – ám az olvasást ezek az utalások inkább beszűkítik, mintsem távlatosítani tudnák.

A *Visszajátszás*nak még számos ilyen és ehhez hasonló apró, finom utalása, értelmezhetősége van, de sem leírni, sem összefüggéseit föltárni nem érdemes. A szimmetria, az arányosság kérdése is csak közvetve érinti a költői világot. Egyszóval: a verseskötet szerkezete, a költemények számszerű tagolódása és a könyv esztétikai megformáltsága csilingelő díszei az elért költői eredménynek. A lényegét nem tudják megérinteni, legföljebb az olyan költemények kötetbeli létjogát hivatottak biztosítani, mint a *Duódióda* és társai, vagy az olyan nyelvi, képi játékokosságra épülő ötletek versként való beemelését segítik elő, mint *A két hatos*, *Kiránduláson* stb.

A verseskötetben viszont több olyan költemény is szerepel, amelyek közvetlenül magyarázzák, vagy motívumaikkal kiegészítik a *Visszajátszás* című hosszúkölteményt. Ezek közül is azokat kell megemlíteni, amelyek a költői személyiség és a hosszúkölteményben beszélő egységes szemléletéhez szólnak hozzá. Így a *Napsütötte Kassák*, a „*Költeményt költök, tágítom az örökkévalóságot*”, a *Fernando Pessoa meglátogatja az ezredfordulót*, vagy a *Mittel és Cogito* című, Tözsér Árpádot és Zbigniew Herbertet megidéző versek jól fel tudják készíteni az olvasót a *Visszajátszás* beszélőjének a világértésére. Ugyanis ez a hosszúköltemény minden tekintetben

a könyv központi helyét foglalja el –: olyan vállalkozás és teljesítmény, amiről érdemes részletesen beszélni.

A mágikus számszerűség, a kétezredik év közeledése indítja el a *Visszajátszást* is, azt a szerzői számvetést, amely az ember huszadik századi kálváriáját kívánja láttatni. Az ezerkilencszázkilencvenkilencedik esztendő legvégéről kezdi visszajátszani a megtörténeteket a szerző, így a sorba vett évtizedek alakítják a hosszúköltemény szerkezetét, a tíz fejezetét. A vállalkozás már önmagában is felkelti az olvasói érdeklődést: vajon miféle szempontok szerint válogat majd a szemlélet a megtörtént események közül, vajon miféle befolyásoltságnak enged többet, melyiknek kevesebbet. Az sem kevésbé izgalmas, hogy a személyes érdekelttség hol, miféle színezést ad majd a visszapерgetésnek. De aligha tévedek, ha mindenekelőtt annak a várakozásnak adok hangot, amely sok olvasóban azonnal föl fog merülni: vajon miképpen tud megjeleníteni a magyarság ennek az igen súlyos századnak a felidézésében...

Már a *Visszajátszás* legelső fejezete megfogja az olvasót, mert azonnal érezni, hogy itt a beszélő megtalálta a neki leginkább megfelelő terjedelmi és poétikai közeget. A hosszúkölteményt megelőző tizenhárom vers közül csak *A költészet hasznosításában* vált ilyen tisztán érzékelhetővé az esztétikum. Ám a *Visszajátszásban* ezt az értéket egy sajátos epikai és lírai hangszín egybeolvadása adja meg: a szerző ráérezett az elbeszélhető történelmi múlt és a lírai én kapcsolódási pontjára, miközben az avantgárd órá is jellemző poétikai eredményeit ugyancsak hasznosítani tudja. „Freud doktor kezében a Traumdentung, / egy fél fordulat befelé, az embert el kell terjeszteni. / – Hol csillan meg a mély felszíne s ott lent az én? – (...) Szanaszét messze, ki tudja kinek a testében élek, és már jó előre, / egyszerre vágyakozva mindenre, a hullámzást dicsőítem.” – tisztázza a szerző, hogy milyen mértékig vállalja „Az Embert” a történelmi eseményekben. Majd a lírai én egységessége érdekében a beszélő helyét és idejét is rögzíti, ezzel pedig nyomatékosítja, hogy mind a személyes élmény, mind a megöröklött tény- és híryanag egyaránt hiteles ebben a költői világban. – Szentséges óceán, segítsd hajósaidat – morajlik az írás, a fedélzeti napló lapjain, / s én kilencvenkilenc év múlva olvasom, egyre olvasom a szobában járkálva / ezt a morajló litániát, s folytatom, s abbahagyom, abbahagyom, s folytatom (...) / s kezdenek egyszerre történni és összefonódni a dolgok, / ahogyan olvasom a naplót s bámulom a képet.”

És a történelem megelevenedik... A hosszúkölteményben szünni nem akaró lendülettel sorjáznak a nevek, nevek, nevek, események, helyzetek, életminőségi utalások és metaforák, metaforák minden mennyiségben,

és a komolyság groteszkre vált, a könnyek után felragyog az arc, és futkározik a gondolat a Nagy Vizen innen és túl, és minden mindennel összefügg, egyforma súlya van politikának, tudománynak, művészeteknek, gazdaságnak, szórakozásnak vagy kimagasló emberi teljesítménynek, és ezerféle a pusztulás, és egyre több a tititá-ti, tititá-ti, és lélegzethez is csak tízévenként, akarom mondani fejezetekként jut az olvasó, de még akkor sem időzhet el, nyugodhat meg, mert rendkívül nyomasztó az áradó, tobzódó, szorongató idegenség...

Az érdeklődésnek ez az egyik sarkalatos pontja. Már az első részben munkálni kezd az otthonvilág utáni vágyakozás, a saját-ság felismerésének biztonságot nyújtó érzése. Ezt itt a költői én és a lírai hang hivatott betölteni, ám az olvasó is igazodik a mű természetéhez, és a történelmi otthonosságot igényli. Nem elégíti ki a személyesség – a közösségi megjelenést, a magyarság súlyát is érezni szeretné, azt a veszteséget és diadalt, amit a huszadik században mért rá és nyújtott neki a Teremtő. Így a tizes évek vége felé, a második fejezet vége felé fájdalomként és mégis jóleső érzésként hat a kimondott igazság: „Bolshevik október, Balti Flotta, Kommunizmus, és a Szovjet fővárosa, Moszkva; / az ég alja furcsa. Tizenkilenc részre szakad Magyarország szíve, tizenkilencre. (...) Magyarország halott, és a Bús Tekintetű Poéta halott. / Trianon kicsontozza Európát, henteskampóra böki húsát, / és a koncot az alázatosok elé veti. A Kormányzó csonka márciust örököl. Leül vele a / Sándor-palota bejáratánál, és megtervezi a Sohanyár tavaszát, a Kormányzó szóttan / a csonka márciusban; Fiume, Pozsony, Nagyvárad körtefáiról hullik a fehér szírom.”

Az arányosságot a számszerűség határozza meg abban a tekintetben is, hogy az egész huszadik század történelmét két részként érzékeli a beszélő. Az elsőben, az első ötven évben úgy kaphat csak teret az én, hogy elfogadja az események korábbi értelmezését, a tényanyag korabeli tematizálását. Ezt az adathalmazt újrapoetizálja a lírai személyiség, de a Faludi Ádám megszületésétől (1951. január) is számítható második ötven évben egyre több és több személyes élmény kerül előtérbe. Ennek köszönhetően a második részben, a VI-X. fejezetekben sokkal érzékletesebben tárul föl a korhangulat, a korhoz kötött életérzés. Úgyisintén ezzel magyarázható az a különbség is, hogy a második világháború magyar tragédiája és az 1956-os forradalom és szabadságharc más-más költői intenzitás, érzelmi felfokozottság révén kap helyet azon a bizonyos alakuló képen. Mert túlságosan rövidek és távolságtartóak az utalások ezekben a sorokban: „Harsognak a hírek, Paulus, Dönitz, Montgomery, Eisenhower, Churchill, Algéria, Marokkó, / McArthur, Nimitz, merénylet, megtorlás,

kapituláció, Sasfészek, Don”. Aztán még elszórva megjelenik a „malenkij robot”, az, hogy a „T-34-esek talpnyomában az illegalitás tülekszik”, hogy „megindulnak az oroszok, mindenki fél, a Kormányzó elveszti csonka közepét Európának, / nincs mit dönteni, nincs mit választani, Magyarország elveszíti a hazát.” Mégsem elégítik ki az olvasót ezek a sorok. Persze, tudom én, elég annyit mondani, hogy Don, és szinte valamennyiünk családjába belejajdul a fájdalom, viszont a *Visszajátszás* lendületében, ebben az esetben elsikkad ez a kimondhatatlan veszteség. De a világtörténelem könyörtelenül zajlik tovább, nincs idő az arányokon gondolkodni...

Ezzel szemben az 1956-os forradalom és szabadságharc nem csak több tárgyiasságban jelenik meg, de lírai megrendülés, indulat, kifakadás és vád egyszerre kavarg a zaklatott sorokban: „*Ruszkik Haza!* – vonulnak az utcákon az / Utolsó Birodalom csizmatalpa alatt a diákok és a svájcisapkások, a látnokok és vakok. (...) Segítség, segítség, jön a Nyugat. (...) *Csapataink harcban állnak, a kormány a helyén van.* Ugat a Nyugat, azt mondják, ugat. / Nagy Imre az Egyesült Nemzetekhez intézi szavait, az egész emberiséghez intézi szavait. / Magyarul beszél, Szuezi angolul, és jönnek az oroszok, ömlenek a határon át, a Nyugat csak / ugat, ugat a Nyugat (...) a Corvin-köz elcsendesül.”

Itt kell szólni a *Visszajátszás*nak arról a poétikai jellegzetességéről, amely az egész kötetet is jellemzi. A költői személyiség igen gyakran él a groteszk egyes elemeivel, s ezeken a helyeken előszeretettel használja a szójátékokban megnyilvánuló képzettársításokat. Ez nagyon vegyes esztétikai hatást biztosít. Sok esetben kimondottan könnyűvé és olcsóvá teszi az amúgy eredeti költői környezetet. A hosszúköltemény nagyon fegyelmezett lendülete túlságosan az efféle döccenőkön, de vigyázni kell, a legjobb ötletek fölött kár lenne tovasiklani. Egyetlen példát említek csak. A *Visszajátszást* közvetlenül megelőző versben például a „szabin nők és nők szabin” sorába egyértelműen kevés költészet szorult, de a hosszúkölteménynek épp az 1956-ról szóló egyik rövid szakasza egészen mást mutat. Ott ilyen finom gazdagságra lel az olvasó, ha nem siet túlságosan: „A láncfalpasokban programozott lények és félelemtenyészet. *Kádár-Apró-Dögei* lépdelenek / a nyomukban és hozzák a Hóhért. Fel Budára, tülekszik az illegalitás megint”. Még ha valaki azt mondja, ez a „Kádár-Apró-Dögei” már ismerős, akkor is látni fogja a frissességét ezen a helyen.

Az egész hosszúköltemény epikus szálát át- meg átfűzi a lírai személyesség. Erre részben már a legelején szükség volt, hogy a beszélői távlat tisztázódjon, részben pedig igényli is a történelmi és a költői sodrás ezt a fajta pihentető meg- megállást. Mert a lírai személyesség mindig és újbóli fölbukkanása megnyugtató cezúra, de sajátos, ismerős, otthonos világa egyszersmind rendkívül emberközelivé teszi az eseményeket. A hosszúköltemény közepe után már „a 63-as út menti házba” szinte hazajár az olvasó. „Nézem a hóesést a 63-as út menti házból, a konyhaajtó párás üvegén keresztül. / Vonalak jönnek ki az ujjam végéből, rá az üvegre, a sparherdten fő a krumpli: / – *Mindennek az atom az oka* – beszélgetnek a falubeliek mögöttem. (...) – *Deres már a határ* – éneklük a falubeliek mögöttem, (...) A forradalom miniszterét felkötik, és elássák titokban.”

A *Visszajátszás* végére a lendület egy töprengőbb, mélázóbb hanggal vegyül el, mintha kevesebb történelmi konkrétumot észlelné a beszélő, mintha valóban hinné, hogy a mágikus számszerűséggel, a kétezredik év beköszöntével valami véget ér, és valami elkezdődik. Ennek a meditatív hangszínnek a megjelenésében azt is megérzi az olvasó, hogy itt valami lekerekítés, valami lényegszerűnek a kimondása következik majd. Különben is emlékszik mindenki arra, hogy korábban már két helyen is abbamaradt egy idézet. És hamarosan valóban megtudjuk, hogy „*Avégből születünk erre a világra, hogy ökörködjünk, nehogy elhiggyék az ellenkezőjét!*” A tisztánlátás végett pedig az is kiderül, hogy „az Ötös Számú Vágóhíd Kurt Vonnegutját” hallotta a beszélő élőben a lakásában, mikor befejezte az idézetet. Ekkor 1999. december 13. 0 óra 47 percen állt a huszadik századi történelmünk. Elkészült tehát a *Visszajátszás* című kép, és az *Időszalag* itt megszakadt. Az érdeklődő pedig dönthet: valóban ez a végre befejezett idézet lenne az összefoglalás, valóban ezt a gondolatot szánta magvas befejezésnek a beszélő, vagy a legkülönfélébb befolyásoltságra gondolt a szerző, mikor kiemelte a beszéde helyét, idejét és körülményét. Mert szó se róla: ökörködést is bőven talál az olvasó akár az első, akár a második ciklusban. Ezeken hol derül, hol bosszankodik, de a könyv végén érzi, lehet belőlük bármennyi, a *Visszajátszás* valós értékeihez nem tudnak érdemben hozzászólni...

PENCKÓFER JÁNOS

RÉGI HÁZ NAGYDOBRONYBAN

A háznak – mint építőinek és lakóinak – élete, sorsa van, amely az első kapavágással kezdődik és a lebontásával fejeződik be. Amíg „él” a ház, a benne lakó emberrel mintegy szimbiózisban létezik. A hagyományos paraszti lakó- és gazdasági épületek mindig a legkönnyebben elérhető építőanyagból készültek. Az építési módszerek, szerkezetek évszázados fejlődés során alakultak ki. A helyben felhalmozott építési tapasztalatból, a közeli tájegységek, falvak tapasztalatának hozzáadásával alakult ki az építkezési hagyomány, amely kötelező erővel szabta meg az építmények anyagát, az építés technikáját, a ház alaprajzi beosztását, tüzelő- és füstelvezető berendezéseit, homlokzata díszítését, a falak festését, a melléképületek elrendezését az udvaron és az építéssel kapcsolatos számos más részproblémát.

Az ember anyagi helyzete, ízlése és gondolkodásmódja – a hagyomány szabta kereteken belül – szintén nyomot hagyott a ház külalakján, az udvar építményein. Sőt, a család számbeli változásának sem elhanyagolható hatása volt a porta építészeti képeinek alakulására. Ezek a tényezők ma, a hagyományos építészeti kultúra felbomlása és nagyrészt eltűnése után még erőteljesebbé, hangsúlyosabbá váltak.

A lakó(k) és az épület(ek) kapcsolata mindenképpen fontos kérdés, ha a népi építészetet vizsgáljuk. Összefüggést találunk például a ház és lakói életkora között is. Az utcán sétálva, ha egy új házat látunk, magától értetődően fiatal lakókat társítunk hozzá, régi ház esetében pedig nem csodálkozunk, ha idős néni könyököl a tornác karfáján vagy idős bácsi ül a kiskapu melletti padon. Ha régi házban fiatalok laknak, az a közmegítélés szerint rendellenesnek tűnik.

A ház általában túléli építőit. Még a legkezdetlegesebb anyagokból épült ház is több egymást követő nemzedéket szolgál ki. Ritka eset, mikor az építető utáni második nemzedék nem változtat a házban és környezetén, az udvar építményein. Olyan disszonáns jelenség ez, mint ifjú lakók egy öreg házban.

Ember és ház viszonyának számtalan változatát produkálja a valóság. Ahogy a szólás mondja: ahány ház, annyi szokás. Ezt így módosítanám: ahány ház, annyi sors. A ház ugyanis, amelynek hagyományos változata a parasztház, emberi sorsok színtere és leképeződése.

A paraszti, népi építészet iránt érdeklődő számára nagy örömet jelent egy-egy olyan porta felfedezése, amely szinte skanzenbe kívánczik. A 90-es évek elején ilyen portára találtam Nagydobronyban.

Nagydobrony Kárpátalja legnépesebb magyarlakta települése. Körülötte szerencsés módon sokáig fennmaradtak az egykor e tájat borító, összefüggő erdőségek. Ennek köszönhetően a 20. század elejéig a legfontosabb építőanyag ezen a településen a fa volt. Amíg több volt az erdő, valószínűleg a lakóházak is fából épültek, később már csak a vázszerkezetük készült tölgyfagerendából. A hetvenes években még állt olyan *tehenől*, amely tisztán fából készült, fából ácsolt *disznóól* pedig most is jó néhány található a településen. E két utóbbi épülettípus zsilipeléses technikával készült, s ezzel a módszerrel korábban nyilván lakóházakat is építettek.

Az alábbiakban bemutatásra kerülő porta, lakóház és tulajdonosai kapcsán röviden először azok múltjáról célszerű szólni, hogy az építészeti objektumokban ne csak a tájra jellemző építőanyagok és szerkezetek, valamint az ember építési tapasztalatának összegződését lássuk; a társadalmi viszonyok legalább ennyire fontosak a lakó- és gazdasági épületek keletkezésében és fennmaradásában.

A porta tulajdonosa Sándor Margit néni volt. Tőle tudtam meg, hogy a házat és a többi épületet még édesapja, Sándor Miklós építette 1925-ben. Ezt a családot a faluban Kondor néven jobban ismerik, könnyebben azonosítják a sok Sándor nevű család közt. Miután az építő és felesége elhalt, Margit néni magára maradt az atyai telken. Testvére, Boris néni férjhez ment, de ha segítségre volt szüksége, számíthatott rá. Együtt jártak a közeli városok piacaira a községre jellemző módon eladásra termelt *kolompírt*, zöldségféléket és pirospaprikát árusítani. Boris halála után annak családja gondoskodott Margit néniről haláláig.

A házat, az udvart évtizedeken át elkerülte a modernizálás, a legutóbbi időkben is majdnem olyan volt, mint a huszas években. Az idő természetesen nem csak Margit néni arcát barázdálta egyre mélyebb és több ráncsal, hanem a kis porta épületeinek állapotán is megmutatta romboló hatalmát.

Margit néni elmondása szerint édesapja a telket egy Hálistennek becézett zsidótól vásárolta. Vezetett volna a temető mellett is telket, de nem akarták mindig a temetőt nézni; a vásárlásban szempont volt az is, hogy abban az időben ez a kert volt a legdombosabb.

Sándor Miklós ácsmester volt, aki másoknak is épített házat. Természetesen a saját házat is ő építette a rokonok, barátok segítségével. Margit néni szerint nemcsak a házépítéshez értett, hanem ágyat, szekeret, szánt is készített; egyáltalán mindent meg tudott csinálni fából, amire a ház körül szükség lehetett. A házban volt egy *karosláda*, amit szintén ő készített, s ezt a háttámla felirata is tanúsította: *Sándor Miklós, 1919.*

Tehát a hagyományos parasztbútor elkészítésében is jártas volt. A nagydobronyi férfiak általában értettek a fafeldolgozáshoz; a fából készíthető munkaeszközök gyártása és eladása fontos jövedelem-kiegészítést jelentett.

Sándor Miklós anyagi helyzetéről sokat elárul az, hogy eléggé kis méretű, kéthelyiséges házat épített. Azokban az évtizedekben a nagydobronyi lakosság jelentős része kevés földdel rendelkezett vagy földnélküli napszámos volt. Ilyen körülmények közt a házépítés jelentős erőfeszítésnek számított sok újdonsült család életkezdésében. Ezt támasztja alá az 1900-ban kiadott statisztikai évkönyv, mely szerint 2810 lakos közül 998 volt a keresők száma, 807 fő élt mezőgazdasági tevékenységből, közülük 428 fő mezőgazdasági munkás volt; az utóbbiak napszámából és alkalmi munkákból éltek. Az adatok szerint csupán 149 kisbirtokos vagy bérlő, valamint kisbirtokos-napszámos volt akkor a faluban¹.

Még beszédesebb a visszacsatolás utáni, 1938. évi népszámlálás adatai. Az akkori 3973 lakos 1581 keresőjéből 1289 fő foglalkozott östermeléssel. A földbirtokkal rendelkező 670 fő közül kilencen gazdálkodtak 20 katasztrális holdon, 149 fő 5-10 hold, 512 fő pedig 5 holdnál kevesebb földbirtokkal rendelkezett².

A 20. század első négy évtizede két népszámlálásának adataiból kiderül, hogy a nagydobronyi lakosság mintegy fele ezekben az évtizedekben annyi kevés földdel rendelkezett, amennyi nem volt elegendő a megélhetéséhez. Ez az oka, hogy a vidéket nagydobronyi napszámosok csoportjai járták; közmondásos szorgalmuknak köszönhetően rendszerint szívesen foglalkoztatták őket.

Ez a társadalmi réteg sem volt egységes. A több földdel rendelkezők megkülönböztették magukat a kevesebb földet művelőktől, utóbbiak pedig a nincstelenektől. Ennek megfelelően építészeti és lakáskultúrájuk is eltéréseket mutatott.

A két- és háromhelyiséges házak voltak a leggyakoribb lakóháztípusok. Sokan még ilyenekkel sem rendelkeztek, hanem csak házrésszel, szobakonyhával, szobával, vagy a szoba egyik felével kellett beérniük. A közös udvarok, illetve közös házak különösen a település „ösbibb”, patak menti részére voltak jellemzőek.

Az általam leírt porta egyike volt az újonnan létesített utcákban kiosztott „gyepes telkeknek”. (Innen ered a *gyepes*, mint az utca főnevesült, helyileg használt szinonimája.) A telek épületeit egy személy építtette, tehát – anyagi helyzete által korlátozott – akarata szerint alkalmazhatott újításokat és használhatta a korábbi évtizedek építkezési hagyományait. Valójában

a kettő ilyen vagy olyan arányú vegyítése történik új lakóház építésekor. A hagyományok továbbéltetői leginkább a szegényebb néprétegek.

Az újítások mindig nagyobb anyagi áldozattal járó anyaghasználatot és anyagmennyiséget követelnek, a hagyomány megelégszik a tradicionális építőanyagokkal, sokszor a már alkalmazott, tehát bontott anyagok újrahasznosításával. Mindez a hagyományos szerkezetek és formák csekély mértékű változtatását vagy változatlan másolását, illetve a hagyomány határai közötti újrafogalmazását eredményezi.

Margit néni szerint édesapja ideiglenes lakhelynek szánta ezt a házat, később – a család anyagi helyzetének kedvezőbbre fordulása után – nyilván szeretett volna nagyobbat építeni, de ez a szándék nem válhatott valóra.

Így épült fel 1925-ben a lakóház és utána a kéthelyiséges tehenől, kétfiókos disznóól, egy kicsiny terménytároló kamra, a „hozzáragasztott” féleresz alatt pedig egy kemence. Kutat is ástak, melléje *kútgemet* állítottak. Persze, tyúkól is lehetett az udvaron, mint általában a parasztportákon. Mindez egy kisebb családnak elég volt ahhoz, hogy kevés földjén gazdálkodhasson, és ami termett, elhelyezhesse a padláson és a kamrában. Az ólban addig tartottak tehenet, amíg volt, aki gondozza.

Bár látszólag csaknem minden adott volt számukra, ideálisnak korántsem nevezhetjük a Sándor család helyzetét; a csehszlovák, magyar és szovjet időkben egyaránt nyári idénymunkára kényszerültek. A „cseh” időben Kassa, a „magyarok alatt” Kaposvár környékén és másutt dolgoztak. Margit néni családjának a kemény munka ellenére szegényes életmód jutott osztályrészül, folytonos küzdelem a létfenntartásért.

Margit néni elmondása szerint a porta lakóháza úgynevezett *ticsos* ház, de *ticsos*nak nevezhetjük az ólat és a kamrát is, mivel ez a kifejezés *paticsos*, tehát vesszőfonatos falféleséget jelent a beregi Tiszaháton egykor gyakori talpas-vázás szerkezetben. Az ól és a kamra falának fonása a rárakott tapasztás részleges leválása miatt jól látható. Az ól fala vízszintes, a kamráé függőleges technikával készült. A ház falán a sártapasztás szilárdan áll, ezért nem lehet pontosan tudni, milyen módszerrel készítették a fal szilárdságát adó *ticsot*; csak gyanítható, hogy a függőleges fonást alkalmazták. A ház alatt valószínűleg nincs vagy csak néhány alátámasztási ponton van terméskő.

A falak vázát adó oszlopok alatt ugyanis tölgyfatalp van, és ez alá nem szükséges köfundamentum. Az alapot az ilyen épületek alá úgy készítették, hogy az alap árkából kiásott földet visszahányták és beledöngölték az árokba. Az effajta talpas-vázás házak akkor tettek jó szolgálatot, amikor még gyakoriak voltak az árvizek. Az összezsapolt,

támasztékokkal megerősített gerendaváz ellenállt a víznek, csak a sártapasztás mosódott le a vesszőfonatos falról. A később megjelenő és elterjedő vályogházak már nem bírták ki a hasonló megpróbáltatásokat.

A kapu és a kiskapu felső végükön rombusz alakú faragással díszített lécekből volt összeszegezve. Az ágasok tetejét alacsony gúla alakúra faragták, a kerítés az ágasok alsó és felső részére szegezett szélesebb lécekre feszített dróthálóból készült.

Az udvarra belépve egy magányosan élő szikár, görnyedt öreg néni fogadott. A házban különös időutazás részese lehettem. A *pitvarban* – ami tulajdonképpen a konyha szerepét töltötte be – először egy, a fal síkjából 30-35 centiméterre kiszögellő, a szokottnál vastagabb kémény és a hátsó fal mellett álló ácsolt láda tűnt fel. Margit néni később elmondta, hogy a kéménynek régen ajtaja volt, üstöt tettek bele, tüzet gyújtottak alá és a benne felforralt vízzel *szapultak*, vagyis mostak. Ez tehát nem csupán füstelvezető, de fűtőberendezés is volt. Működési elve, használata szerint kandallónak kell neveznünk. Hasonló – kandallószerű – tűzhelyeket a közeli magyarországi tájegységek falvaiban is találtak a népi építészeti jeles kutatói³. Később az ajtónyílást befalazták, ottjártamkor a kémény már csak a *komódspór* füstjének elvezetésére szolgált.

A tölgyfából ácsolt láda készítésének pontos idejét nem sikerült kideríteni. Annyit tudtam meg, hogy Margit néni édesanyja, lánykori nevén Szanyi Borbála az édesanyjától örökölte, tehát a századforduló körüli években készülhetett. Margit néni *szekrénynek* nevezte a ládát, ami arra mutat, hogy annak eredeti népi neve Nagydobronyban akkor is fennmaradt, amikor ruhafélék és egyéb dolgok tárolására már használták a modern értelemben vett szekrényt⁴. Ez csak úgy lehetséges, hogy a valódi szekrényféleségeknek *sifony*, *almárium*, *komód*, *kredenc* volt a népi neve. (Mint ahogy *kabátnak* nevezték a felsőszoknyát, amikor még *nagykendő* vagy *guba* helyettesítette télidőben a később megjelenő „valódi”, tehát mai értelemben vett kabátot.) Margit néni unokaöccse viszont már *szalonnásládának* nevezte a ládát, azaz a funkcióval együtt annak elnevezése is megváltozott.

A bejárati ajtóval szemben a tulajdonos ágya állt. Ennek a helyét régen asztal foglalta el. Az ágy fölött ruhatartó rúd volt a gerendához szegezve. (E szerény ruhatároló eszköz eredeti változata a középkor és a reneszánsz idején még az úri paloták hálószobáinak is tartozéka volt, éppúgy, mint a tulipános láda öse.) A bejárat melletti jobb sarokban létra állt a padfeljáróhoz támasztva, előtte *vizeslóca* vederrel. A pitvar falának ezen a részén kis ablakot vágtak, amely a kert felé nézett, fölötte néhány szépen

festett tányér függött a falra akasztva. A bejárat melletti bal sarokban egy régi szék állt, mellette volt a szoba, az *első ház* ajtaja. Ide belépve a hagyományos parasztszobák párhuzamos elrendezése fogadott. Az utca felőli fal két ablaka közt a már említett feliratos karosláda állt, annak két oldalán két vetett ágy, fölötte a falon nyolc tányér, hasonló a pitvarbeliekhez. Egyikükre, a többit is díszítő virágkoszorún belülre a Juliska nevet pingálták valaha. A karosláda előtt egy asztal állt, alatta lekvárral megtöltött cserépedények. A jobb oldali ágy végében egy régi ruhásszekrény zárta magába Margit néni féltett kincseit: szötteseket, hímzett kendőket és egyéb textíliát. Mellette, a sarokban még egy kis dívány szerénykedett. A bal oldali – az udvar felőli – falnál, az ágy végénél varrógép állt, mellette pedig egy fali fogas egészítette ki a szoba berendezését.

Az első ház berendezése néhány évtizeddel korábban kissé más volt. Az ágyak ugyanott voltak, köztük azonban nem karosláda, hanem komód állt; a karosláda a jobb oldali ágy végénél kapott helyet. A bejárat mellett egy *csikóspór* szolgált a szoba fűtésére, amelynek füstje természetesen a fal túlsó oldalán lévő kandalló-kéménybe távozott. A varrógép is ott volt, ahol látogatásomkor, viszont közte és a bejárat közt egy kiságy állt. A székek, mint később is, az ágyak mellett vagy az asztal körül.

A két berendezési mód csekély eltérést mutat. A legfontosabb változás az, hogy a komódot felváltotta a sifonynak nevezett ruhásszekrény.

Jellemző, hogy Margit néni nem lakta az aránylag tágas szobát, csupán tárolásra használta, ő pedig a pitvarban töltötte a nappalokat és az éjszakákat egyaránt. Talán azért, mert úgy tekintett erre a helyiségre – a szobára –, mint régen a „tisztaszobára” tekintettek. Mindezt annak ellenére tette, hogy korábban, míg éltek a szülei, családjuk a szobát is lakta.

A háznak borított deszkafödeme van, amely a szoba fölött gyalult, a szélükön profilozott deszkákból készült. Az idők folyamán a gerendázattal együtt szépen megbarnultak. A pitvar deszkázata csak sima anyagból készült, ottjártamkor több réteg festék málladozott róla. Margit néni szerint régen *gálicküvel* festették a padlásdeszkát, később olajfestékkel.

A ház mindkét helyiségének földpadlója volt. A tornác ugyancsak *tapaszos*, vagyis a nagytakarítások alkalmával rendszeresen tapasztották. A falakat általában kívül-belül fehérre meszelték.

A ház első szobáján három egyszerű, kétszárnyas, szárnyanként háromosztatú dupla ablak van. Kettő az utcára, egy az udvarra néz. Mint említettem, a pitvar megvilágítására a hátsó falba is tettek ablakot, amely kétszárnyú, szárnyanként kétszogatú szimpla volt. A két szárny a pitvarba

nyílt, kívülről viszont két egyszerű deszkatábla töltötte be a zsalugáter szerepét. A ház mindkét ajtaja deszkából készült, ácsolt pallótokkal.

A lakóházhoz tartozik az öt faragott oszlop alkotta oldaltornác is. Az oszlopok oldalában vésett fészkek vannak, ezekbe illeszkednek a *karfák* végei. A mellvédet alkotó deszkák a karfákhoz és a tornác talpgerendájához vannak szegezve, eléggé rendezetlenül. A tornác deszkáinak szedett-vedettsége talán onnan ered, hogy eredetileg nem is volt ilyen deszkázat a tornácon; számos olyan, régi házokról készült fényképfelvétel maradt fenn, amelyeken a karfák deszkázat nélkül kötik össze a tornácoszlopokat.

A gazdasági épületek közül a disznóól állt a ház mögött, az után pedig a *tehenől*, végül az árnyékszék. A terménytároló kamra és a kemence a házzal szemben állt, a kút az óllal szemben volt. Mindezt a célszerűség diktálta így, hiszen a gazda jobban szemmel tarthatta terménytartalékait, az itatás is könnyebb volt, lévén a kút közel a jószághoz. Nagydobronyban a gazdasági épületeket két sorban, mindig külön tető alá építették. A nagyobb épületek a lakóház sorába, a kisebbek a másik oldalra kerültek.

A disznóól ottjártamkor már nem állt, de épp olyan lehetett, mint számos más zsilipelt falú, kétfiókos, kis karámmal ellátott hasonló építmény, amelyekből néhány még ma is használatos a faluban.

A zsilipelt fal azt jelenti, hogy a talpba csapolt oszlopok közeit nem vesszőfonással töltik ki, hanem az oszlopok függőleges vájataiba eresztett, faragott tölgyfadeszkákkal. Az így készült fal ellenállt a leghesebb vérmérsékletű sertések tombolásának, legalábbis addig, amíg az építmény nem öregedett el.

A disznóólnak csupán az elhelyezése volt furcsának nevezhető, mivel közvetlenül a lakóépület után állt. Egykor az esetek többségében nyilván a *tehenől* végénél, vagy azzal szemben volt a helye, de más régi portán is megfigyeltem már ilyen – a mai szemlélet szerint nem túl előnyös – elrendezést.

A *tehenől* kéthelyiséges, talpas-vázás szerkezetű épület. A kisebb helyiséget *színásólnak* nevezik, ennek a fala *ticosos*. A nagyobb helyiség – ahol az állatok voltak – vázszerkezetének közeit már vályoggal töltötték ki. A két helyiség között sokszor ajtó volt, ebben az esetben ez hiányzott; mindkét helyiség külön bejáratot – egyszerű deszkaajtót – kapott. A nagyobb helyiség ajtaja mellett kicsiny ablak is volt.

A *kamora* szintén talpas-vázás módszerrel, függőleges ticcselel épült. Ez azt jelenti, hogy az oszlopokba fűrt három *rigli* közé vastagabb karók

vannak szorítva. A fal tapasztott, csak a talp, az oszlopok és a sarkoknál a támasztógerendák látszanak ki. A kamrában sok lom mellett egy *szuszékot* találtam, amely a szemes termény tárolására szolgált, s helye a kamrában vagy a tornácra volt.

A kamra kert felőli oldalához féltetős deszkaépítmény, a fáskamra csatlakozott. Az utca felőli oldalához félereszt „ragasztottak”, amely a már említett, lebontott kemencét védte az esőtől. A kemence gyakran épült így, valamelyik épülethez toldott félereszt alá, legtöbbször a ház vagy a kamra, később mindinkább a nyári konyha falához, sőt, azzal egy tető alá. A kemence a tornác végében is állhatott, egyes esetekben fallal is körülvették, ajtóval zárva el a tornác nyitott részétől.

A portán található építmények tetői mind nyeregzetűk, a lakóház az utca felől félig kontyolt. Minden tűzfal deszkából készült. A falu más részein álló régi építményeknél a vízszintes vesszőfonatos megoldás is előfordul a tűzfalak kialakításánál. Margit néni szerint a portán minden épületet mindig is cseréppel fedtek be. A ház homlokzati falát szintén egy sor cserép védte a csapadéktól.

...Mint utaltam rá, a fentebbiekben leírt porta a rajta lévő épületekkel együtt egy szegényparaszti életnívót képviselő család tulajdona volt, s a huszadik század első harmadának e tájra jellemző építészeti kultúráját őrizte meg. Mivel azonban a szegényparaszti építészeti kultúra jobban támaszkodott a hagyományokra, aligha túlzás a megállapítás, miszerint a bemutatott porta és építményei, azok elhelyezése, anyaga, szerkezete és egyéb jellemzői az építés idejéhez képest évtizedekkel korábbi építészeti kultúrát hordoznak.

VARGA SÁNDOR

¹ A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. *Magyar Statisztikai Közlemények, Új Sorozat, I. kötet, Budapest, 1902.*

² Az 1938. Évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás. *Magyar Statisztikai Közlemények, 108. kötet, Budapest, 1939.*

³ Ébner Sándor: Régi tűzhelyek Borsod, Abaúj, Zemplén, Bereg, Szatmár megyében. *Néprajzi Értesítő, 1931, 6-16. old.*

⁴ Magyar Néprajzi Lexikon. *Első kötet, A-E, Budapest, 1977, 29-30. old.*

KULTURÁLIS STRATÉGIA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR INTÉZMÉNYRENDSZER TÜKRÉBEN

(Munkaanyag)

BEVEZETÉS

2005 januárjában, a Magyar Kultúra Napja alkalmából meghirdetett programsorozat keretében Ungváron tartott értelmiségi fórumon megismertedtünk a Magyar Kulturális Stratégia munkaanyagával, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya arról alkotott véleményével és a Magyar Állandó Értekezlet Kulturális Szakértői Bizottsága 2004. december 14-én keltezett jegyzőkönyvével.

Az említett dokumentumok kapcsán esetünkben felmerül a kérdés: hogyan látjuk a kulturális stratégiát a kárpátaljai magyar intézményrendszer tükrében? Milyen problémák és tennivalók előtt állunk?

Mint ismeretes, az egyetemes magyar kultúra több évtizedes széttagoltsága után a múlt század 90-es éveinek elejétől nyílt újra lehetőség Kárpátalján is az egységes szellemi égbolt megeremtésére. A rendszeres értelmiségi találkozók napirenden tartják anyanyelvi intézményeink problémáit, igyekeznek orvosolni azokat, hallatják hangjukat anyanyelvünk és kultúránk védelmében, és az alábbi területeken részt vállálnak a kárpátaljai magyar kulturális stratégiai kérdések megfogalmazásában.

I. MÉDIA

A kárpátaljai magyar sajtópalettán közel 30 lap és időszak kiadvány szerepel, ezen belül a lapok összpéldányszáma több mint 60 ezer. Nem csak új kiadványok születnek, hanem – pénzügyi támogatás hiányában – egyes periodikák a 90-es években megszűntek. Az életben maradt és az újonnan alapított sajtókiadványok 70 százalékának tulajdonosai magyar szervezetek, egyházak, szellemi műhelyek és egyéni vállalkozók (*Kárpátalja*, *KárpátInfo*, *Ukrajnai Magyar Krónika*, *Irka*, *Közoktatás*, *Nyomkereső*, *Együtt*, *Küldetés*, *Új Hajtás*, *Megmaradni* stb.). Kiadásukat az ukrán állam nem támogatja. Részleges állami dotációhoz csak azok a lapok jutnak, amelyeknek alapítói állami szervek is (*Kárpáti Igaz Szó*, *Beregi Hírlap*, *Ung-vidéki Hírek*, *Nagyszőlős-vidéki Hírek*, *Beregszász*).

Problémák, tennivalók:

- 1. A lapok példányszáma csökkenésének oka az olvasói réteg elszegényedése, mert csekély jövedelméből nem futja előfizetésre.*
- 2. A civil szervezetek kiadványai saját forrásból és magyarországi közalapítványok támogatásából, illetve magánszemélyek adakozásából tudnak csak megjelenni.*
- 3. Az ukrán állam nem támogatja a magyar szervezetek sajtókiadványainak megjelenését.*
- 4. Támogatást jelentene, ha a magyarországi könyvtárak, egyéb önkormányzati, állami, civil szervezetek előfizetőként segítenék fontosabb lapjainkat.*
- 5. A teljes és hiteles tájékoztatást nagyban elősegítené egy kárpátaljai magyar sajtóiroda (sajtószolgálat) létrehozása.*

II. ELEKTROMOS MÉDIA

A központja Ungváron van. Magyar nyelvű helyi tv- és rádióadás évi 70, illetve 470 óra adásidővel az ukrán adásokon belül működik. A magyar nyelvű adások főszerkesztősége jó kapcsolatokat épített ki a Magyar Televízióval és Rádióval, a Duna TV Régiók című közéleti magazinjában pedig önálló műsora van. Az utóbbi időkben itt is megjelentek a helyi kereskedelmi rádió- és tv-stúdiók, amelyek esetenként magyar nyelvű műsorokat is sugároznak.

Kárpátalján az MTV-1, a TV-2 és az RTL Klub adása a hegyvidéki járások (Rahó és környéke) kivételével szinte mindenütt fogható. A műholdról sugárzott Duna TV és más magyar csatornák adása megfelelő vevőrendszer hiányában csak kevesek számára hozzáférhető. A diaszpóra magyarságát két műholdas adó (Duna TV, M2) kapcsolja be a magyar kultúra vérkeringésébe.

Problémák, tennivalók:

- 1. Mivel a magyarországi lapok előfizetése 1989 óta gyakorlatilag nem megoldható, a magyar családok számára a magyarországi televízió és rádió az egyetlen elérhető információforrás; kívánatos lenne tartalmasabb, színvonalasabb műsorok sugárzása.*
- 2. Kárpátalján újabban törekvések tapasztalhatók egy saját, az itteni igényeket kiszolgáló magyar tévé- és rádióadó létrehozására.*
- 3. Kívánatos, hogy a Felső-Tisza-vidéki Rahón is lehetőség nyíljon a magyarországi adások vételére, s hogy a magyar állam magára vállalja a Rahó környékén meglévő átjátszó állomás műszaki felújítását.*
- 4. Kárpátalján is össze kell gyűjteni, rendszerezni és gondozni az*

ungvári tv és rádió audiovizuális archívumaiban fellelhető magyar vonatkozású hordozókat, amelyek egy része művészileg is értékes alkotás, másik jelentős része pedig kordokumentumként szolgál.

III. KIADÓK

Kárpátalján a könyvkiadás sincs kedvező helyzetben. A 90-es évek elejéig csak az ungvári Kárpáti Kiadó és az Oszvita Tankönyvkiadó szerkesztősége adott ki magyar nyelvű könyveket. A Kárpáti Kiadó gyakorlatilag a csőd szélére került, megszüntette magyar szerkesztőségét. Az állami könyvkiadás válságát tapasztalva a magyar szerkesztők, írók közül néhányan magánkönyvkiadásra vállalkoztak, magyarországi alapítványok támogatásával. Elsőként a Galéria Kiadó jelentkezett, négyéves működése alatt 30 szépirodalmi kötetet adott ki. Megszűnése óta a kárpátaljai könyvpiacot az 1992-ben alapított Intermix Kiadó uralja, amely 2005-ig több mint 170 szépirodalmi és tudományos jellegű könyvet jelentetett meg *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatában. Az említetteken kívül még féltucatnyi civil szervezet és egyházi kiadó ad ki évente egy-két magyar nyelvű könyvet (Credo Alapítvány, KMKSZ, KMPSZ, KMCSSZ, Kárpátaljai Református Egyházkerület, a Kárpátaljai Apostoli Adminisztrátúra, KMTF). Jellemző azonban, hogy mindegyik magánkiadó teljes egészében magyarországi támogatásból tartja fenn magát, ezen belül főképp a NKÖM részéről a határon túli magyar könyvkiadás támogatására évente meghirdetett pályázat révén.

Problémák, tennivalók:

- 1. A könyvkiadók továbbra is csak magyarországi támogatással képesek működni.*
- 2. A kiadók kapjanak több támogatást az új művek megjelentetésére.*
- 3. Jelentős támogatást jelentene, ha a magyarországi könyvtárak megrendelőként segítenék kiadóinkat és könyvterjesztőinket.*

IV. KÖNYVTERJESZTÉS

Az utóbbi évtizedben megszűnt az állami könyvterjesztés, a könyvüzleteket felszámolták. Könyv- és magyarországi remittenda-lapterjesztéssel csupán a nagyszőlősi Ugocsa és a beregszászi Bereg Könyvesbolt, valamint a Kárpátaljai Sajtóterjesztő Kisvállalat (vezetője dr. Kovács Elemér) foglalkozik, örökös szélmalomharcban az ukrán vámosokkal, akik 51 százalékos vámadóval sújtják a Magyarországról behozott könyveket és remittenda-lapokat. A hatalom többszöri kérésünkre sem oldotta meg ezt

a problémát, amely gátolja a magyar kultúra termékeinek szabad behozatalát.

Problémák, tennivalók:

1. Továbbra is szorgalmazni kell, hogy az ukrán–magyar kormányközi vegyes bizottság elemezze, és az illetékesek oldják meg a magyarországi kiadványok kedvezményes (vámmentes) behozatalát.

V. KÖNYVTÁRAK

Kárpátalján közel 100 magyar állománnyal rendelkező könyvtárat tartanak számon, az adatok szerint ezek közül 4 járási és városi könyvtárban található számottevő magyar állomány. A legnagyobb magyar könyv- és folyóirat-gyűjteménnyel a Kárpátaljai Megyei Könyvtár Magyar és Idegen Nyelvű Osztálya rendelkezik. Állományt pótló könyveket, folyóiratokat főként a megyei, a beregszászi járási könyvtár és a felsőoktatási intézmények könyvtárai kapnak. Magyarországról csupán az Országos Széchenyi Könyvtár és néhány civil szervezet, alapítvány küld rendszeresen könyveket. A falusi könyvtárak ritkán jutnak új könyvekhez, pedig a meglévő törzsszállomány anyaga a múlt század második feléből származik.

Problémák, tennivalók:

1. A mintegy 100 magyar könyvtár közül csak a megyei könyvtár rendelkezik Internet-hozzáférhetőséggel, az informatikai felszereltség ott is elementáris szintű.

2. A községi könyvtárak helyzete katasztrofális: nincs fűtés, az épületek felújítására nincs pénz.

3. A gyakori áramszünetek és az árvíz okozta károk miatt több magyar falusi könyvtárat bezártak vagy iskolai könyvtárakkal vontak össze.

4. Az ukrán vámtörvények akadályozzák a könyvtárak kötelező példányokkal való ellátását. Az 50 százalék körüli vámadó miatt nehézségekbe ütközik a külföldi civil szervezetek és magánszemélyek könyvküldeményeinek célba juttatása.

5. Az ukrán állam költségvetése nem biztosítja a könyvtárak magyarországi napi- és hetilapok, illetve folyóiratok előfizetését.

6. A magyar iskolák könyvtáraiban hiánycikk a kötelező házi olvasmányok sorozata és a magyar nyelvű szakkönyv, lexikon.

7. Kevés a szakképzett magyar nemzetiségű könyvtáros.

8. A kárpátaljai könyvtárfejlesztési program keretében szakmai továbbképző tanfolyamokat kell szervezni, hogy a könyvtárosok megismerkedhessenek a korszerű könyvtári szolgáltatás fogalmával, alkalmazásának módszertanával.

VI. MŰEMLÉKEK, EMLÉKJELEK

Történelmünk legbecsesebb műemléke az ungvári és a munkácsi vár. Az előbbi rekonstrukciója vontatottan halad. Kárpátalja területén közel 1000 magyar vonatkozású műemlék, emlékjel, köztéri szobor, emléktábla, kopjafa található, ebből 92 középkori eredetű műemlék (vár, várrom, kolostorrom, templom). Az állagmegóvásukra alig jut támogatás. Számos műemlék fölött a magyar civil szervezetek vállaltak védnökséget. A műemlékké nyilvánított római katolikus, református és görög katolikus templomok száma összesen 45, nagy részük Árpád-kori. Állagmegóvásukkal az egyházi közösségek foglalkoznak: helyi adakozásból és külföldi támogatásból igyekeznek helyreállítani a közel ezer éves templomokat.

Problémák, tennivalók:

1. *Fontos a magyar vonatkozású műemlékek hivatalos nyilvántartásba vétele és azok megjelölése az egyetemes magyar műemlékek sorában. Omladozó várak, kastélyok, egyéb épületek sorát nyilvánították műemlékké restaurálás nélkül, amelyek egy-egy kiemelkedő magyar történelmi személyiség nevéhez kapcsolódnak. Például: Gyöngyösi István költő Ungvár-radvánci, mintegy 500 éves, felújításra szoruló szülőháza posta- és lakóépületül szolgál. Magyarországi támogatással meg lehetne menteni.*

2. *Az ukrán hatóságok esetenként csak papíron támogatják a magyar történelem jeles eseményeivel kapcsolatos emlékjelek állítását. Kíváncsok, hogy támogassák a honfoglalást jelképező eredeti magyar emlékmű visszaállítását a Vereckei-hágón, ezen kívül Munkács belvárosában II. Rákóczi Ferenc, Beregszász központjában Kossuth Lajos egészalakos szobrának köztéri elhelyezését.*

3. *Az ukrán hatóságok halogatják az egyházi tulajdonba tartozott műemlék-létesítmények visszaszolgáltatását is.*

4. *Tovább kell folytatni a műemlékek, emlékművek és emlékjelek megmentését, szakszerű restaurálását és konzerválását. (Ezen a területen üdvözlendők a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Teleki László Alapítvány törekvései.)*

5. *Az épített és régészeti örökség megőrzése fokozott erőfeszítéseket igényel a költségvetés és a szakma részéről.*

6. *A magyar vonatkozású műemlékügy kárpátaljai programjának a források tekintetében is prioritást kell élveznie, tekintettel arra, hogy ingatlan örökségünk legveszélyeztetettebb részét képezi. Törekedni kell a magyar települések önkormányzatai, az egyházak és a magánszféra*

bevonására a restaurálási, karbantartási munkálatokba, világossá téve a műemlékekben rejlő turisztikai és ez által gazdasági potenciált.

VII. MÚZEUMOK, EMLÉKHÁZAK

Összefogással, közadakozásból és különböző pályázati forrásokból sikerült felújítani a Munkácsi Vármúzeum, az Ungvári Petőfi-emlékszoba, a Tiszaabökenyi Tájéttörténeti Múzeum, a Tiszapéterfalvai Képtár, a Beregszászi Múzeum magyar anyagát. A tiszabökenyi múzeum fölött védnökséget vállalt a Magyar Értelmiségiék Kárpátaljai Közössége, a felújításhoz pedig jelentős támogatást nyújtott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

Problémák, tennivalók:

1. A helyi ukrán nacionalisták akadályozzák a kárpátaljai megyei, járási múzeumok, tájházak magyar történeti anyagainak felújítását, bővítését. Hiányzik az állami támogatás is.

2. Kiemelt figyelmet kell fordítani a kárpátaljai magyar vonatkozású anyagokkal is rendelkező múzeumok, emlékházak, tájházak, emlékszobák védelmére, állományának felújítására és gyarapítására.

3. Támogatásra szorul a szűkebb tájegység jelenét és múltját bemutató kiállítások létrehozása.

4. Kíváncos a magyarországi vándorkiállítások (irodalmi, történelmi, néprajzi stb. témakörben) kárpátaljai megszervezése.

5. Ingatlan örökségünknek kiemelt jelentősége van a kárpátaljai magyarság életében: zömében a közösség ünnepnapjainak színterei, az összetartozás szimbólumai, gyülekezési helyek – olyan hagyomány ez, amit a jövőben is bátorítani és terjeszteni kell.

6. Programszerűen támogatni kell az utazó kiállításokat a Kárpát-medencében és Kárpátalján is.

7. Törekedni kell arra, hogy a magyar történelem jelentős eseményeihez kapcsolódó kárpátaljai magyar vonatkozású műemlékeket magyar nyelvű és tárgyyszerű tájékoztató feliratokkal lássák el.

VIII. LEVÉLTÁR

Katasztrofális helyzetben van a beregszászi levéltár, ahol a magyar anyag egyben van és kutatható, bár a bejutáshoz az engedélyek beszerzése körülményes. A szellemi értékeinket őrző beregszászi levéltár épületének állaga is kritikus állapotban van, az itt folyó toldozás-foldozás nem oldja meg a problémát.

Problémák, tennivalók:

1. A magyar állam feltehetően a továbbiakban is hozzájárul a levéltári szolgáltatás korszerűsítésének támogatásához.

2. Segítsék elő az ukrán és magyar kutatók zavartalan munkáját a magyarországi és ukrain levéltárakban, továbbá dolgozzanak ki közös programot a beregszászi levéltár nyitottabbá tételére, a több évszázados hungarikumok, írásos emlékek mikrofilmre vitele, számítógépes feldolgozása, állagának megóvása érdekében.

3. A kárpátaljai magyarság vonatkozásában is kiemelt jelentőségű az elnéptelenedő egyházközségek (pótolhatatlanul dokumentumértékű) levéltári anyagainak összegyűjtése, megmentése és feldolgozása.

4. Egyházi, egyetemi, civil szervezeti berkekben ki kellene építeni egy magyar levéltári hálózatot.

IX. KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK, KLUBOK

A rendszerváltás óta Kárpátalján főként az anyaországi támogatásnak köszönhetően számos közművelődési intézmény jött létre vagy alakult újjá. A magyarlakta településeken legutóbb 82 magyar közművelődési klubot tartottak számon, amelyekben tucatnyi énekkar, amatőr tánc-együttes, zenei együttes, ezen kívül számos táncos, énekes, amatőr színjátész, bábos, zenei előadó, vers- és prózamondó, különböző hagyományápoló, népművészeti mester vesz részt közvetlenül vagy közvetve a helyi művelődési házak programjaiban. A kárpátaljai amatőr folklóregyüttesek zömének repertoárját javarészt más magyar vidékek átvett táncai, népdalai, illetve a kevés számú megmentett helyi néphagyomány, népszokás ápolása, színpadra vitele alkotja. A fél évszázados kulturális elnyomás és cenzúra hatására Kárpátalján a helyi magyar népdalkincs nagymértékben elsorvadt, a néptánckincs pedig szinte teljesen eltűnt.

A községi művelődési házak helyzete elszomorító. Ezeket az intézményeket az állam igyekszik lerázni a nyakáról, megpróbálja átadni azokat a községi tanácsok tulajdonába, mert karbantartásukra, felújításukra nem futja az állami költségvetésből; pedig olyan is van köztük, amelyben nem szabad rendezvényeket tartani, mert életveszélyesnek nyilvánították. Rendezetlen a közművelődési szféra káderekérdése is. A községi művelődési házakban az igazgatón kívül legfeljebb egy-két fizetett munkatárs dolgozik, mert az állam csak ennyi státuszt biztosít, a könyvtárak pedig sok helyen zárva vannak, mivel a könyvtárosok fél- vagy negyedállásban dolgoznak. E téren sokkal rosszabb a helyzet, mint annak idején a Szovjetunióban

volt. Magyar könyvtárosképzés nincs, szakkörök alig működnek. Az utóbbi időben valamelyest terjed a népi tánc és a népdalok, helyenként a színjátszás népszerűsége. A közművelődésben dolgozók fizetése katasztrofálisan alacsony, megélhetést nem biztosít.

Problémák, tennivalók:

1. Az utóbbi időben egyre csökken a magyar folklór- és a népi együttesek száma, mert az őket korábban fenntartó gazdaságok elszegényedtek, az önkormányzatok pedig nem tudják támogatni a közművelődési intézményeket, az ott működő csoportokat.

2. Az ukrán állam anyagilag nem támogatja a magyar kisebbség közművelődési intézményeit, de a működésüket nem akadályozza.

3. A Kárpátalján még gyerekcipőben járó közművelődési szakemberképzés lenne hivatott az intézményeket vezetőikkel, jó képességű szakemberekkel ellátni.

4. Szükségszerű a kárpátaljai magyar és a magyarországi közművelődési intézmények közötti kapcsolatrendszer kiépítése, koordinálása.

5. A helyi magyar civil szervezetek szorgalmazzák az állami illetékeseknél a könyvtárak, művelődési házak felújítását, otthonosabbá tételét.

6. Belső Ukrajnában is súlyos a szőrványban élő és folyamatosan lemorzsolódó magyar közösségek kulturális ellátottságának helyzete.

7. Kárpátalján is támogatni kell a kulturális vidékfejlesztést. A stratégia keretében el kell érni, hogy a magyarok által (is) lakott településeken, ahol erre igény van, legyen olyan intézmény (magyar ház, teleház, közösségi tér stb.), amely kulturális vonatkozásban a helyi magyar közösségnek egyfajta centruma, ahol identitását, kultúráját megélheti, ápolhatja, feltöltődhet kulturális értékekkel, amelyek megóvhatják az identitásvesztés veszélyétől. Bármely megoldást az adott közösséggel egyeztetve kell alkalmazni.

8. A kárpátaljai magyarlakta településeken is folytatni kell a közösségi házak létrehozásának programját. A magyar állami támogatásból (is) létrejött határon túli közösségi házakból (magyar házakból) létre kell hozni a közösségi házak rendszerét, ki kell dolgozni működésük rendjét, rendszeresen ellenőrizni eredménymutatóikat. A Magyar Ház Programot a helyi szakemberek és források bevonásával kell lebonyolítani. A program forrásigénye szükségessé teszi a forráselosztó szervek és szervezetek (minisztérium, Illyés Közalapítvány, HTMH stb.) együttműködését.

9. Kíváncsok, hogy a Magyar Művelődési Intézet szakmai segítséget nyújtson a kárpátaljai művelődési intézményeknek, ernyőszervezeteknek a magyarországi és EU-s fejlesztési források elnyerésében.

10. A stratégiának a kárpátaljai magyarlakta tájegységek esetében is támogatnia kell a helyi térségi arculat kialakítását, hiszen alapvető érdek a népesség-megtartó (elsősorban magyar), beruházás-ösztönző és turista-csábító hatás elérése.

11. A megyei közigazgatás közművelődési főosztályára ajánlatos magyar szakértőt kinevezni.

X. SZÓRVÁNY- ÉS DIASZPÓRA-GONDOZÁS

A jövőben megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a magyarság szórványterületein élők igényeire. Nem mondhatunk le egyetlen olyan emberről, családról belső Ukrajnában sem, aki magyarnak vallja magát. Közös felelősségünk, hogy az identitásukat megőrizni kívánó magyarok egyike se legyen elzárva az anyanyelvű művelődési lehetőségektől amiatt, mert idegen környezetben él.

Problémák, tennivalók:

1. Ajánlatos magyarországi támogatással célprogramok indítása a szórványközösségek művelődési esélyeinek javítására: magyar házak, könyvtárak, olvasóköri, filmklubok stb. alapítása.

2. Szintén magyarországi támogatással biztosítani kell a kulturális eseményeken való részvétel lehetőségét a szórványokban, illetve támogatni magyar művészek és művészcsoporthoz tartozók előadásait.

3. Ajánlatos magyarországi támogatással biztosítani a szórványban élő fiatalok anyanyelvi közegben történő táboroztatását, üdültetését.

4. Kiszámíthatóan támogatni a szórványgondozási feladatot vállaló és ellátó magánkezdeményezéseket, illetve egyházi és civil szervezeteket.

XI. SZÍNHÁZ

A közel fél évszázados múlttal rendelkező Beregszászi Népszínház tevékenységét 1993 őszén felváltotta a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház, amely professzionális társulatként kezdte meg működését Vidnyánszky Attila rendező irányításával. Sikeresen léptek fel a moszkvai, kijevi, lembergi, odesszai, budapesti közönség előtt és más nagyvárosokban. Megalakulásuktól kezdve nincs állandó otthonuk, pénzük, de lelkesek: magyarországi támogatásból vásárolt busszal járják Kárpátalja falvait is, mindenütt nívós előadással lépnek színpadra.

Problémák, tennivalók:

1. Az ukrán–magyar kormányközi vegyes bizottság már tíz éve tartja napirenden a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház

működésének támogatásával és az épület rekonstrukciójával kapcsolatos kérdéseket, de azok megoldása pénzhiány miatt késik.

2. Nyugtalanúságot okoz a színművészek lakásproblémájának megoldatlansága is.

3. Kíváncsú, hogy a beregszászi színház társulatának korszerű, értékteremtésre alkalmas otthona és kiszámíthatóan biztosított feltételei legyenek a működéshez.

XII. IRODALOM

Az egyetemes magyar szellemi égbolthoz tartozó kárpátaljai irodalmi élet területén is számos magyarságintézmény, fórum, egyesület működik. A kárpátaljai alkotók értékteremtő munkáját több esetben is jutalmazták irodalmi díjakkal; Balla D. Károly és Vári Fábián László például József Attila-díjban részesült. A múlt század végén megalakult a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja, amelynek fóruma az *Együtt* című irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat.

Problémák, tennivalók:

1. Kíváncsú, hogy az Együtt című folyóirat – amely a maga nemében egyedülálló kiadvány Kárpátalján – folyamatos megjelenésének kiszámíthatóan biztosított feltételei legyenek. Ezt a lapot jelenleg a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége adja ki pályázati támogatásokból, anyagi támogatása azonban esetleges.

2. Támogatást jelentene, ha a magyarországi könyvtárak előfizetőként segítenék az Együtt című folyóiratot.

3. Kárpátalján is stratégiai iránynak fogadható el a kulturális diplomácia. A magyar irodalom kárpátaljai régiójában is van egy, az utóbbi másfél évtizedben elhanyagolt, de nagy lehetőségeket magában rejtő fordítói potenciál, amelyet célprogramokkal kell ismét az Ukrajnával fenntartott kulturális kapcsolatok szolgálatába állítani, például fordítói ösztöndíjakkal. Egy-egy jelentős fordítás bemutatója kultúrdiplomáciai esemény lehetne.

4. Az írástudók felelőssége többek közt az is, hogy a kárpátaljai magyarlakta településeken bátorítsák, ösztönözzék a gyerekeknek és fiataloknak szánt programok megrendezését, a részükre készülő színvonalas alkotások megszületését. Célprogrammal kell ösztönözni az anyanyelvű gyermek- és ifjúsági irodalom hozzáférhetővé tételét, író-olvasó találkozók keretében az anyaország elismert alkotóinak találkozását a

gyermekkel és a fiatalokkal, ezzel is elősegítve az anyanyelv magas színvonalú elsajátítását.

5. Kíváncsok, hogy a különböző művészeti ösztöndíjak rendszerét kiterjesszék a tehetséges kárpátaljai alkotókra is.

XIII. MŰVÉSZET

Erdélyi és Boksay örökségét folytatja az 1990 decemberében megalakult első magyar művészközösség, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága, amely új iskolát teremtett, és tagjainak művei jelen vannak a magyar képzőművészeti életben. A másik magyar képzőművészeti társaság a Beregszászban alakult Bereg Alkotóegyesület. Magyar képzőművészeti csoportok működnek Munkácson, Nagyszőlősen és Ungváron.

Problémák, tennivalók:

1. Magyarország EU-csatlakozása kapcsán problémaként merül fel a kulturális értékek cseréje, az alkotások kijuttatása (vám, vízum stb.), amelyre szintén keresni kell a megoldást.

2. Kárpátalján a magyar alkotók művészeti táborainak, egyéni és közös tárlatainak szervezése, katalógusainak kiadása csakis magyarországi támogatásból valósul meg.

3. Vidékünk magyar képzőművészei nem rendelkeznek állandó kiállítási teremmel, alkotói helyiségekkel. Ajánlatos lenne részükre is biztosítani képzőművészeti ösztöndíjat.

4. Kíváncsok, hogy pályázati úton a kárpátaljai magyar szobrászokat is támogassák köztéri alkotások létrehozásában.

XIV. ZENEMŰVÉSZET, ÉNEK- ÉS HANGSZERES EGYÜTTESÉK

A kárpátaljai magyar zenei élet részét képezte hosszú éveken át a Magyar Melódiák Kamarazenekar. Az örökös gazdasági problémák miatt az együttes tagjai állandóan cserélődtek, az Ungvári Filharmónia önellátásra kényszerítette őket. Korábbi hírnevük megfakult, a magyar zenekultúrát egyre ritkábban terjesztik a kárpátaljai magyarság körében. Zenei életünk számon tartott alakja Ivaskovics József zeneszerző, aki a mai kárpátaljai magyar költők verseit zenésíti meg, s a Credo Alapítvány keretében népdalfeldolgozásokkal is foglalkozik. A megzenésített versekből több gyűjteményt jelentetett meg, zenestúdiójában fiatal tehetségek gondozásával foglalkozik, a soraikból kiválasztott együttesével sikeresen lép fel magyarországi rendezvényeken is.

Problémák, tennivalók:

1. Zenei életünk egyik fő problémája a magyar hivatásos együttesek hiánya.

2. Kárpátalján nincs hivatásos magyar népi tánc- és folklór-együttes, pedig lenne rá igény, most már szakképzett táncosok is volnának, csak a működéshez szükséges pénzeszközök hiányoznak.

3. Fontos a helyenként még meglévő kárpátaljai magyar folklórkincs szervezett és szakszerű feltárása, kutatása, feldolgozása, közzététele, népszerűsítése és archiválása, magyarországi anyagi és szakmai támogatással.

4. Ajánlatos a tehetséges kárpátaljai zenészeknek is biztosítani zeneművészeti ösztöndíjat.

XV. OKTATÁS

Kárpátalján több mint 100 tanintézményben folyik magyar nyelvű oktatás, az anyanyelvükön tanuló fiatalok száma közel 21 ezer fő. A magyar oktatási intézmények vezetőinek többféle problémával kell megküzdeniük.

Problémák, tennivalók:

1. Első helyen állnak az épületgondok és a műszaki bázis felújítása, bővítése (a szernyei, ungvári, huszti, tiszaújlaki, izsnyétei stb. tanintézetekben).

2. Második helyen a különböző tankönyvek hiánya (tantervi és módszertani kézikönyvek, ukrán–magyar, magyar–ukrán szótárak, ukrán nyelvkönyvek stb.).

3. Harmadikon a nyelvpolitikai jogi gondok megoldatlansága (például: a magyar nyelvű felvételizés, a magyar történelem és honismeret oktatásának, az új gimnáziumok megnyitásának ügye stb.).

4. Negyediken a szakmai és anyagi támogatás hiánya, vagyis a magyar oktatási intézmények legtöbb gondja pénzügyi természetű. Az egy diákra jutó évi támogatás összege hozzávetőlegesen 173 USD, ami magába foglalja a fenntartási, működési, bér- és egyéb költségeket is.

5. Ötödik a szakképzett pedagógusok hiánya, mivel a szakmabeliek alulfizetettek, egy részük külföldön vállal munkát. A tanintézetekben 5-6 százalékos lemorzsolódás tapasztalható a tanulók kivándorlása miatt.

6. A magyar civil szervezetek a problémák megoldását egy egységes magyar nyelvű tankerület létrehozásában látják, amelynek keretében hatékonyabban lehetne kezelni az iskolarendszert.

XVI. MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI SZAKKÉPZÉS

Kárpátalján nem működnek önálló magyar tannyelvű szakiskolák. Magyar művelődési szakembereket 1991-től csak az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola magyar tagozatán képeznek, ahol a 2004–2005-ös tanévben 45 magyar diák tanul. Az intézményben magyar nyelvű oktatás csak a rendezői és a folklórszakon van. Ez utóbbin a népitánc és a népdaléneklés oktatását részesítik előnyben, a magyar hangszeres népzenei képzés megoldatlan. A szakiskola magyar tanárainak feltétlenül szüksége lenne anyaországi szakmai képzésre. Ebben az intézményben működik a Napraforgó magyar népitánc-együttes és zenekar, amely a legszínvonalasabb a megyei folklóregyüttesek közt.

Ukrán nyelven képeznek többek közt klubvezetőket, könyvtárosokat, koreográfusokat, rendezőket, karmestereket és zenei előadókat. A szakiskola magyar tagozatán 1991–2004 közt mintegy 200 diák végzett, jelentős részük a magyararlakta települések művelődési házaiban és könyvtáraiban helyezkedett el.

A Tiszapéterfalvai Művészeti Iskola egykori igazgatója, Pál Lajos neves népzenei szakértő kezdeményezésére, a helyi civil szervezetek támogatásával 1995-ben sikerült létrehozni a tiszapéterfalvai népzenei, népitánc- és kézműves tábort, amelyben anyaországi segítséggel ma már több mint 120 tanuló, fiatal oktató és közművelődési dolgozó részesül szakmai továbbképzésben; közülük 80-90 fő kárpátaljai, a többiek zöme anyaországi. Ez az egyetlen továbbképzési lehetőség, de már nem tudja kielégíteni az igényeket.

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, a művészeti iskola és a MÉKK magyarországi szakemberek irányításával népitáncos-képző tanfolyamot szervezett a kárpátaljai táncházmozgalom elindítása érdekében. A MÉKK kezdeményezésére az Ungvári Bródy András Művelődési Központban Ivaskovics József zeneszerző és Varga Katalin népitáncos irányításával népitánc-oktatás folyik az Ungvári Drugeth Gimnázium és a Dayka Gábor Középiskola diákjai részére.

Problémák, tennivalók:

1. Mindenképpen szükséges az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola magyar tagozatán tanuló diákok magyarországi szakmai gyakorlata, a közművelődésben dolgozók szervezett magyarországi továbbképzése, tapasztalatcseréje.

2. Olcsóbb megoldásként javasoljuk, hogy a szakmai továbbképzésekre Kárpátalján kerüljön sor magyarországi szakemberek részvételével.

3. Kíváncsok, hogy Magyarország és Ukrajna kölcsönösen elismerje a szakmai továbbképzéseket.

4. Az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola magyar tagozatán katasztrofális helyzet alakult ki a taneszközök, szakkönyvek, a magyar népi tánc oktatásához szükséges kellékek biztosítása terén. Szükséges, hogy a magyar tagozatot támogassák a magyarországi közalapítványok, biztosítva annak jövőjét.

5. Az igazi megoldást nem a továbbképzések, hanem a megfelelő felsőfokú szakmai képzések jelentenék (ajánlott helyszínek: a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozata, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke, az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola magyar tagozata).

6. Szükséges a magyar nyelvű felsőfokú közművelődési szakmai, a felsőfokú hangszeres népzenei és a szervezett kulturálmenedzser-képzés beindítása.

XVII. FELSŐOKTATÁS

A magyar közművelődési intézmények dolgozói és nem utolsósorban a magyar elit, az értelmiség utánpótlását Kárpátalján főként az UNE magyar filológiai tanszéke, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola és a Kijevi Szlavisztikai Egyetem kárpátaljai fiókkéntzetének magyar tagozata biztosítja.

Problémák, tennivalók:

1. Részesítsék kiemelt szakmai, anyagi és erkölcsi támogatásban a nevezett tanintézményeket.

2. Kíváncsok a tanintézmények könyvtárai állományának gyarapítása.

3. Szükséges az intézmények informatikai programfejlesztése, a széles sávú Internet-hozzáférést biztosító műholdas vevőkészülékek felszerelése.

4. Hozzanak létre a tanintézetek magyar diákjai, kutató tanárai és aspiránsai számára állandó ösztöndíjkeretet.

18. TUDOMÁNYOS ÉLET

Kárpátalján az alábbi műhelyekben, intézményekben és társaságokban folyik magyar tudományos élet: az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke, az Ungvári Hungarológiai Központ, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola és annak LIMES Társadalomkutató Intézete, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete Kárpátaljai Csoportja, az

Ungvári Nemzeti Egyetem fizikai kara, a MÉKK Gyöngyösi Irodalmi, Tudományos Társasága és Lehoczky Társadalomkutató Műhelye.

Problémák, tennivalók:

1. *Fontos, hogy minden intézményben műhelymunka folyjék, többek közt a helytörténeti jellegű munkák megírására, amelyeknek kiadási feltételeit meg kell teremteni.*

2. *Szükséges, hogy a kárpátaljai magyar intézmények és a hasonló magyarországi intézmények közvetlen kapcsolatot tartsanak fenn egymással, közös programokban vegyenek részt, közösen pályázzanak.*

3. *Alakuljon meg az ukrán és a magyar nép közös történelme fehér foltjait feltáró történészbizottság magyar és ukrán tagozata.*

4. *Kívánatos a meglévő tudományos, kutatási és fejlesztési együttműködés javítása, új területekre való kiterjesztése, új együttműködés kialakítása a tudományos és a kutatóintézetek, valamint a vállalkozások között, közös tudományos és PhD-programok lebonyolítása, az innovatív kezdeményezések ösztönzése.*

XIX. A REGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS FEJLESZTÉSE

A határ menti önkormányzatok, megyék, testvértelepülések kulturális téren megvalósuló együttműködésének támogatása az alábbi szempontok figyelembevételével ajánlatos:

1. *Anyanyelvi, honismereti és hasonló jellegű táborok szervezése.*

2. *Közművelődési szakemberképzés, illetve szakmai-tanulmányi gyakorlatok biztosítása.*

3. *A népőiskolai felnőttképzés támogatása.*

4. *A kelet-magyarországi színházak, táncegyüttesek kárpátaljai tájoló előadásainak támogatása.*

5. *Általános iskolák esetében közös programok, rendezvények, cserék, kirándulások, vetélkedők szervezése, internetes kapcsolatok felvétele és ápolása.*

6. *Középfokú oktatási intézmények esetében a tanulók és oktatók cseréje, szakmai képzések, látogatások, közös információtechnológiai programok szervezése.*

7. *Felsőfokú oktatási intézmények esetében a fennálló kapcsolatok erősítése, új kapcsolatok kialakítása, diákok és oktatók cseréje, szakmai képzések, információtechnológiai együttműködés, közös tudományos és kutatási programok lebonyolítása.*

8. *Felnőttoktatás esetében az „életre szóló tanulás” támogatása, közös oktatási programok kidolgozása, csereprogramok, tanárok cseréje, szakmai gyakorlatok, továbbképzések lebonyolítása.*

9. Az Európai Unió működésével kapcsolatos képzések, tájékoztató programok lebonyolítása.

10. Az idegen nyelvű képzés hatékonyságának növelése, kulturális és művészeti rendezvények (találkozók, táborok, színházi előadások, vetélkedők, tapasztalatcserék, múzeumi és levéltári gyűjtőmunka) támogatása.

11. Kisebb volumenű beruházások a határ menti kulturális, művészeti és sportrendezvények jobb lebonyolítása végett.

12. Sportrendezvények (versenyek, edzőtáborok, tapasztalatcserék) támogatása.

13. A tájékozottság javítását célzó projektek kidolgozása, meghonosítása (például programfüzetek, honlapok).

XX. CIVIL SZERVEZETEINK ÉS A KULTURÁLIS ESÉLYTEREMTÉS

A kárpátaljai magyar kulturális intézményrendszer adatfelvételét – a NKÖM és a MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézete megbízásából – a MÉKK és a beregszászi főiskola munkatársai végezték el 2003-ban. A határon túli kulturális intézményrendszer adatbázisába 185 kárpátaljai magyar intézmény adatfelvétele került be, amely megtekinthető az ENKI honlapján (www.mtaki.hu) is. A magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító és a magyarságintézmények érdekeit védő civil szervezetek száma a felmérés óta is növekszik Kárpátalján, illetve Ukrajnában, ahol nagy szerepet játszanak a magyar nyelvű közművelődés működtetésében. Megjegyzendő, hogy az ukrainai magyar civil szervezetek és intézmények is négyes tagoltságúak: KMKSZ-közel, UMDSZ-közel, független szervezetek és államilag fenntartott intézmények. Országos és megyei szinten évente 150, helyi szinten kb. 500 kulturális rendezvényt tartanak. Jellemző, hogy a magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz hasonlóan Kárpátalján is egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú. Sajnos, a civil szervezetek támogatottsága nem teszi lehetővé több rendezvény lebonyolítását. A súlyos ukrainai gazdasági gondok korlátok közé szorítják a kulturális és művészeti élet lehetőségeit. A csőd szélén álló vállalkozók nem tudják szponzorálni a magyar kultúrát, a köröket, egyesületeket sem, illetve azok legfeljebb könyöradományokhoz jutnak.

Országos szinten bejegyzett magyar szervezet: Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ).

Megyei szinten bejegyzett magyar társadalmi-politikai érdekvédelmi szervezetek: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (KMSZF), Kárpátaljai Határ Menti Önkormányzatok Társulása (KHÖT).

Fontosabb szakmai érdekvédelmi szervezetek: Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK), Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ), Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KMCSSZ).

A magyar iskolák és tanulók érdekvédelmi szervezeteként jött létre – a KMPSZ kezdeményezésére – a Kárpátaljai Magyar Szülők Szövetsége, az UMDSZ kezdeményezésére a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szülői és Pedagógiai Tanács (KAMOT), a KAMOT Jótékonyági Alapítvány és a Kárpátaljai Magyar Iskolaigazgatók Fóruma.

Regionális szinten a fiatal alkotó értelmiségieket tömöríti többek közt a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége, a KMKSZ Ifjúsági Szövetsége, a MÉKK Ifjúsági tagozata, a Gordiusz – Kárpátaljai Magyar Ifjúsági Demokrata Szövetség stb.

Megyei szinten bejegyzett szakmai szervezetként fejt ki tevékenységét a Zádor Dezső Zenei Társaság, a Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága stb.

A belső-ukrajnai magyar diaszpóra egyesületei: a Lvovi (Lembergi) Magyar Kulturális Szövetség, a Magyarok Kijevi Egyesülete, az Ivano-Frankivszki Balaton Magyar Kulturális Szövetség, a Krími Magyarok Petőfi Sándor Társasága.

Problémák, tennivalók:

1. A kárpátaljai magyar kulturális intézményeknek és társadalmi szervezeteknek nagy szükségük lenne szakképzett kulturális program-szervezőkre, menedzserekre. Ilyen jellegű magyar nyelvű képzés Ukrajnában nincs.

2. A kárpátaljai magyar civil szervezeteknek a költségvetési hiánnyal küzdő ukrán állam nem tud támogatást nyújtani.

3. A magyar kulturális és szakmai szervezetek politikai tevékenysége jelenleg döntően az anyanyelvoktatás fejlesztésére, a magyar nyelvű oktatási rendszer megtartására és fejlesztésére irányul.

4. Kárpátalján is probléma a közművelődés területén nemrég megjelent nagyszámú civil szervezet támogatása; a jövőben a szakemberek által is elismert szervezetek működésének támogatása élvezzen prioritást a rendszeren belül.

5. A finanszírozás tekintetében az Európai Unió forrásainak minél hatékonyabb kiaknázásához olyan programokkal kell Kárpátalján pályázni, amelyek nyilvánvalóvá teszik, hogy a követendő cél az etnikailag sokszínű térség békéjének és stabilitásának hosszú távú biztosítása.

6. A Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázati rendszerét oly módon kell átalakítani, hogy a határon túli pályázók elől elháruljanak a felesleges és értelmetlen bürokratikus akadályok.

7. A civil szférában fontosnak tartjuk az anyanyelven történő közösségfejlesztő felnőttoktatási és népművelési, népfőiskolai programok megvalósítását.

8. Fontosnak tartjuk a határozott intézkedéseket annak érdekében, hogy a határon túli magyarság kulturális civil szervezeteinek jelenlegi és jövőbeni vezetői szakmai továbbképzésben részesüljenek.

Ungvár, 2005. február 27.

Dupka György,
a MÉKK elnöke

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2005. január–február

ELISMERÉSEK

❖ **Bálint-Pataki József**, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke *diszoklevéllel* ismerte el a fennállásának 15. évfordulóját ünneplő Lembergi Magyar Kulturális Szövetség eredményes tevékenységét. A kitüntetést **Szarvas Gábor**, az LMKSZ elnöke vette át.

❖ A Magyar Kultúra Napja alkalmából **Dupka György** elnök átnyújtotta a MÉKK *Nívódíját* **Kovács Péternek**, az Ungvári Drugeth Gimnázium igazgatójának. **Horváth Anna** képzőművész a MÉKK *Emléklapját* vette át **Gortvay Erzsébettől**, a közösség társelnökétől.

❖ A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága *elismerő okleveleit* – a MÉKK javaslatai alapján – , a művelődés és az anyanyelv ápolásában szerzett érdemeinek elismeréseként **Ráti Éva**, a Nagydobronyi Református Líceum igazgatója, **Bodák Erzsébet**, az ungvári járási Szürte község könyvtárosa, **Szabó Tibor**, az eszenyi Ritmus táncegyüttes művészeti vezetője, **Nagy Zoltán Mihály** író, **Horváth Anna** képzőművész, **Marosi István**, a Karácsfalvai Görög Katolikus Líceum egyházi vezetője és **Dánics Éva**, a Nagyszőlősi Információs Iroda igazgatója vette át **Pomogáts Béla** elnöktől és **Komlós Attila** ügyvezető elnöktől.

❖ **Weinrauch Katalin** veterán beregszászi könyvtarost, a gyermekirodalom ismert művelőjét a magyar kultúra határon túli ápolásáért Budapesten a

Magyar Kultúra Lovagja címmel tüntették ki. A megtisztelő díjat **Koncz Erika**, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának közgyűjteményi és közművelődési helyettes államtitkára nyújtotta át.

❖ Fennállásának 85. évfordulója alkalmából a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőségének tagjai ukrainai és magyarországi állami, valamint megyei szintű kitüntetésben részesültek. **Kőszeghy Elemér** főszerkesztőnek **Vass Tibor** vezérigazgató-helyettes átadta a Kijevi Lavra Barlangkolostor *Szent Miklós ezüstkeresztjét*.

ESEMÉNYNAPTÁR

Január

❖ Az újév első napján megyeszerte megemlékeztek **Petőfi Sándor** születésének 182. évfordulójáról.

❖ Erdő Péter bíboros, Budapest-esztergomi érsek, a Magyarországi Római Katolikus Egyház vezetője Vízkereszt napján szentmisét celebrált a munkácsi Szent Márton Székesegyházban.

❖ Beregszászban mezőgazdasági szaktanácsadó hálózat alakult, amely a tervek szerint az egész járás területére kiterjed, körzetenként 7-9 települést tömörítve. A résztvevők programot dolgoztak ki a téli időszakban folyó szakképzés megszervezésére.

❖ A Kárpátaljai Megyei Boksay József Szépművészeti Múzeum munkatársai

albumot készítenek **Erdélyi Béla**, a neves kárpátaljai festőművész halálának 50. évfordulójára. Az emlékalbumban összegyűjtik a művész vidékünkön fellelhető munkáinak fotómásolatait, amelyeknek száma több mint 250. Az album gondozója **Olena Prihogyko** művészettörténész.

❖ Nagyberegen református egyház-kerületi szavalóversenyt rendeztek. A felső osztályosok csoportjában a beregszászi **Nagy András**, **Bán Tünde** és a nagymuzsalyi **Almási Gabriella** osztozott az első helyen.

❖ A KMPSZ Tankönyv- és Taneszköz Tanácsának megbízásából a II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola nyelvészeti tanszékén *English With You and Me* címmel angol tankönyvet írtak a 2. osztályos tanulók számára, amelynek szerzője **Fábián Márta** és **Híres Emőke**. A képanyag jelentős részét **Híres Kornélia** és **Jankovics Mária** készítette. A könyv anyagát egyelőre ezer példányban, fekete-fehérben sokszorosították, és már eljutott az Ungvári és Beregszászi járás iskoláiba.

❖ A többéves hagyománynak megfelelően a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház ünnepi előadásokkal méltatta a Magyar Kultúra Napját. A társulat a KMKSZ szervezésében Beregszászban és Munkácson mutatta be **Örkény István** *Tóték* című darabját, amellyel a múlt év őszén elnyerte a Budapesti Bárga Napok országos színházfesztivál fődíját.

❖ Megtartották a *Dialógus 2005* elnevezésű négyeshatár-találkozót. Ezen

a kulturális fórumon bő évtizede minden év elején megvizsgálják a magyarországi, kárpátaljai, erdélyi és felvidéki kulturális, gazdasági és önkormányzati kapcsolatépítés eredményeit és felvázolják a legszükségesebb teendőket. Vidékünket **Dupka György** UMDSZ-alelnök képviselte a rendezvényen, aki *A magyar kulturális stratégia Kárpátalján* címmel tartott előadást.

❖ A Magyar Kultúra Napja alkalmából szervezett egyhetes rendezvényt sorozat részeként élő irodalomórát és Himnuszmondó versenyt tartottak az Ungvári 10. sz. Dayka Gábor Középiskolában.

❖ A MÉKK és az Anyanyelvi Konferencia szervezésében *A Magyar Kultúra Stratégiája Kárpátalján* címmel értelmiségi fórumra került sor Ungváron. **Dupka György** megnyitóbeszéde után **Kiss Elek**, a Himnuszmondó verseny győztese, a Dayka Gábor Középiskola diákja elszavalta a Himnuszt, majd **Pomogáts Béla**, az Anyanyelvi Konferencia és az Illyés Közalapítvány elnöke tartott előadást a kulturális stratégia témakörében. **Dupka György** a média, a könyvtárak, a magyar nyelvű könyvek kiadása, a zene, a művészet, az irodalmi klubok működésének hiányosságairól beszélt. A fórumon felszólalt **Horváth Sándor**, a MÉKK társelnöke, **Nagy Zoltán Mihály**, az *Együtt* című folyóirat főszerkesztője, **Szabó Tibor**, az eszenyi Ritmus táncgyűttes vezetője és **Gortvay Erzsébet**, a MÉKK társelnöke. A rendezvényen az érdeklődők megtekinthették **Györke Géza**, a mindössze 13 éves művész festményeit, amelyeket

Iván Ambrus festőművész értékelt elismerően. A fórum lezajlása után annak résztvevői az Ungvári Művészeti Iskola épületében újraavatták a Petőfi-emlékszobát, amelynek anyaga – mint ismeretes – komoly károkat szenvedett egy tűzvészben. Az emlékszoba újra-avatását a MÉKK kezdeményezte, a felújítást a HTMH segítette.

❖ A MÉKK rendezvénysorozata a Kölcsey-emléktábla megkoszorúzásával folytatódott Beregszászban, ahol **Pomogáts Béla** méltatta nemzeti imádságunk, a Himnusz jelentőségét. Ezt követően a Bereg könyvesboltban kulturális fórumot és író-olvasó találkozót tartottak, amelynek során a jelenlevők meghallgatták **Dupka György** megnyitőbeszédét, **Pomogáts Béla** előadását, **Nagy Zoltán Mihály** bemutatta **Bartha Gusztáv** *Kékben, feketében* és a **Horváth László-Horváth Simon** szerzőpáros *Élet a halál árnyékában–Sötét ég alatt* című kötetét, **Dupka György** pedig *Igyártó Gyöngyi A máramarosi koronavárosok* címmel megjelent kismonográfiáját. A kultúra és az emberi magatartásformák, a napjainkban tapasztalható társadalmi jelenségek kapcsán mondta el véleményét **Bartha Gusztáv** író, költő. A találkozó alkalmával **Kovács Katalin**, a Bereg könyvesbolt tulajdonosa a helyszínen megnyitotta **Marinics Sándor** nagyszőlősi festőművész munkáinak kamarakiállítását.

❖ A MÉKK meghívására Ungváron vendégszerepelt a Nyiregyházi Mandala Dalszínház, amelynek előadása egyfajta zenés időutazás volt a magyar történelemben.

❖ A Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozatának a Magyar Kultúra Napja alkalmából tartott ünnepi rendezvényén, amit a MÉKK szervezett, **Pomogáts Béla** tartott előadást. Elmondta gondolatait **Kótun Jolán**, az UMSZ Munkácsi Városi Szervezetének elnöke, **Dupka György** MÉKK-elnök és **Gortvay Erzsébet**, a MÉKK társelnöke. Ezt követte az Anyanyelvi Konferencia okleveleinek átadása, majd a jelenlevők megkoszorúzták **Munkácsy Mihály** mellszobrát.

❖ A BMKSZ által a Magyar Kultúra Napja tiszteletére rendezett ünnepség hagyományosan a beregszászi Kazinczy-emléktáblánál kezdődött, ahol **Zubánics László** helytörténész, az UMSZ OT elnöke mondott beszédet, majd **Pécsi L. Dániel** címertervező művész szólt a jelenlevőkhöz, kihangsúlyozva: nemcsak nyelvében, hanem hitében is él a nemzet. Az ünnepség a Beregszászi Művészeti Iskolában folytatódott az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház Gyermekstúdiója tagjainak, a helyi római katolikus templom ifjúsági körűsének, valamint a művészeti iskola diákjainak és pedagógusainak műsorával.

❖ A magyar tannyelvű iskolák pecsétjei anyanyelvű feliratát tiltó rendelkezés elleni tiltakozását nyilatkozatban jelentette be a Kárpátaljai Magyar Pedagógus-szövetség. A nyilatkozat sérelmezi a magyarság jogait megnyirbáló intézkedést, s követeli, hogy a magyar oktatási intézmények az államnyelv mellett a jövőben is használhassák a magyar nyelvű feliratokat.

❖ A Magyar Kultúra Napja alkalmából a MÉKK szervezésében Himnuszmondó és József Attila-versmondó versenyt tartottak a Mezővári Rákóczi Ferenc Középiskolában és az Ungvári Drugeth Gimnáziumban.

❖ Beregszászban és a balazséri Béthel-központban regionális oktatási konferenciát szervezett a Magyar Reformátusok Világszövetsége. Megnyitóbeszédet mondott **Takaró Mihály**, a MRV főtitkára. A tanácskozás végén a munkacsoportok vezetői beszámoltak az elvégzett munkáról, végül a résztvevők megtekintették a *Trianon* című filmet.

❖ Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány székházában megtartották a régiók találkozóját. A műsorban felléptek a Beregszászi Művészeti Iskola ifjú tehetségei is: **Szimszonov Barbara** fuvolán, **Molnár Anikó** zongorán játszott a közönségnek.

❖ A Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a KMPSZ szervezésében tudományos konferenciát tartottak Beregszászban. A PHARE-támogatással, *A jövő ifjúságáért* címmel szervezett tanácskozás a tavaly Mátészalkán kezdődő rendezvényesorozat folytatásaként zajlott le.

❖ *Itt mennyit ér a szó? – Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról* címmel tanulmánykötetet adott ki az ungvári PoliPrint kiadó a **Beregszászi Anikó – Csernieskó István** szerzőpáros tollából. A kiadványban az elmúlt évtized kutatómunkáinak tapasztalatait gyűjtötték csokorba, ráirányítva a figyelmet az olyan társadalmi problémákra,

amelyeknek nyelvi-nyelvészeti vonatkozásuk is van.

❖ A Magyar Kultúra Napján a KMKSZ Felső-Tisza-vidéki szervezetének kezdeményezésével a viski magyar középiskolában megkoszorúzták az intézmény névadója, Kölcsey Ferenc emléktábláját. Az ünnepi megemlékezés után ugyanitt megtartották a Kazinczy Szépkiejtési Verseny középöntőjét.

❖ *Mélységből a magasba. Bizonyágtétel az elmúlt időkről* címmel bemutatták **Gulácsy Lajos** önéletírását. Könyvét a szerző három részre osztja: a második világháború előtti időszakra, a lágerélet esztendeire és a Szovjetunió felbomlása utáni évekre.

❖ A KMPSZ Karády Helyesírási Versenyt szervezett a Beregszászi 4. sz. Kossuth Lajos Középiskolában.

❖ A nyíregyházi Inspiráció Egyesület vezetői és szakemberei beregszászi látogatásuk alkalmával eszmecserét folytattak a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fórumának aktivistáival és a vidék civil szervezeteinek vezetőivel, képviselőivel.

❖ Kárpátaljai magyar irodalmi estet és könyvbemutatót tartottak Budapesten a Magyar Írószövetség székházában, amelynek házigazdája **Kalász Márton**, az írószövetség elnöke volt. A rendezvény megnyitása után **Dupka György**, az ungvári Intermix Kiadó igazgatója köszöntötte a megjelent irodalombarátokat, ezt követően **Nagy Zoltán Mihály** mutatta be **Bartha Gusztáv** *Kékben, feketében* és **Becske**

József Lajos *Barlangok mélyén* című verskötetét, **Hábel György**, a Rákóczi Szövetség alapító tagja pedig **Igyártó Gyöngyi** *A máramarosi koronavárosok* című kismonográfiája kapcsán fejtette ki gondolatait. A találkozó során **Varga Katalin** és **Fekete Zsuzsanna**, az ungvári Credo együttes tagjai kárpátaljai költők megzenésített verseit adták elő.

❖ A Viski Kölcsey Ferenc Középis-
kolában tartották meg a MÉKK kultúra-
napi programsorozata zárórendezvé-
nyét, amelyet megtisztelt jelenlétével a
magyarországi meghívott vendégek egy
népes csoportja is. **Komlós Attila**
református tiszteletes mondott ünnepi
beszédet, majd átadta az Anyanyelvi
Konferencia elismerő okleveleit **László
Károly** técsői református lelkésznek,
Takács Zsuzsanna viski
pedagógusnak, **Himcsuk Katalinnak**,
a Huszti Balassi Bálint Középiskola
igazgatójának és **Vizaver Magdol-
nának**, a Körösmezői Magyar Tannyel-
vű Iskola alapító tanárának. A rendez-
vény további részében **Nagy Zoltán
Mihály** bemutatta a jelenlevőknek
Becske József Lajos *Barlangok mélyén*
címmel megjelent verskötetét, **Igyártó
Gyöngyi** pedig *A máramarosi
koronavárosok* című kismonográfiáját
ismertette. A találkozót megzenésített
versek színesítették **Varga Katalin**
előadásában. Másnap, vasárnap a helyi
református templomban **Komlós Attila**
hirdetett ígét.

Február

❖ Közel ötven résztvevővel tartották
meg az első tanácskozást a Szülőföld
Alapról az érintett magyarországi
minisztériumok és a határon túli magyar

szervezetek képviselői. A kárpátaljai
érdekeket az UMSZ részéről
Kőszeghy Elemér, a KMKSZ részéről
Milován Sándor alelnök képviselte.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Főiskola
nagytermében megtartotta hagyomá-
nyos farsangi bálját a KMKSZ
Beregszászi Járási Középszintű
Szervezete.

❖ Jubileumi gálaműsorra került sor
Ungváron a megyei bábszínházban a
Kárpáti Igaz Szó (Munkás Újság)
megjelenésének 85. évfordulója
alkalmából, amelyen többek közt jelen
volt **Szabó Vilmos**, a Miniszterelnöki
Hivatal politikai államtitkára és **Bálint-
Pataki József**, a HTMH elnöke, továbbá
az UMSZ vezetői, az ungvári magyar
főkonzulátus képviselői, **Jevcsák Judit**,
a megyei állami közigazgatási hivatal
nemzetiségi osztályának vezetője. A
magyar kormány és az UMSZ
ajándékként a lap szerkesztősége
korszerű műholdas adatátviteli berende-
zést kapott.

❖ 37. alkalommal rendezték meg a
megyei magyar irodalmi tantárgyi
vetélkedőt, amelynek a Kárpátaljai
Megyei Pedagógus-Továbbképző
Intézet adott otthont. A 70 versenyző
közül első helyezést értek el: a 8.
osztályosok közt – **Kabai Diana**
(Nagypaládi Középiskola); a 9.
osztályosok közt – **Tóth Bettina**
(Beregszászi Bethlen Gábor
Gimnázium); a 10. osztályosok közt –
Nagy Katalin (Nagyberegí Református
Líceum); a 11. osztályosok közt – **Homa
Katalin** (Beregszász).

❖ Fennállásának 15. évfordulójához érkezett a Beregszászi Petőfi Sándor Nyugdíjasklub, amelynek **Imre Margit** a vezetője. A klub ez alkalomból tartott összejövetelét megtisztelte jelenlétével **Varga Levente**, a beregszászi ügyfélszolgálati iroda vezető konzulja, **Péter László** konzul, **Galajda József**, a beregszászi városvédők mozgalmának vezetője és **Pirigyi Béla**, a BMKSZ elnöke. Az emlékezések után a klub tagjai színes műsort adtak.

❖ A többéves hagyományt követve bibliai jelmezbemutatót rendezett a beregszászi református gyülekezet gyermekek számára. A rendezvény célja az, hogy a felnövekvő nemzedék jobban megismerhesse az Élet Könyvét.

❖ Nyíregyházán, az Euro-Raptor Pályázati Tanácsadó Iroda szervezésében *A kapocs, mely bennünket összeköt* címmel szakmai konferenciát tartottak, amelyen megvitatták a Strukturális Alapok felhasználásának gyakorlati tapasztalatait és a jövőbeni kilátásokat. A fórumon Kárpátalját **Alen Panov**, Ungvár alpolgármestere, a Kárpátok Eurorégió igazgatója képviselte.

❖ A Kárpátaljai Megyei Igazságügyi Főosztályon bejegyezték a Gordiusz – Kárpátaljai Magyar Ifjúsági Demokrata Szövetséget, amelynek elnöke **Tarpai József**. Ez a szövetség olyan programokat kíván útnak indítani, amelyek révén rávezetné a fiatalokat a szülőföldön való önmegvalósítás lehetőségeire.

❖ A Munkácsi Magyar Egylet vendége volt **Dr. Olofsson Placit** bencés szerzetes, aki *Derűvel a túlélésért* –

GULAG-tapasztalatok egykori és mai szemmel címen tartott előadást.

❖ Harmadszor rendezett talentumtalálkozót Nagyberegen a Kárpátaljai Református Egyházkerület. Ezeken a találkozókön a tehetséges fiataloknak lehetőségük van arra, hogy bemutassák Istentől kapott adottságaikat.

❖ *Törvényt a külhoni magyarok magyar állampolgárságának visszaállításáról* címmel konferenciát szervezett a Magyarok Világszövetsége, amelynek résztvevői a 2004. december 5-i népszavazás után bekövetkezett helyzetből próbáltak kiutat keresni a kettős állampolgárság jogintézményének megteremtése felé. A tanácskozáson vidékünket **Zubánics László**, az UMSZ OT elnöke képviselte.

❖ Valentin-napi műveltségi vetélkedőt és bulit szervezett Ungváron a MÉKK Ifjúsági Tagozata, amelyen együtt szórakoztak az UNE, az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola magyar tagozata és a Dayka Gábor Középiskola diákjai.

❖ Ukrajna Igazságügyi Minisztériuma bejegyezte a *KMKSZ – Ukrainai Magyar Pártot*. A pártalapítást Kárpátalján több mint tízezren, más ukrainai megyékben mintegy kétezren támogatták aláírásukkal.

❖ Modern, széles sávú Internet-hozzáférést biztosító rendszert kapott az Ungvári Drugeth Gimnázium és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. A berendezéseket **Szabó László**, a HTMH főosztályvezetője és

Szentgyörgyi Lajos elnöki főtanácsadó adta át.

❖ **Bálint-Pataki József**, a HTMH elnöke levélben köszöntötte 65. születésnapja alkalmából **Fodó Sándort**, a KMKSZ tiszteletbeli elnökét.

❖ **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMSZ elnöke benyújtotta az ukrán igazságügyi minisztériumhoz az *Ukrajnai Magyar Demokrata Párt* bejegyzését indítványozó kérelmet és a szükséges támogató aláírások jegyzékét.

❖ A KMPSZ konferenciát szervezett könyvtárosok számára a II. Rákóczi Ferenc Főiskola Kölcsey Szakkollégiumában. A tanácskozás meghívott előadója **dr. Éva Erzsébet**, a Nyíregyházi Főiskola pszichológiai tanszékének tanára volt.

❖ A Magyar Tudományos Akadémia Etnikai és Nemzeti Kisebbségkutató Intézete tanácskozást szervezett a határon túli magyar kulturális intézmények adattára témakörében. Vidékünk kulturális intézményeinek adattáráról **Dupka György**, a MÉKK elnöke számolt be. Közölte, hogy a Kárpát-medencei magyar adattárba mintegy 190 kárpátaljai magyarságintézmény és szervezet került be, az adatbázis megtekinthető a következő internetes honlapon: www.htmkultura.emtaki.hu.

❖ A határ menti régiók kulturális együttműködésének lehetőségeiről tárgyalt Ungváron **Pál Tibor**, a budapesti székhelyű Európa Alapítvány főtárgyalója **Dupka Györggyel**, a MÉKK

elnökével. Megállapodtak abban, hogy az alapítvány fórumain az idén több kárpátaljai küldöttség vesz részt.

❖ Az UMSZ kezdeményezésére a magyar kormány által 2004-ben létrehozott Kárpátaljai Alap részére megajánlott összegek rendelkezésre állnak – jelentette be **Bálint-Pataki József**, a HTMH elnöke. Az alapról jelentős támogatásban részesülnek a történelmi egyházak.

❖ Az Anyanyelv Világnapjának megünneplése hagyománnyá vált a Rahón élő szórványmagyarság körében. Idén is ünnepeltek: a magyar iskolások anyanyelvükön szavaltak, énekeltek a maguk és szüleik örömére.

❖ **Bálint-Pataki József**, a HTMH elnöke és **Kocsis Marianna**, a KAMOT Jótékonyági Alapítvány elnöke együttműködési szerződést írt alá, amelynek értelmében a 2004–2005-ös tanévre meghirdetett *Szülőföldön magyarul* pályázat lebonyolításával a HTMH Kárpátalján ezúttal is a KAMOT Alapítványt bízta meg. Mint ismeretes, az elmúlt évben vidékünkön 21 ezer tanuló és közel 600 egyetemi hallgató részesült oktatási-nevelési, illetve hallgatói támogatásban, mintegy 450 millió forint összegben. A támogatásra idén március 1-től lehet ismét pályázni.

❖ A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház a helyi művelődési házban bemutatta a *Sólyompecsenye* című darabot.

❖ A MÉKK és az UNE ötödik évfolyamos diákjai az Ungvári 10. sz. Dayka

Gábor Középiskolában játékos műveltségi vetélkedőt rendeztek **József Attila** születésének közelgő 100. évfordulója tiszteletére.

❖ *Közös értékeink* címmel megjelent a kárpátaljai és magyarországi pedagógusok tanulmányait tartalmazó kötet, a régi hagyományokkal rendelkező Szarvasi Tessedik Sámuel Főiskola és az alig tízéves Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola közös kiadványa.

❖ A nagyszőlősi járási Fertősalmás önkormányzata Európa-emlékművet készül állítani az elszakított magyar

nemzetrészek együvé tartozásának jelképeként. Az emlékmű tervezője **Pécsi L. Dániel**, felavatására a tervek szerint idén augusztus 21-én kerül sor.

❖ A tiszapéterfalvai kultúrházban lezajlott a nagyszőlősi járási magyarlakta települések műkedvelő együttesinek hagyományos seregszemléje. Ez alkalomból a magyar kultúra támogatásáért elismerésben részesültek **Kosztya Margit, Gaál Anna és Csele Géza** művészeti vezetők. Fertősalmás, Nagypalád, Tiszabökény és Tiszapéterfalva folklóregyüttesei mutatták be műsoraikat.

D. GY.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent:

Dupka György: **„Keressétek fel a sírom...”** Szolyvai emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai magyar áldozatairól. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Horváth László: **Élet a halál árnyékában.** Emlékeim a „malenykij robot”-ról. Horváth Simon: **Sötét ég alatt.** Lágerversek, verses levelek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Balla László: **Árva aranyesők.** Száz tárca. *Kárpáti Kiadó, Ungvár, 2004.*

Bartha Gusztáv: **Kékben, feketében.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Becske József Lajos: **Barlangok mélyén.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Igyártó Gyöngyi: **A máramarosi koronavárosok.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Király Benedek Lőrinc: **Megálmodott szivárványok.** Tizenhárom kaland a Tisza partján (Modern mesék gyerekeknek). *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Előkészületben:

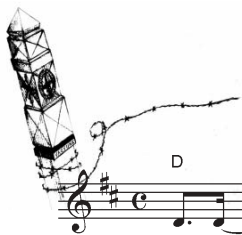
Perdukne Lator Ilona: **Lélekhiedelmek Visken.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu
Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég
Barzsó Tibor (1931) Ungvár
Becske József Lajos (1965) Visk
S. Benedek András (1947) Budapest
Czébely Lajos (1949) Visk
Dupka György (1952) Ungvár
Faludi Ádám (1951) Tatabánya
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló
Fodor Géza (1950) Dercen
Füzesi Magda (1952) Nagyberég
Ivaskovics József (1950) Ungvár

József Attila (1905–1937)
Lengyel János (1973) Beregszász
Marinics Sándor Nagyszőlős
Mester Magdolna (1973) Budapest
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Penckófer János (1959) Beregszász
Pomogáts Béla (1934) Budapest
Tárczy Andor (1954) Ungvár
Varga Sándor (1970) Nagydobrony
Vári Fábrián László (1951) Mezővári
Weinrauch Katalin (1944) Beregszász

E számunkat Marinics Sándor munkáival illusztráltuk

ÍGÉRET FÖLDJE...

S. BENEDEK ANDRÁS VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

Mint egy - kor bú-ne-in - kért, Ma bá-rány - ként bün-tet az Úr.
Fut há - rom ha-zát - lan ú-r-fi, Vér-köny - nye-ket ont Va - zul.
Mert se-reg - nyi ku-fár Á - rul - ja föl-ded: a ha - zát.
Á - csol - ják ma is a bi-tót, Ha fog - nál ha-da-rót, ka-szát. Az
í-gé - ret föld-je vér-ben áll, Hi-tünk ra-bol-ja kun, ta-tár,
Né-pé - re a-csar - gó ja-ni - csár, Jöjj hát, jó Lász - ló ki - rály!
Jöjj hát, jó Lász - ló ki - rály!

*Mint egykor bűneinkért,
Ma báránként büntet az Úr;
Fut három hazátlan úrfi,
Vérkönyeket ont Vazul.*

*Mert seregnyi kufár
Árulja földed: a hazát.
Ácsolják ma is bitót,
Ha fognál hadarót, kaszát.*

*Az ígéret földje vérben áll,
Hitünk rabolja kun, tatár,
Népére acsargó janicsár,
Jöjj hát, jó László király!*

JÓZSEF ATTILA

MAGYAROK

(Részlet)

1

*Minek magunkat lassan ölni?
Nem jobb egyszerre megdögölni?
Mint rokkant lábbal tántorogva,
vizes, vak szemmel csillagokba,
rossz, messzi csillagokba nézni
s régi dicsőséget idézni,
idézni mind, mi ősi, ódon,
hogy hátha mégiscsak megszánna
az Úristen valami módon.*

*Minek magunkat lassan ölni?
Gonoszság helyett búza nő ki
az égről földbe hullt szívünkön;
de igaz, nótás, füttyös másnak.
Magyar, köszönj az elmulásnak,
nincs mit kereskedj már e tájon,
akad legény, ki ideálljon
s ásóját vígan földbeszúrja!*

*Mit nyöszörögsz? nem akarsz halni?
Hisz életünk úgyis csak talmi
s nem is nagyon kell már akarni,
akaródik ez nélküled,
agyadban bár égő hodályba zárt
riadt baromként bőg a rémület.*

EGYÜTT

